

№ 15/16
1 9 3 3
50 senti

Foto Aleksander Kask

Froutse Hoch!

Bensiin lennukitele

**Denaturaat
„Creosolaat“
Imbutusõli
Kütteõli
Dieselõli
Fenoolid
Pigi ja lõrv.**

CONSOLIN

PARIM EESTI BENSIIN

NEW CONSOLIDATED GOLD FIELDS, LTD.

Peakontor: Tallinn, V. Viru 12, kõnetraat 450-14 ja 448-16
Vabrik: Kohla, „ „ Lüganuse 37

„ESIMENE EESTI KINDLUSTUSE SELTS MAJA“

„EKS-MAJA“ on kõige vanem ja oma tusedate reservide ning arvurikka kindlustusvõtjate pere tõttu võimsaimad ühistegelisi kindlustusasutusi Eestis.

„ESIMENE EESTI KINDLUSTUSE SELTS MAJA“ („EKS-MAJA“) kindlustab õnnetuste vastu: tule-, elu-, klaasi-, koduloomade ja murdvarguse kindlustuse aladel.

„EKS-MAJA“ JUHATUS:

TALLINNAS, LAI TÄN. 1, TEL. 438-85.

KONTORID: Tallinnas, Lai 1, tel. 445-07. Tallinnas, Harju 29, Tallinna Majaomanikkude Pank. Tel. 427-49.

OSAKONNAD: Tartus, Suurturg 7, tel. 9-78; Valgas, Vabaduse 6, tel. 36; Viljandis, Tallinna 13, tel. 1-73; Petseris, Kastani t., tel. 1-02; Rakveres, Lai 17, tel. 1-64.

**AGENDID IGAS LINNAS,
ALEVIS JA VALLAS.**

Kodumaa Vabrikute Riidekauplus

HERMAN RÕIVAS

Tallinnas, Estonia puiestee 11.
Tel. 304-80.

Sügishooaja uudised

Müük suurel ja väikesel arvul

TALLINNAS, SUUR KARJA T. 18, OMA MAJAS,
ASUVAD:

EESTI LAENU PANK

Vanemaid Eesti rahaasutusi
Asutatud 1909 Telefon 446-82

Diskonteerib vekslid
Võtab raha hoiule
Toimetab kõiki
pangatalitusi

O.- Ü. TILGA & K^o

Telefon 445-73

Speditsioon
Fisk-autokummide
esindus

TALLINNAS

Telefon 445-10

Tule-, elukindlustused, veo-,
auto-, klaasi-, varguse-, ka-
pitali-, laste-, kaasavara-,
õpperaha-, õnnetusjuhtu-
mite-kindlustused

SYSTEMA

TALLINN, LAI T. 9

TELEFON 430-09

AINUESINDUSED:

SOOME

Billnäs Bruks A/B., Billnäs.

Kirved, põllutöö- ning käsitööriistad jne.

Fiskars A/B., Fiskars.

Noakaup, vedrud ning vedruterad jne.

Högfors Bruk A/B., Högfors.

Emailitud malmvannid, kausid jne.

**Grundströmin Kassakaapi-
tehdas O/Y.,** Tampere.

Rahakapid, soomusüksed, seifid jne.

Suomen Värinauhatehdas O/Y.,
Tampere.

Kirjutusmasina linnid, värvid jne.

INGLISE

Roneo Limited, London.

Paljundusmasinad, nende tarbed, kartoteegid, büroo sisseseaded jne.

Crusader Manufacturing Co.,
London.

Kirjutusmasina linnid, sõepaber, värvid jne.

Kodumaa kartoteegid —

SAKSA

Brunsviga Maschinenwerke,
Braunschweig.

Arvutusmasinad.

**Adrema Maschinenbaugesell-
schaft,** Berlin.

Adresseerimismasinad.

Roto- und Debege Werke A/G.,
Königslutter.

Paljundusmasinad.

Dürkopp-Werke A/G., Bielefeld.

Jalgrattad jne.

AMEERIKA

Remington Typewriter Co., New-
York.

Kirjutusmasinad, nende tarbed jne.

Burroughs Adding Machine Co.,
Detroit.

Arvutusmasinad jne.

ROOTSI

Nymans Verkstäder A/B., Uppsala.

Jalgrattad, mootorrattad jne.

ED. PIKKAND, TARTU.

VÄÄRTMETALLASJADE
JA MÄRKIDE TEHAS

ROMAN TAVAST

VALMISTAB EESKUJULI-
KUS VÄLJATÖÖTUSES:

Väärtmetallidest esemeid:

auhindadeks, kingitusteks,
kodu kaunistamiseks ja ma-
japidamise otstarveteks.

**Märke, medaleid, plakette ja
metallkujusid.**

**Vormitunnuseid ja metall-
nööpe.**

**Graveerimisi igasuguseid,
käsitsi ja masinal.**

**Metallvorme, pressimise ja
lõikamise riistu igasuguste
teiste tööalade tarvis.**

**Metalltempleid, reljeef- ja
kullatruki tarvis, ning laki-
pitsateid.**

**Emailsilte, n' melaudu, numb-
reid ja reklaamplakateid.**

TALLINN, V. ROOSIKRANTSI 6.

KÖNETRAAT 452-79.

TOIMETUS:

Tallinnas Kaarli t. 8, kaitseliidu pea-
staabi ruumes.

Vastutav toimetaja kolonel J. Maide,
telefon 451-94.

Tegev toimetaja leitn. A. Treufeldt,
telef. 451-89.

Toimetaja kõnetunnid kella 10—12.

Kaastõõ arvatakse tasu alla, kui sellele
tasunõudmine on peale kirjutatud. Tarvi-
tamata ja tagasisaamiseks märkimata
käsikirju alal ei hoita.

TALITUS:

Tallinnas Kaarli t. 8.

Talitus on avatud iga päev kella 9—3.
Tel. 451-89.

Tellimishind aastas 6 krooni, 1/4 a. 3 kr.,
1/4 a. Kr. 1.50, kuus 50 senti.

Kuulutuste hinnad 4 üks lehekülg:
teksti ees 50 kr., tekstis 80 kr., teksti
järel 40 kr. Väline kaas 80 kr., sise-
mised 60 kr.

Nr. 15/16

1933

SISUKORD:

A. Treufeldt: Pealik Felix Rose †.

J. Saarson: Näitused.

A. P.: Laskurite suutripäevad.

Helkki: Püssirohukangelased. Veste.

Helkki: Pidupäevad Sakalamaal.

R. Kokk: Merekaitseliidu asutamise või-
malus meil.

J. Ala: Ratsakaitseliitlane sideratsani-
kuna.

E. P.: Inimene lendamas.

J. Viigant: Sõrve.

D. Buxhoevden: G.-varjendid.

A. P.: Automaatrehvade tule märkimi-
sest kaitseliidu manöövrel.

H. Tombach: Kas lennuasjanduse kriis?

KINNISVARA-
OMANIKKUDE
PANK
TALLINNAS

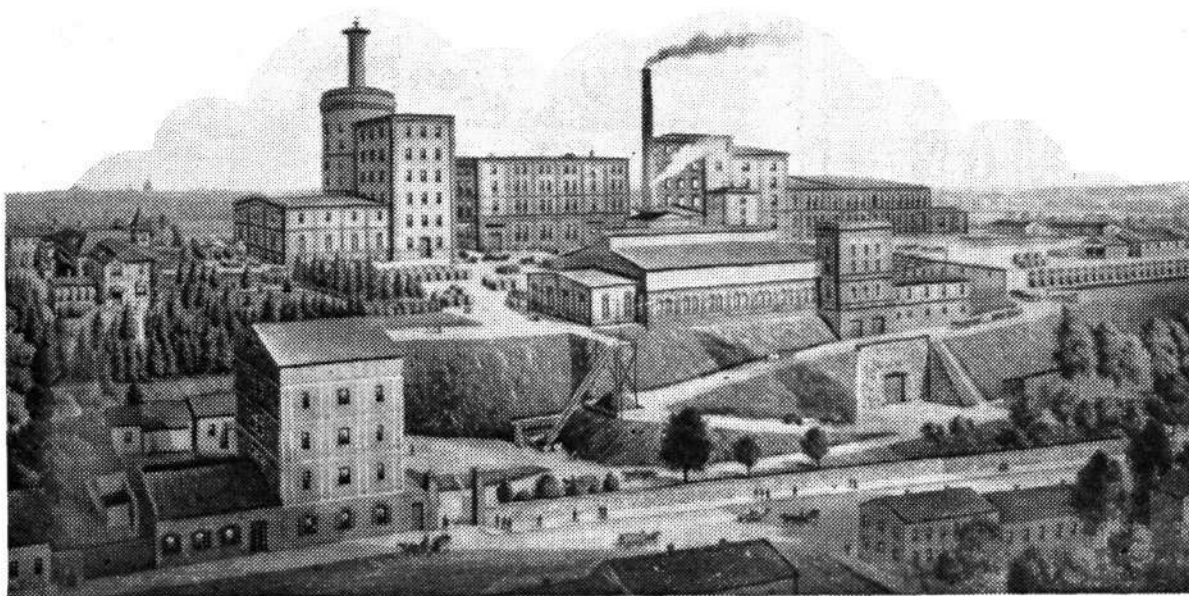
HARJU TÄN. 48

TELEF. 444-44

TOIMETAB KÕIKI
PANGAOPERATSIOONE

Õlletehas
A/S. A. Le Coq

Ületamata headuses õlled

P i l s e n
D o m b r ä u
S a l v a a t o r
G l a d i a t o r

Porter, mõdu ja karastusjoogid

Kaitse Kodu!

ILMUB 2 KORDA KUUS

Nr. 15/16

Tallinnas neljapäeval, 31. augustil 1933

IX aastakäik

RUKKILÕIKUS MULGIMAAL

Foto J. PLOOM

Pealik Felix Rose †

4. augustil s. a. suri kopsupõletikku kaitseliidu peastaabi majandusosakonna pealik leitnant **Felix Rose.**

Kadunu sündis Tallinnas 8. apr. 1896. a. Pärast Tallinna reaalkooli lõpetamist ta jatkas oma haridust Riia politehnikumi mehhaanika-osakonnas, kust ta teiselt kursuselt kutsuti vene sõjaväkke. Pärast Moskva lipnike kooli lõpetamist osa võtnud maailmasõjast vene väeosades sapööri-k-do ja polgu majandusülemana.

Eesti väkke registreerunud 6. 12. 1918. a. Vabadussõjast osa võtnud 5. Rakvere jalaväe polgu sapööri-k-do ülemana. Pärast vabadussõja lõppu demobilisatsiooni puhul reservi läinud. Teeninud riigikontrollis, viimati vanema kontrolörina, kust oma soovil tulnud üle 16. apr. 1932. a. kaitseliidu peastaabi teenistusse. Määratud majandusosakonna pealikuks. Oma otsekoheste teenistuskohuste kõrval võttis huviga osa ka vabatahtlikust kaitseliidu tööst — olles Tallinna maleva Toompea malevkonna kompanii pealikuks.

Halastamatu surm on meilt ootamatult kiskunud ära parema parimaist, jättes pooleli ta elutöö.

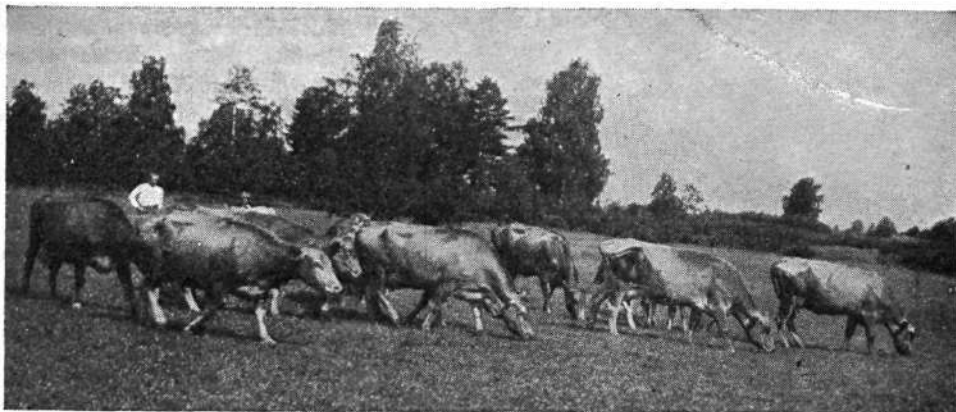
Alati optimistlikuna, otsekohesena ja vastutulelikuna oma kohusetundes ametitalitustes, hoolitseja ja hella perekonnaisana, südamlíkema sõbrana ja suurepärase inimesena isiklikes kokkupuudetes — nii tundsi me Felix Roset. Seesugusena jääb temast kustumatu mälestus ja eeskuju kõigile järelejäänuile.

Vaikses hardumuses avaldame oma tõsist kahetust ja otsekohesemat kaastunnet omastele nende raske kaotuse puhul ja soovime kadunule vaikset und kodumaa mulla rüppes.

Puhka rahus!

A. Treufeldt.

A. Rungi Kurgja talu Pärnumaal. — Kari karjamaal

Agr. J. SAARSON

NÄITUSED

MÖTTEID PÖLLUMAJANDUSNÄITUSTE HOOAJAL

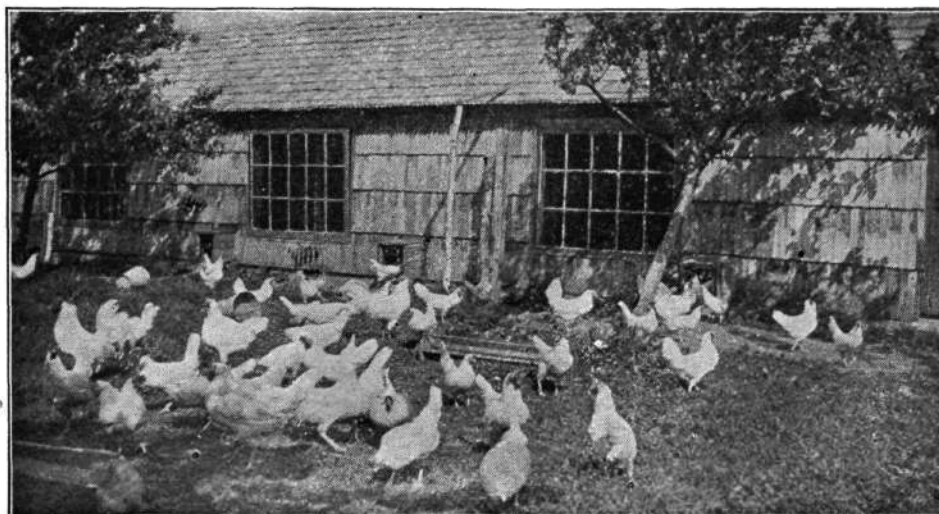
Praegu peetakse üle riigi paljudes kohtades põllumajanduslikke näitusi. Nii olid möödunud pühapäeval näitused Tartus, Pärnus; tuleval pühapäeval tulevad näitused Tallinnas, Põltsamaal ja Valgas. Samuti pühapäeval, 10. sept., peetakse mitu näitust.

Tänavused näitused on langenud eriti raskele ajale. Kauaaegne mittetasuv talupidamine, juba mitu aastat kestnud odavad põllusaaduste hinnad ja teatud ületoodang põllumajanduslike saaduste turgudel on põllumehe elu-olu surunud raamidesse, missugustes ta viimaste aastakümnete kestes vaevalt on olnud. Ei saa enam oma saaduste müügist niipalju sissetulekut, et see aitaks katta hädatarvilised möödapääsmatud väljaminekud. Tuleb äärmiselt pingutada, et saada kuidagi ots otsaga kokku. Eriti raskes olukorras on need põllupidajad, kes parema konjunktuuri aegadel tegid oma talu kiiremaks edasiviimiseks võlgu. Nende mured on veel palju suuremad, sest nagu iga päev ajalehtedest loeme, ähvardab juba käesoleval sügisel paljusid talusid oksjonihamer.

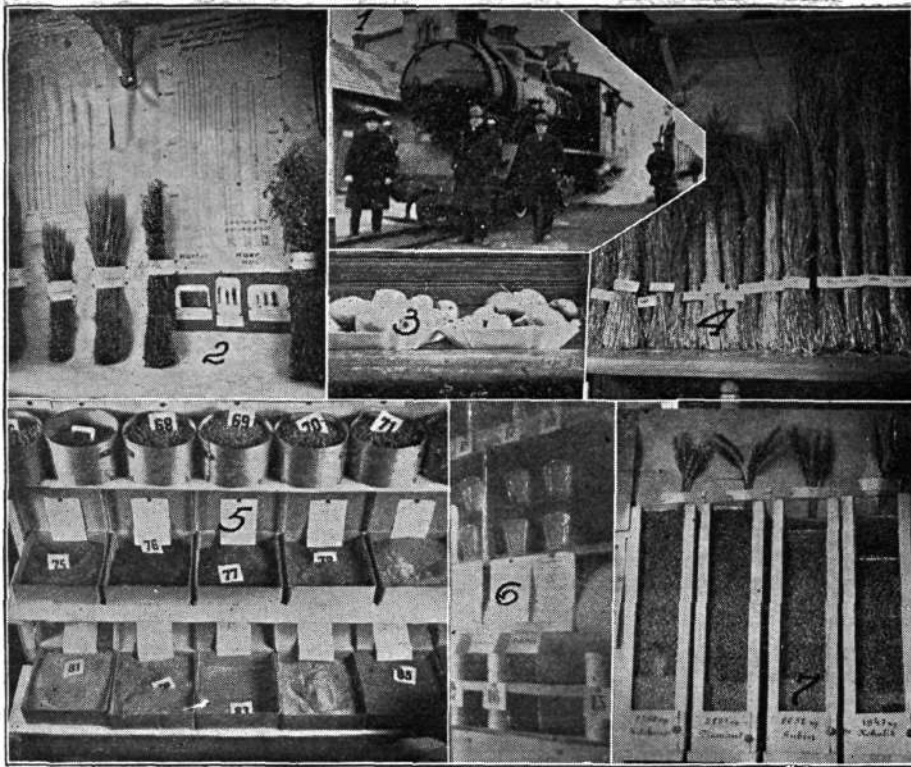
Lisaks üldisele kriisile langes põllupidajale tänavu veel eriline raske katsumine söödaviljade ikaldus, mis on tingitud kevadisest ja suve esimesel poolel olnud pikaajalisest põuast. Söögiviljad selle vastu suutsid põuale rohkem vastu

panna, nende saak on tänavu isegi veidi üle keskmise ja nende kogusaak tingib julgesti seda, et käesoleval aastal leiva-nälga pole karta. Ennem on karta paarikümne tuhande tonnilt ülejääki. Ja see ülejääk ongi avaldanud oma mõju — rukkihinna siseturul surunud alla, kohati juba 8—9 sendile kilogrammist. Monopoli järgi rukkiostu otsustamine viibis, millest ongi tingitud esialgne paanika ja hinna allaminek rukkil. Nüüd, kus valitsus otsustas teatud osa rukkeid osta kokku, peaks see avaldama vabaturu rukkihinna teatavat parandavat mõju.

Ka nisusaak on rahuldav. Saak pinnaüksuselt on küll vähem kui 1932. a., kuid et käesoleval aastal nisu oli külitud veidi rohkem, kujuneb saak võrdseks eelmise aasta omale. Ei tule nisu väljast sisse vedada,

Kanala

Pilte liikuvalt seemneviljanäituselt tänavu kevadel

ei ole karta ka erilist pinget siseturul omamaa nisu turundamisel.

Hoopis tõsisem ja palju halvem on oodatav loomasaadavilja saak. Siin tuleb juba arvestada suuri puudujääke, mis tingivad paratamatult karjade näljutamise ja vähendamise ikalduste piirkondades. Riigi statistika keskbüroo kokkuvõttel on tänavune loomasaadade kogusaak 18% vähem kui 1932. a. ja koguni 30% vähem kui 1931. aastal. Kõige rohkem on ikaldunud oder. Nimelt kujuneb odrasaak üle riigi tänavu vaid 75% viimase kümne aasta keskmisest saagist. Segavili on 82% viimase kümne aasta saagist. Alla 90% on veel kaerasaak, samuti ka heinasaak. Peale viljade on ikaldunud ka lina. Veel kurvemat pilti kui üleriiklikud andmed, näitavad andmed üksikuist maakondadest. Nii on põua tagajärjel kõige rohkem kannatanud Saare- ja Läänemaa. Nendes maades ulatub tänavune saak söödaviljadel näit. Saaremaal vaid 50% 10 a. keskmisest saagist, Läänemaal vaevalt 70%-ni. Paremas seisukorras on Põltsamaa, Võru-, Valga- ja Pärnumaa.

Vaatamata raskele põllumajanduse kriisi ajale, vaatamata hävitavale põuale ei ole siiski meie põllumees lõõnud käega kõigele. Ei, tal jätkub veel taht ja püsivust oma asja korraldada, väetada põldu, harida uudismaid, karju pidada heas korras ja esineda ka näitustel ning tulla ka näitusi vaatama. On üks ala põllumehele kujunenud ebatasuvaks, püütakse leida uus, mis võimaldab saada paremat sissetulekut. Nii karjasaaduste madalate hindade juures kujunes nisu selleks hädast väljaaitajaks. Ei jäeta sööti ka vahetasuvat ala.

Püütakse leida odavamaid tootmisviise. Nii on karjasöötmise alal praegu tõsiselt päevakorral kultuurkarjakopliite loomine, mis võimaldavad odavat sööta. Katsutakse saada läbi ostu-jõusöödata, samuti rõhutatakse kultuurniitude asutamise vajadust ja ka sel alal on märgata tublit edu, mida näitas suur nõudmine heinaseemnele möödunud kevadisel seemneviljanäitusel. Ka uudismaade ülesharimine käib täies hoos, ja nagu tänavu senipeetud näitused näitavad, on tänavu olnud tänulik saagiaasta sooharijale. Sel ajal, kui kõrgel mineraalmaal vili ikaldas, on soomaal vili, kui mitte just kõige parem, siis vähemalt hea või keskmine. Tänavused väljapanekud sookultuuridest panevad mõtlema nii mitmeidki põllumehi, kel sood on, kuid kes seda veel pole üles harima hakanud.

Üldse peetakse meil tänavu põllumajanduslikke näitusi üle riigi 12 kohas. Need oleksid:

Tallinnas, Tartus, Pärnus, Valgas, Paides, Viljandis, Võrus, Põltsamaal, Jõhvis, Vihulas, Võnnus ja Vigalas, kuna ülemaakondlik Saaremaa näitus, mis pidi peetama Kõljalas, viljaikalduse tõttu otsustati jätta pidamata. Näituste pidamise alal on viimastel aastatel pandud maksma kindel kord. Peetakse näitusi — maakondlikke ja kohalikke. Sealjuures ei tohi maakondlik näitus igal aastal olla ühes ja samas kohas, vaid peab olema ise kohas, samuti ka kohalikud näitused. Nii peetakse tänavu maakondlik näitus Harjumaal Tallinnas. Tuleval aastal on ta Raplas, järgmisel võib-olla Kuusalus jne. Alles teatud hulga aastate, 2—5, järele võib näitus ühes kohas korduda. Seega hoitakse ära nii väljapanijate kui ka näituse küllastajate hulgas näituse-tüdimus, mis viimastel aegadel hakkas juba avalduma. Ei jõua ju ühe aastaga põllumajanduses saavutada mingisugust erakordset edu, seepärast muutus väljapanijaile tüütavaks näitustele tuua ikka üht ja seda sama. Uusi väljapanijaid on aga raske ligi tõmmata. On aga igal aastal näitus ise kohas, siis on ka seal rohkem väljapanijaid lähemast ümbrusest, tuntakse ka rohkem huvi näituse vastu.

Üleriiklik põllumajanduse näitus peetakse iga 10 aasta tagant. Seni üleriiklikku näitust peetud veel pole.

Missuguseid näitusi peetakse? Peale üldnäituste peetakse veel vähemaid erinäitusi mitmesugustel põllumajanduse aladelt. Nii peetakse kohalikke noore karja näitusi, kohalikke noorte hobuste näitusi, sigade näitusi — nagu seda oli hiljuti Võhma eksporttapamaja juures, sulgloomade näitusi, seemneviljanäitusi, aianduse näitusi jne. Ka võinäitused ehk või-

võistlused piimaühingute vahel peetakse igal aastal maakondades. Neid erinäitustena ei peeta, vaid need peetakse sügiseste üldnäituste kõrval. Tänavu peetakse üleriiklik võivõistlus Tallinna näituse juures.

Mida pakub põllumajanduslik näitus? Põllumajanduslik näitus on teatud mõttes põllumajanduse kui ka põllumajandusest huvitatud tööstuse paraadiks. Näitusele toob väljapanekuna põllumees parima oma talust, olgu see siis tõuloom, sordivili, aedvili, mõni uuendus talus, maaparandus või muud.

Põllumajandusliku näituse tähtsus põllumehele on suur. Siin nähakse neid ideaale põllumajanduses, kuhu poole peab püüdma. Näitustel saadakse uut indu, uut energiat, uut julgust nähes teiste saavutusi põllumajanduse edasiviimises. Siin saadakse uut julgust uudismaade loomiseks, uut julgust võitlemiseks liigveega ja põhjaveega. Nähes, et teine talupidaja on saanud sooharimisel häid tulemusi, tuleb ka vaatajal julgus asuda oma soo kallale, soo kallale, mis seni andis vaid murakaid naistele ja lastele.

Samuti nähakse näitusel, et väljapanija on saanud suuremaid saake viljadelt kui vaataja, otsitakse, uuritakse selle põhjusi. Nähakse, kuidas teine on maad harinud, kuidas põldu väetanud, missuguseid viljasorte kasvatanud, et saada kõrgemaid saake. Samuti nähakse siin kõrgetoodangulist tõukarja, võrreldakse seda arvustavalt oma Punikutega, oma Kirjakutega, ning kaalutakse võimalusi, kuidas ka endale soetada parem kari. Siinsamas näeb ka taluperenaine asju oma huvi-alalt. Rohkearvulised on väljapanekud heade sulgloomade alalt, samuti rohkesti on ka väljapanekuid käsitöö alalt, mille eest hoolitsevad viimastel aastatel eriti Maaperenaiste Seltsid.

Viimastel aastatel on näitustele ilmunud vanade põllumeeste väljapanekute kõrval ka noorte maatulundusklubi liikmete väljapanekuid, mis pakuvad vägagi palju huvitavat. Siin näitab oma

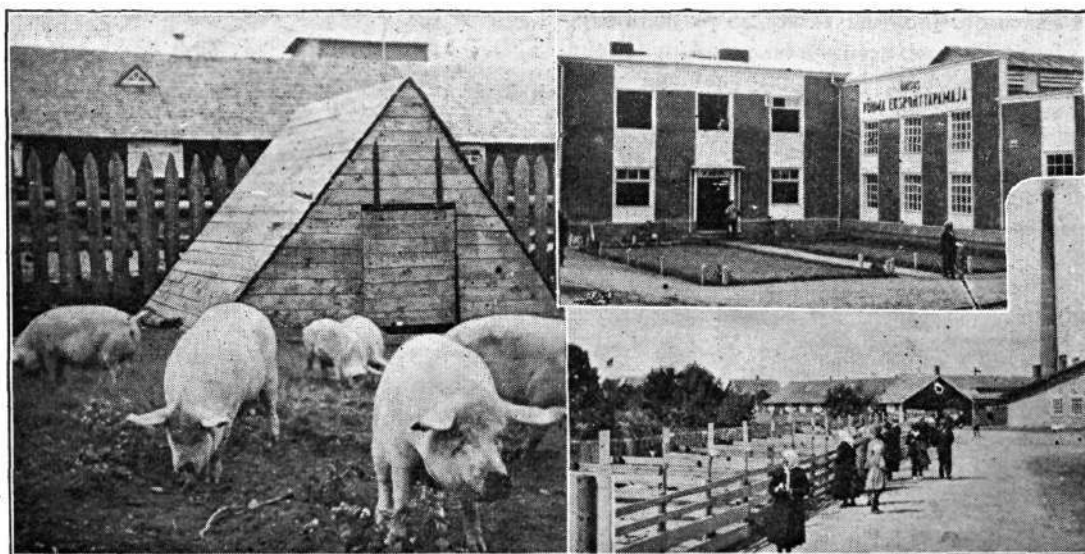

Ardenni sugutäkk

oskusi ja teadmisi uus põlv, kes asendab vanu, kui need eest ära astuvad. Juba varakult tehakse eeltöid tulevase tõsise kutse jaoks. Nende väljapanekute kaudu tõmmatakse pealekasvav põlv aegsasti töösesse ja näitustel õpivad noored vanadelt, kuid pakuvad ka oma väljapanekutega palju huvitavat ja õpetlikku vanadele. Kui tuleb noorte aeg, siis on nad valmis talu edasi viima, ühtlasi ka arendama kogu meie põllumajanduse liikmete

Näitusel tutvub ka põllumees uute põllumajanduslike riistade ja masinatega, näeb neid töötamas, saab võrrelda ühe vabriku omi teistega, näeb ühe paremusi teiste ees. Siin jõuab ka põllumees otsusele, missugune masin endale muretseda.

Üldse on näitused põllumehe huvipäevad, ühtlasi ka pidupäevad. Siia tullakse kokku vaatama üksteise saavutusi, siinsamas vahetatakse ka mõtteid üksteisega mitmesuguste põllumehe elukutsesse puutuvate küsimuste üle.

Pilte seakasvatuse näitusest Võhma eksporttapamajas käesoleval sügisel

Uudiskultuur — kaer ja rukis sool

Põllumeeste pidudeks on näitused olnud juba algusest peale. Esimestest näitustest on möödunud juba aastakümneid. Suuremail ja vanemail põllumeeste seltsidel on möödunud juba 25 aasta juubeli-näitused.

Esimeste näituste ilme oli hoopis teine kui praegu. Esiteks olid sel ajal näitused hoopis vähemad kui praegu, kuid ka väljapanekud olid erinevad praegustest. Väljapaneku mõiste oli sel ajal hoopis teine. Toodi näitusele mõni kompostihunnikul kasvanud hiiglasuur kapsapea või kõrvits või oli jällegi linnaprouade imetlemise objektiks mõni hiiglasuur pull, mis pidi siis ka ilmtin-gimata saama kõrgeima või vähemalt esimese auhinna.

Nüüd leiab näitustel auhindamist vaid pideva, püsiva ning asjatundliku töö vili. Väljapanekud kasvavad maatulunduskonsulendi alatise järelevalve all, auhindamisel võetakse arvesse juba maa harimine teatud vilja alla eelmisel sügisel, kevadised harimistööd, külv, harimistööd kasvuajal jne. Arvestatakse paljusid asjaolusid kasvatamise juures, need võetakse kokku ja lõpptulemus annab siis otsuse, missuguse auhinna vääriline väljapanek on. Samuti lastakse näitustele ainult puhtaverelisi tõuloomi, kelle esivanemate toodangu-

võime on juba teada ja kelle pärandusvõimes ollakse kindel.

Üldse iga väljapanek näitusel annab tunnistust püsiva, hoolsa, aastaid kestnud töö tagajärgedest.

Näitustel tutvustavad ka teaduslikud katsejaamad oma tööde tulemusi põllumeestele, siin on näha, missugune viljasort on meie oludes kõige parem, missuguste taimekahjuritega tuleb põllumehel võidelda, kuidas nendest saada jagu jne.

Peale õpetliku ülesande ja põllukultuuri edasiviimise on näitustel veel teisi tähtsaid ülesandeid. Põllumajanduslikud näitused, mis peeti enne iseseisvuse aastaid, omasid suure tähtsuse rahvustunde alalhoidmisel. Siin oli koht, kus eesti rahvas võis tunda end ühise perena, ühise rahvana. Siin nähti oma võimeid, õpiti hindama oma jõudu. Siin oli koht, kus tuksus eestlaste süda ühiselt, kus jõuti äratundmiseni, mis tähendab ühistunne.

Ka praegusel silmapilgul, kus nukrutsemised ja kurtmised kipuvad maad võtma, kus meie inimesed kipuvad jagunema paljudeks erihuvidega, tihti risti üksteise vastu käivate erihuvidega ja erisoovidega, kildkondadeks, oleks jälle tarvis sääraseid kokkutulemis-kohti, kus kõigist ajaraskustest ja ajakammitaist hoolimata tuntakse end ühise rahvana, kus linn ja maa puutuvad kokku lähemalt, õpivad aru saama üksteisest, kus võib-olla jõutakse jälle ühistele arusaamistele ja ühisele äratundmisele, kui tugev on see rahvas, kes tunneb end ühise perena.

Näitused annavad selleks hoogu, julgust ja jõudu.

A/S J. E. Kuhlmann

Kotsebue 13, telefon 4-40-92.

Naftasaadused.

Heeringad.

Sool.

Seebikivi.

Bensiinjaamad: Kotsebue 13, tel. 4-40-92. Aia 2, tel. 4-52-40. Kaarli puiest. 4 „Luxus”, telefon 4-50-02.

LASKURITE SUURPÄEVAD

KAITSELIIDU ÜLERIIKLIKUD JA RAHVUSVAHELISED LASKEVÕISTLUSED TALLINNAS. II SOOME-EESTI MAAVÕISTLUS LASKMISES

Käesoleva aasta kaitseliidu iga-aastased traditsioonilised laske-meister- ja lahinglaskmise võistlused kujunesid suuropäevaks Eesti laskurperele. Iga-aastastele võistlustele seltsisid veel Soome-Eesti maavõistlus laskmises, mida korraldasid vastavate maade kaitseliidud, ja Soome, Läti, Poola ja Eesti omakaitse organisatsioonide vaheline võistluslaskmine.

Võistlused algasid reedel, 18. augustil, ja lõppesid pühapäeval, 20. augustil, keskpäeval. Kibe tegevus käis kogu aeg kõigil Mustamäe tiirudel ja Valdeki laskeplatsil.

I. Malevate pealikute ja instruktorite laskevõistlused.

Traditsiooniliselt algavad kaitseliidu üleriiklikud laskevõistlused palgalise kaadri võistlusega. Võisteldakse kahel alal:

- 1) sõjaväepüssist laskmises (300 m, 20 lasku lamades käelt);
- 2) sõjaväepüssi duell-laskmises (30 m, 30 lasku 3 sekundiks ilmuva püstkuju pihta).

Sõjaväepüssist laskmises tulevad esikohtadele:

- 1) ltn. H. Silber — Tallinna malevast — 183 silma,
- 2) kpt. E. Reitkam — Järva malevast — 180 silma, ja
- 3) ltn. N. Kütt — Narva malevast — 178 silma.

Kui esirinnameeste tulemused on päris kenad, siis seda ei või ütelda teiste kohta. 34-st võistlejast saavutavad rahuldavaid tulemusi (150 silma) ainult 6 meest.

Hiilgavamad ei ole ka püstoli duell-laskmise tulemused. Siin domineerib Kirde-Eesti:

- 1) ltn. A. Veelmann — Viru malevast — 28 tab. ja 241 silma,
- 2) ltn. A. Karukäpp — Viru malevast — 25 tab. ja 200 silma, ja
- 3) major J. Lepp — Narva malevast — 24 tab. ja 197 silma.

43-st võistlejast on rahuldavaid mehi, kes suudavad iga teise pauguga tabada, ainult 19, seega vähem kui pool.

Siiski, võrreldes eelmiste aastate tulemustega, on üldine tasapind sel alal tunduvalt tõusnud.

II. Eesti, Soome, Läti ja Poola omakaitse organisatsioonide vaheline võistlus.

Suuremaulatuslik laskevõistluste korraldamine Soome, Eesti, Läti, Leedu ja Poola omakaitse organisatsioonide vahel mõlkus juba ammu kaitseliidu juhtide meeles. Kuid eelarve erakorralise kärpimise ja Leedu meeskonna loobumise tõttu tuli loobuda suurvõistlustest ja piirduda ainult sõprusvõistlusega, millest iga organisatsioon võttis osa 5-mehelise grupiga.

Omakaitse organisatsioonide vahelise ja maavõistluse parimaid laskureid

Latvia kl. ABELE

Pealik E. RULL

Soome kapten MIINALAINEN

Soome kaitseliidu meeskonna saabumine Tallinna

Lastakse harilike sõjaväepüssidega 300 m kauguselt 20 lasku lamades käelt.

Esikoha pärast võitlevad siin Soome ja Eesti meeskonnad. Raske pingutuse järele mõlemad meeskonnad saavutavad 866 silma. Samuti parimad üksikmehed saavutavad ühepalju silmi (J. Trumm — 181 s., T. Huhanantti — 181 s. ja V. Dahl — 181 s.).

Läti meeskond jääb paari silma võrra taha — 864 silma, ja Poola meeskond saavutab 824 silma.

Mis puutub Poola meeskonna saavutusse, siis seda ei või öieti võrrelda teiste rahvaste omadega, sest poolakad tulid ilma püssideta ja neil tuli kasutada Eestis laenatud püsse ja laskemoona.

Üllatusena tuli üksikvõistlejaist esimesele kohale lätlane E. Abele 188 silmaga.

Võistluse üldtulemused — sõjaväe hariliku püssiga keskmiselt mehe kohta 175 silma — tuleb täiesti rahuldavaiks lugeda.

III. Kaitseliidu laskemeistervõistlused.

Need võistlused on küll viimsed, mis vana kava järgi korraldatakse. Võistlusekavad koostati 1928. aastal, millal olukord oli hoopis teissugune. Nüüd, millal lasketase on tunduvalt tõusnud ja ellu kutsutud isegi eriorganisatsioonid laskespordi harrastamiseks, on tarvis ka kaitseliidu meistervõistlusi ümber korraldada elunõuete kohaselt.

Käesoleval aastal võisteldi veel kaheksal alal. Tulemuste kohta võiks märkida järgmist.

Esiküttide klass.

Meistriks tuleb Julius Rull — Lääne malevast — kes 600 m peal lamades asendist 20 lasuga saavutab 181 silma ja lahinglaskmisega 141 silma.

Meistergrupiks tuleb Tallinna maleva meeskond koosseisus: Šüts, Frits; Tramberg, Balduin, ja Silber, Heinrich.

Esimeses osas löövad üle 180 silma välja:

- 1) Rull, Julius — Lääne malevast — 181 silma;
- 2) Tramberg, Balduin — Tallinna malevast — 189 silma;

- 3) Kärner, Jaak — Sakalamaa malevast — 185 silma;
- 4) Toom, August — Sakalamaa malevast — 181 silma, ja
- 5) Rull, Ernst — Järva malevast — 183 silma.

I küttide klass.

Siin tuleb meistriks Sallert, Voldemar — Tallinna malevast — 380 silmaga (I osa 190 silmaga ja II osa 190 silmaga).

Meistergrupiks tuleb jällegi Tallinna malev koosseisus: 1) Voldemar Sallert, Eduard Hiiob ja Endel Rikkand.

Võistluse I osa lastakse 400 m pealt lamades asendist 20 lasuga. Parimaid tagajärgi saavutasid:

- 1) Sallert, Voldemar — Tallinna malevast — 190 silma;
- 2) Rikkand, Endel — Tallinna malevast — 190 silma;
- 3) Brenner, Aleksander — Narva malevast — 180 silma;
- 4) Matsina, Aleksander — Pärnu malevast — 190 silma;
- 5) Ollino, Hendrik — Pärnumaa malevast — 183 silma;
- 6) Torim, August — Sakalamaa malevast — 183 silma;
- 7) Rõuk, Hans — Sakalamaa malevast — 180 silma;
- 8) Mägi, Johann — Võru malevast — 192 silma, ja
- 9) Karlson, Hendrik — Petseri malevast — 182 silma.

II küttide klass.

Eriti pinev on võistlus II küttide klassis. 37-st võistlejast saavutavad üle 225 silma 11 meest. Lastakse 300 m pealt kolmest asendist à 10 lasku.

Meistriks tuleb Ende, Nikolai — Tallinna malevast — 257 silmaga. Ka meistergrupp tuleb Tallinna

Poola Küttide Liidu meeskond harjutuslaskmisel Mustamäe tiiril

malevast koosseisus: Ende, Nikolai; Teder, Arnold, ja Varbola, Johannes.

Parimaid saavutusi omandavad:

- 1) Ende, Nikolai — Tallinna malevast — 257 silma;
- 2) Laurits, Hans — Pärnu malevast — 250 silma;
- 3) Sinikas, Mihkel — Pärnumaa malevast — 240 silma;
- 4) Mikk, August — Sakalamaa malevast — 242 silma;
- 5) Tuimann, Nikolai — Järva malevast — 240 silma;
- 6) Luker, August — Järva malevast — 247 silma ja
- 7) Reise, Artur — Tartu malevast — 249 silma.

Laskurite klassid.

Kõigis laskurite klassides lastakse muutmata sõjaväepüssidega, mistõttu ka nende saavutused ei ole eriliselt silmapaistvad. Meistriteks tulevad:

- 1) Esilaskurite klassis: Raadik, Bernhard — Järva malevast — 171 silma, ja soomlane R. Fröberg — 173 silma;
- 2) Ilaskurite klassis: Hütt, Alfred — Tallinna malevast — 109 silma, ja
- 3) II laskurite klassis: Volmer, Otto — Tallinna malevast — 135 silma, mis on haruldaselt hea tulemus.

Meistergruppideks tulevad:

- 1) Esilaskurite klassis: Viru maleva grupp koosseisus: Pertens, Johannes; Villemson, Ernst, ja Aalmann, Karl.
- 2) Ilaskurite klassis: Tallinna maleva grupp koosseisus: Hütt, Alfred; Nutt, Nikolai, ja Kõuts, Albrecht.
- 3) II laskurite klassis: Petseri maleva grupp koosseisus: Odit, Peeter; Jensen, Albert, ja Pavian, Roman.

Püstoli meistervõistlus.

Siin käib kogu rindel äge võistlus esikohtade pärast. Suure pingutuse järele tuleb meistriks Rull, Ernst — Järva malevast — 138 silmaga. Meistergrupi koha omandab Petseri malev koosseisus: Hermann, Arnold; Puusepp, Herbert, ja Einbund, Viktor.

Parimad kohad nopivad ära:

- 1) Rull, Ernst — Järva malevast — 138 silma;
- 2) Sihv, Eduard — Tallinna malevast — 131 silma, ja
- 3) Hermann, Arnold — Petseri malevast — 136 silma.

Peakonsul Paul Huuri 50-aastane

24. skp. sai Eesti end. peakonsul Helsingis Paul Huuri 50 aastat vanaks.

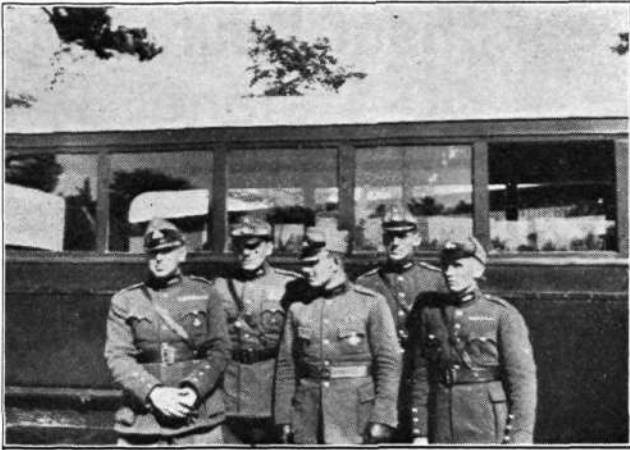
Suurepärase ja südamliku inimesena isiklikes, vastutulelikuna ja alati aitavana ametlikes kokkupuudetes, on juubilar suuresti aidanud kaasa Eesti-Soome vaheliste suhete arendamisele. Suurt huvi on ta pühendanud iseäranis mõlemate vennasrahvaste omakaitse organisatsioonide läbikäimise elustamisele ja koostööle. Olles mõlemates maades kaitseliidu liikmeks, annetas ta väärtusliku rändauhinna Helsingi ja Tallinna malevate vahelisele laskevõistlusele, missugustele sündmustele ta alati kiindumusega on kaasa elanud.

Õnnitelles juubilarit ta tähtpäeval soovime parimat ka tulevikus veel kauaks-kauaks!

Väikekaliibrilise püssi meistervõistlus.

Sel alal on saavutused ühtlased ja kõrgetasapinnalised. Halvad laskmisolud ei lubanud välja lüüa maksimumi.

Meistriks tuleb Liiver, August — Järva malevast — 281 silmaga. Meistergrupiks tuleb põline väikekaliibrilise püssi meistergrupp — Järva maleva grupp koosseisus: Liiver, August; Rull, Ernst, ja Pürn, Johannes.

Latvia aitsargide võistlusmeeskond

Kaitseliidu laskemeistervõistlustest on lubatud osa võtta ka kõigil välismaalasil, kes võtsid osa sõprusvõistlusest. Seda võimalust kasutati ohtrasti.

Rajatagused mehed võtsid osa kõigist võistlusaladest, välja arvatud II ja I laskurite klassid.

Meistriks tulla õnnestus ainult soomlasel R. Fröbergil esilaskurite klassis 173 silmaga.

IV. Lahinglaskmise võistlused.

Lahinglaskmise võistlused viidi läbi 19. ja 20. augustil Valdeki laskeplatsil. Igast malevast võttis osa viiemeheline grupp.

Lasti 550 m kaugusel oleva kolme vöökuju pihta 20 lasku tingimusel, et kõik kolm kaju oleksid tabatud.

Paremust hinnatakse tabamuse kiiruse järele: laskmiseks kulutatud aeg jagatult pihta läinud tabamuste arvu peale.

Hinnatakse ainult gruppide paremust.

Esikohale tuleb Narva maleva grupp koosseisus: Kütt, Nikolai; Brenner, Aleksander; Joosep, Juhan; Lellep, Olev ja Orn, August.

Parimaks üksiklaskuriks osutub V a h a, Adolf — Pärnu malevast — kes 144 sekundi jooksul tabas kõik kolm kaju 17 lasuga, mis annab keskmise tabamuse kiiruse 8,4 sekundit.

V. Soome-Eesti maavõistlus laskmises.

Suursündmuseks kujunes Soome-Eesti maavõistlus. See on järjekorras teine võistlus. Möödunud aastal peeti seda võistlust kohtadel korrespondentvõistluseks. Käesoleval aastal sõitis Soome meeskond Tallinna ühisele laskerajale võistlema.

Kumbki maa paneb välja 22 meest, kusjuures paremuse peale loevad 20 esimese mehe tulemused.

Lastakse 300 m pealt kümneringilise märklaua pih-ta kolmest asendist à 20 lasku.

Võistlus oma iseloomult on äärmiselt kõrgepingeline. On ju Soome meeskond parimaid maailmas. Meeskond on koostatud parimaist. Selle ridades leidub rida maailmameistreid.

Ka Eesti meeskonna koostamisele on pühendatud suurt tähelepanu. Valitakse parimad parimaist ja kindlaimaid kindlaimaist.

Teisiti ei tohigi teha, sest ees seisab äärmiselt tähtis võistlus.

Tulemused on otse suurepärased. Vaevalt leidub maailmas mõnel rahval nii suurt meeskonda, keda võiks Soome või Eesti vastu panna.

Seekord võidab küll Soome, kuid 10.290 silma 10.215 silma kõrval, s. o. 75-silmaline edu, ei ole suur võit.

Üksikvõistlejaist tuleb esimesele kohale järvalane Ernst Rull 530 silmaga.

Meeskondade tulemused on järgmised:

Soome meeskond.

1.	V. Miinalainen	162	178	189	529
2.	N. Wassenius	160	177	191	528
3.	R. Rajamäki	166	176	184	526
4.	O. Rantala	157	183	185	525
5.	L. Granbohm	160	176	185	521
6.	A. Saarento	157	179	182	518
7.	U. Weckström	159	172	185	516
8.	A. Hollmen	162	168	185	515
9.	T. Mänttari	156	172	187	515
10.	J. Leinu	152	176	187	515
11.	N. Kervinen	150	171	194	515
12.	R. Forsblom	150	180	184	514
13.	V. Aro	156	174	183	513
14.	K. Leskinen	162	168	183	513
15.	S. Halonen	150	170	193	513
16.	E. Toivonen	161	170	182	513
17.	Y. Lindell	150	171	186	507
18.	N. Talvenheimo	141	178	184	503
19.	V. Leskinen	159	165	172	496
20.	S. O. Lindgren	143	167	185	495
		3113	3471	3706	10290

Eesti meeskond.

1.	E. Rull	164	172	194	530
2.	A. Liiver	159	172	196	527
3.	V. Jaanson	160	173	193	526
4.	J. Kärner	151	179	192	522
5.	P. Paas	156	169	194	519
6.	N. Viru	150	177	192	519
7.	L. Viljus	158	177	183	518
8.	K. Lomp	149	173	193	515
9.	A. Reinvald	160	182	173	515
10.	K. Sarapik	153	175	186	514
11.	A. Limberg	156	170	188	514
12.	G. Padar	152	169	192	513
13.	J. Kruberg	146	173	191	510
14.	N. Kütt	151	163	193	507
15.	A. Talli	137	174	188	499
16.	N. Ende	134	180	182	496
17.	J. Vilberg	133	172	191	496
18.	A. Viilip	145	168	180	493
19.	J. Trumm	146	162	184	492
20.	O. Särev	152	163	175	490
		3012	3443	3760	10215

VI. Üldmuljeid ja kokkuvõtteid.

Laskesport on kaitseliidus ja kogu Eestis suuresti edasi arenenud. Ei ole enam kaugel ajad, millal Eesti parimad võivad julgesti esineda maailma parimate ridades.

Sel alal on suur töö tehtud. On soetatud otstarbekohased relvad ja täpsuslaskemoon. Mis veel tähtsam — laskurite tasapind on tunduvalt tõusnud.

Lamades-asend on meie meestel täiesti hea, ta on isegi parem kui Soome meeskonnal poolteise % võrra.

Meie laskurite „sisemine vaenlane“ on veel püsti-asend. Selles asendis on meie kaotuste idu. Kui meie laskurid suudavad püsti-asendist laskmisel tabamusi ühe veerandi võrra tõsta, siis oleks asi päris korras.

Oleme jõudnud nii kaugemale, et oma relvadele ja laskemoonale etteheiteid ei tohi teha, ja nüüd — pea-rõhk laskuritele enesele.

A. P.

Eesti-Soome maavõistluse meeskonnad

Naiskodukaitse tegevusest sügisõoajal

Pildil laud naiskodukaitse Paide jaoskonna keedukursustel valmistatud saadustega.

Aastate jooksul on meie naiskodukaitse suure töö ära teinud meie toitluskorralduse ja üldise kodukultuuri tõstmisel ja arendamisel

PÜSSIROHUKANGELASED

Kilde maavõisfluselt

Maavõistluse päeva hommik. Taevas on sompus ja kurjakuulutatavalt hall. Plaksudes langevad üksikud jämedad vihmapiisad munakividest teele, mida mööda sammume sõbraga Mustamäe poole. Läheme vaikides, südames kibelemas ärevus nagu mõnel vanaraua-kaupmehel suurte tehingute eel.

Tuleb vastu kaitseliitlane, sarviline ja sopiline püss seljas. Mees on sügavais mõtteis, vahib hoolega maha, nagu otsiks oma kaotatud õnne.

„Veame kihla,“ sosistab sõber.

„Miks?“

„Et see mees mõtleb laskeasjandusest.“

„Veame.“

Lööme käed kokku ja sõber tikub mehele ligi.

„Tere ka!“

„No, tere, tere!“

„Mis seal allpool ka uudist on? Kuidas meie mees-
tel veab selle laskmisega?“ usuteleb sõber nagu mõni
ajakirjanik.

„Mis seal'nd uudist või vedamist. Näe, mõtlen siin
kogu aeg endamisi ja vaevan pead. Ei tea, mis mu
püssil viga. Alati laskis teine üsna hästi, aga vaat'
eile...! Kas või nuta! Ja kukkusingi sama roika pä-
rast läbi.“

Sõber müksab mulle külge ja vaatab otsa võidu-
rõõmsa näoga. Teeme minekut. Mees läheb pikkamööda
mäest üles, ise mõtleb ja mõtleb...

*

Kostavad paugud kuurist, mille katusel põleb pu-
nane tuli nagu raudtee semaforil.

„Milleks see tuli?“ usutlen sõpra.

„Peab olema, kuidas sa siis muidu aru saad, et
kuuris lastakse?“

„Aga ma ju kuulen.“

„Kuuled küll, aga sa ei näe. Tuli on selleks, et sa
ka näeksid.“

Jään vait. Mine vaidle inimesega, kes väga hästi
asja tunneb. Tee end lihtsalt rumalaks ja vihasta sõpra.
Parem usu juba pärimatagi.

*

Tuleb kuurist välja kaks meest. Punetavad näost
nagu saunast tulles.

„Kas tead, miks mul läks kehvasti?“

„Ei tea!“

„Laadisin eile endale padroneid. Jätsin ühe milli-
grammi rohtu panemata ja vaata, mis kohe tähendas!“
arvab teine.

„Ei tea'nd, kas see midagi tähendas?“

„Noh, kuidas siis ei tähendanud? Nägid ise, kui
kehvasti läks,“ seletas mees nii veenvalt, et ta vist isegi
seda uskus.

Läksid kahekesi, vaieldes mikro- ja milli-mõõtude

üle nagu teadlased, kes kaklevad kõhutõve pisilase kat-
sesarvede pikkuse pärast.

*

Istub rõdul näitsik, punane lill püsti pihus.

„Mis sa arvad,“ küsin sõbralt, „kellele ta selle lille
annab?“

„Kallimale, kui see võidab.“

„Aga kui see ei võida?“

„Siis annab võitjale ja ütleb, et see on kallim.“

Läksime edasi ja jätsime näitsiku istuma, punane
lill kramplikult rusikasse pigistatud pihus.

*

Robinal trügivad laskurid välja kuuri ainukesest
lahtiolevast uksest. Punane tuli katusel kustub. Leh-
vib soome lipp uhkesti ja rõõmsasti, meie oma aga ri-
pub kuuri nurgal varda otsas nii raskesti ja londis.

„Vist pole põhjust lehvimiseks,“ arvab sõber, kui
hakkame sammuma mäest üles, Nõmme poole. Poolel
mäel vuhiseb mööda omnibus ja klaasi taga vilksatab
rida rõõmsaid nägusid. Üsna äärel, peagu vastu klaasi,
istub nooruke rohelises pintsakus soomlane, nõõpaugus
tulipunane lill.

H e i k k i.

Lg. härrad

KAITSELIITLASED!
KAITSEVÄELASED!

Hästi passivaid vormiriideid
tellite ainult tuntud vormi-
riiete meistri

JOH. POMMI
RÄTSEPATÖÖSTUSEST.

Töö headuse eest täielik vas-
tutus. Esimese klassi tööjõud.
Mõõdukad hinnad. Grupi-
viisi soodsamad tingimused.
Töökojas olemas kõiksugu
kaitsevärvi riidet.

KAASANI 4.

TEL. 457-47.

PIDUPÄEVAD SAKALAMAAL

Neli suursündmust ühel päeval Viljandis

Pühapäeval, 6. augustil s. a., elas Sakalamaa pidupäeva tähe all. Selle päeva peale oli koondunud neli pidustust: Vabadusristi vendade päev, vabadussõjas langenud sõdurite ühiskalmu õnnistamine ja hauasamba avamine, kapten Anton Irve mälestussamba avamine ja lennupäev. Pidustuste heaks kordaminekuks aitas kaasa ilus ilm, mis oli otse kingiks selleks päevaks, sest enne pühapäeva oli olnud rida vihmaseid päevi ja veel laupäeva õhtulgi oli vähe lootust, et sadu lakkaks. Pühapäeva hommikul oli taevas pilves ja pidustuste korraldajad käisid ringi murelike nägudega. Varsti aga selgus, et loodus oma poolt ei tee mingeid takistusi pidustuste hiilgavaks kordaminekuks.

Vabadusristi vennad jõudsid Viljandi pühapäeva hommikul kahe rongiga. Koos oli kogu maalt vabadussõja sangareid ligi 500. Kohal olid: vabadussõja-aegne vägede ülemjuhataja kindral Laidoner, kes on ka vabadusristi vendade ühenduse esimees, kaitseminister Kerem, kaitseliidu ülem kindral Roska, kindralid Jonson, Tõnisson, Reek, Rotberg ja teised kõrgemad kaitsevälased ja kaitseliidu pealikud. Lätist oli saabunud Läti karutapjate ordu esindaja kindral Perkis ühes kolonel Ežerinsi ja kapten Ratnieksiga. Külalisi jaama tervitama olid tulnud kohaliku kaitseliidu ja kaitseväge üksuste aukompaniid, vabadusristi vendade ühenduse Viljandi osakond ja rühm vabadussõjalasi. Aukompaniide paraadi võttis vastu kindral Laidoner ja pärast vastastikuste tervituste vahetamist sammuti rivi korras linna, saadetuna selleks päevaks kohale toodud kaitseministeeriumi orkestri helidest. Linna väravasse, ajaloolise Valuoja kohale, oli püstitatud auvärv, mil lehvitsid eesti ja läti lipud. Rongkäik liikus läbi linna Haridusseltsi gümnaasiumi aeda, kus oli kohalejõudnud ootamas hommikueine, mille olid valmistanud nobedad Viljandi kodukaitse naised. Gümnaasiumi hoone avar rõdu oli kaunistatud rohelisega ja keskele oli püstitatud hiiglasuur lilledest valmistatud vabadusrist, mil auvahtidena kõrval kaks kodutütart. Viljandi naiskodukaitse laulukoor kandis ette mõned isamaalised laulud, mis võeti külaliste poolt vastu soojalt ja tugeva aplausiga.

Pärast hommikueinet rivistuti uuesti ja nüüd kasvatas rongkäik maakonnast kohalejõudnud sõjakaaslastega poole pikemaks. Liiguti vabadusplatsile, kus mälestati leinas vabadussõjas langenud kaaslast ja mälestussamba jalale asetati pärjad — kindral Laidoner vabadusristi vendade ühenduse ja kindral Perkis karutapjate ordu poolt. Samba juurest mindi ligidal asetse-

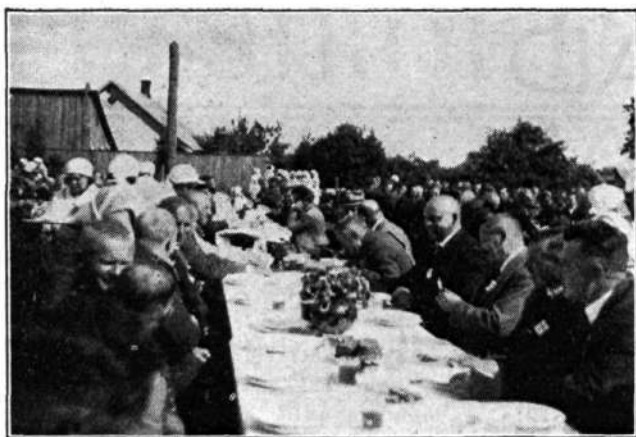
vasse Politseiorgu, kus kuulati murul istudes referaate vabadussõjaaegseist lahinguist. Aidu lahingust, mis teostus 1918. a. lõpul ja 1919. a. alul Põltsamaa ja Jõgeva vahel, refereeris Sakala üksiku jalaväe pataljoni ülem kolonel Matson, kes isiklikult neist lahinguist osa võtnud. Ta andis selge ülevaate tolleaegsest närvlikust olukorrast ja võitlusest meist hulga suurema ja tugevama vaenlasega. Edasi refereeris kolonel Kubbo Kärstna lahinguist, missugused peeti 2.—6. jaanuarini 1919. a. ja milledest referent oli võtnud osa neid juhtides. Ta ütles, et tal tol ajal ei olevat olnud õieti usku Eesti sõdurisse, sest maailmasõja kogemuste põhjal ta teadnud, et eestlased olnud kõige kavalamad kõrvalepugejad. Kuid neis lahinguis näidanud Eesti sõjamees, et ta oskab võidelda, kui ta seda teeb isamaa eest. Tänu vapraile meestele võidetud need lahingud.

Pärast referente võtab sõna kindral Laidoner, kes tänab neid ettekannete eest ja tähendab, et nende lahingute tähtsust ei tule hinnata nii madalalt kui tegid seda oma tagasihoidlikkuses referendid kui tegelikud lahingute juhid. Temal kui tolleaegsel vägede ülemjuhatajal on teada, et nende lahingute võitmisega sündis üldine murrang Eesti vägede meeolus, algas pealetung, mis viis võidule.

Ära kuulanud referaadid, läks osa vabadusristi vendi koos ühenduse osakondade esindajatega vabadussõjas langenud sõdurite kalmistule võtma osa ühiskalmu pühitsemisest ja hauasamba avamisest, kuna suurem osa läks ajaloolisele Kaevumäele kuulama järgnevaid referaate.

Osa aukülalisi rongkäigus

Osa aukülalisi lõunalaus

Kalmistul, kus puhkab koos kapten Irvega 39 vabandussõjas langenud kangelast, on hauad ilusasti korraldatud ja iga haua päitsisse on paigutatud nimetahvel langenu auastme, nime, sünni- ja surmapäevaga. Pühitsemistöingu avas korraldava komitee esimees härra H. Lauri, ühtlasi selgitades haudade korraldamise käiku. Komiteel on olnud palju raskusi maetute päritolu ja nimede kindlaksteegemisega, kuid kodanike ohvri-meelse abiga on suudetud seada korda need kalmud, mis on seisnud seni neis puhkavaile kangelasile mitteväärilises olukorras. Kunstnik Espenbergi kavandi järgi on valmistatud mälestussammas, nimetahvlid ja ühiskalm on piiratud Saaremaa marmorist barjääriga.

Mälestussambalt kõrvaldab katte vabariigi valitsuse esindajana kaitseminister A. Kerem, mill'st toimingut saadavad aukompanii kogupaugud, ja orkester mängib „Ligemal, Jumal, Sull“. Pärast vaimulikku talitust, mida toimetasid Viljandi praost Vestrén-Doll ja preester Ristkok, panid pärgi ühiskalmule vabariigi valitsuse nimel minister Kerem, karutapjate ordult kindral Perkis, paljud kaitseleidi, kaitseväge ja seltskondlike organisatsioonide esindajad.

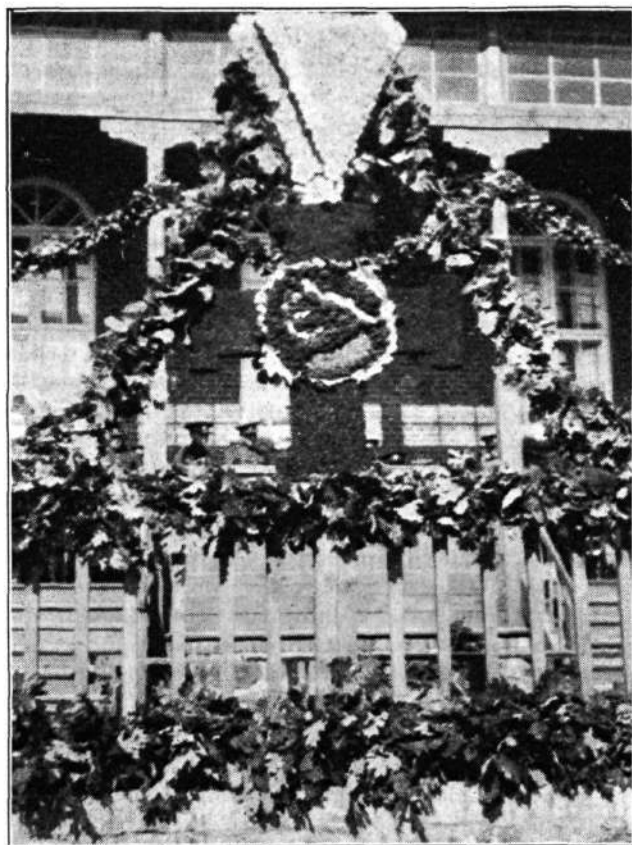
Mälestussammas on lihtne — umbes 2 meetri kõrgune kandiline plokk, vabaturisti kujutusega ja kirjaga: „1918—1920. Vaba Eesti eest“. Valmistatud on sammas hallist Saaremaa marmorist ja näeb välja väga võimsana.

Kaevumäel jätkuvad referaadid. Kindral Soots kõneleb Sakalamaa vallutamise sakslaste poolt muistisel ajal, mis sündis 1208.—1227. aastani, millal Eesti lõplikult vallutati ordurüütlite poolt. Meie rahva orjusse langemise põhjuseks oli olnud tol ajal peamiselt see, et rahvas pole vastu astunud ühiselt ja tervikuna võõrale võimule. Kogu ajaloo kestes on eesti rahvas tervikuna võidelnud oma olemasolu eest vaid möödunud vabandussõjas, mille tõttu see ka võideti. Praost A. Vestrén-Doll kõneles Viljandi lossi ajaloost. Lossi asuti ehitama ordurüütlite poolt aastal 1224 ja lõplikult valmis see 1400. aastal. Materjal lossi ehitamiseks on toimetatud kohale ligi paarikümne kilomeetri kaugusel asuvast telliskivitehasest mingite veoabinõudeta. Nimelt aetud kohalikud elanikud ritta ja need

annud kivid üksteisele käest kätte. See ajalooline kivitehas asub praegugi Viljandimaal, Vana-Tänasilma vallas, „Mursi“ talus, mille omanikuks hilisemal ajal on olnud praeguse riigivanema Jaan Tõnissoni vend. Senikaua, kui sõjapidamisel polnud tarvilusel püssirohtu, oli loss täiesti võitmatu. Kuid juba 1560. aastal purustati loss Kurbski vägede poolt ja lõplikult hävitati see poolakate poolt 1602. aastal. Suure huviga jälgis mitmetuhandepealine rahvahulk referaate ja jagas referentidele elavalt kiitust. Märkimata ei saa jätta, et praost Vestrén-Doll on meil parimaks Viljandi ajaloo tundjaks üldse. Ta on oma algatusel kogunud väga palju väärtuslikke andmeid ja toimetanud uurimusi.

Kaevumäelt liikusid vabaturisti vennad jälle rongkäigus läbi linna Haridusseltsi gümnaasiumi aeda lõunale. Aia sissekäigu ette ja lõunalaudade vahele olid rivistatud Viljandi naiskodukaitse spaleerid. Ühislausa lõunatas ligi 1000 sõjaseltsimeest, segamini kindralid ja reamehed.

Pärast lõunat oli ette nähtud kapten Irve mälestussamba avamine Kirikumäel. Vabaturisti vennad rivistusid spaleeridena samba ümber ja mitmetuhandepealine rahvahulk kattis tihedalt Kirikumäe nõlvakut. Samba avamistalitusel viibis ka kapten Irve isa, väheldane, hallipäine, elava välimusega vanake. Ta pandi istuma aukülaliste hulka, kus ta kuulas hardumusega sooje sõnu, mida hüüdsid ta pojale järele ta sõjasõbrad.

Sakalamaa naiskodukaitse poolt lilledest valmistatud hiigelvabaturist

Samba avamistalitus algas samba püstitamise komitee esimehe, linnaeapea A. Marama, kõnega, kes andis lühikese ülevaate samba saamisloost. Selle järele kõrvaldas sambalt katte kaitseminister Kerem. Suurtükiväe patareid saluteeris 21 aupauguga ja õhus tiirles kolm kaitseväge lennukit. Vaimulikku pühitsemist toimetasid õpetaja Jaan Lattik ja preester Ristkok. Väga südamlukult kõneles õpetaja Lattik, kes ütles, et Viljandi Kirikumäel on nüüd kaks altarit, kuhu tuleb rahval tuua ohvrit. Mõlemad altaris on saadud seetõttu, et need, kelle mälestamiseks on nad püstitatud, on valanud oma vere rahva kasuks. Ta ütles veel, et see vapper sõjamees siin Kirikumäel manitseb eesti rahvast jätma maha vastastikuse vihavaenu ja kutsub kõiki, kelle sünnimaa on Eesti, võitlema ühiselt oma parema tuleviku eest. Raske oli kuulajail hoida tagasi pisaraid ja mõndki hallipäist lahinguvenda võis näha kuivatamas silmi.

Pannes pärja vabariigi valitsuse nimel samba jalale tuletas kaitseminister meele neid suuri teeneid, mis on kapten Irvel meie rahva suhtes. Paljastati pead vaikes palves suure sõjamehe mälestuse ees ja orkester mängis: „Mu isamaa, mu õnn ja rõõm,“ millele rahvas laulis kaasa. Pärja tõid veel kindral Laidoner vabadusristi vendade nimel, kindral Roska kaitseliidult, Mari Raamot naiskodukaitse ja kindral Perkis Läti karutapjate ordult. Kindral Perkis oma lühi-

Kapten Irve isa oma poja mälestussamba jalal

Vabadussõjas langenud sõdurite mälestussammas peale avamist

keses lätikeelses kõnes tähendas, et nende kodumaa ei suuda iialgi unustada seda vaprat sõjameest, kel on suuri teeneid ka nende vabadusvõitluses. Pärja asetasid ka mitmesugused väeosad ja organisatsioonid, nii et neid kogunes samba jalale ligi kolmkümmend.

Lõpuks andis kapten A. Irve mälestamise komitee samba üle Viljandi linnavalitsusele. Linnaeapea Marama sammast vastu võttes ütles, et iga viljandlane saab vaatama sambale uhkuse- ja tänutundega, ja töötas seda hoida vääriliselt.

Sammast ise on meil Eestis teataval määral harulduseks, sest seni püstitatud sambad on olnud kõik vaid geomeetriliste kujutuste grupid. Praegune sammast aga kujutab kapten Irve täies lahinguvõistluses ja -rõivastuses. Need, kes on näinud ta langemise silmapilku, jutustavad, et sammast on täpne jäljend tollest hetkest, millal kapten Irv pärast ümbruse vaatlemist lasknud langeda binokli, vaadanud kaugusse, näol nagu mingi kindla otsuse ilme, ja samas tabanudki teda surmakuul, läbistades ta rinna. Sammast on valmistatud kujur Espenbergi kavandi järgi ja valatud Tallinnas härra Mittuse vasevalamise töökojas. Raha samba püstitamiseks on annetanud Viljandi seltskond, saades lisa seltsilt „Soomusrong kapten Irv“, teistelt linnadelt ja maakondadelt. Ka kapten Irve isa on selleks jõudu mööda kaasa aidanud, annetades 200 krooni, mille ta oli saanud oma poja sõjavarustuse ja -rõivastuse müügist vabadussõja muuseumile.

Kapten Anton Irv vabadussõjas lahingtegevust jälgimas

Kapten Anton Irv sündis Viljandimaal Sillaotsa talus 17. septembril 1886. a. Juba varakult pidi ta minema teenima, esialgu karjasena, sest ta vanemad ei olnud jõukad ja neil oli ostetud talukoha eest tasuda võlga. Alghariduse ta sai Uusna valla Anni algkoolis. Algkooli lõpetamise järele ta astus Viljandi linna apostliku-õigeusu kihelkonnakooli, kus ta kaasaegsed tundsid teda kui korraarmastajat, hoolsat, vaikse ja tagasihoidliku iseloomuga ja andekat õpilast. Eriti andekas on ta olnud matemaatikas. Pärast kooli lõpetamist ta jäeti õpetajaks sama kooli juure, kus ta töötas kuni 1907. aastani. Siis võeti ta väeteenistusse vene väkke, kust ta vabanes kolmeaastase teenistuse järele nooremallohvitserina. Maailmasõja puhkemisel mobiliseeriti ta kui tagavaraväe allohvitser ja määrati teenima Novorževi rügemendi luurajate komandosse. Seal selgusid esmakordselt ta suured sõjaväelised anded. Vapruse eest ülendati ta auastmes ohvitseriks ja annetati talle aumärke. Esimeste Eesti polkude formeerimisel oli Irv üks esimesi ohvitseri, kes astus Eesti rahvuslikku väkke, tuues kaasa teisigi tulisehingelisi eestlasi. Võitles Eesti vägedega kaasa mitmel rindel, võttis osa 1918. a. novembrikuus Tallinnas soomusrong nr. 1 formeerimisest ja määrati sama soomusrongi ülemaks 10. detsembril 1918. a. Tegi oma soomusrongiga hulljulgeid operatsioone Eesti vabastamiseks ja langes soomusrongide divisjoni ülemana 27. aprillil 1919. a. Valgariia maanteel Egle all. Nii lühidalt selle suure eestlase tähelennust.

Pärast mälestussamba avamistalituse lõppu valgus rahvas jaama taga asuvale lennuväljale, kus peeti

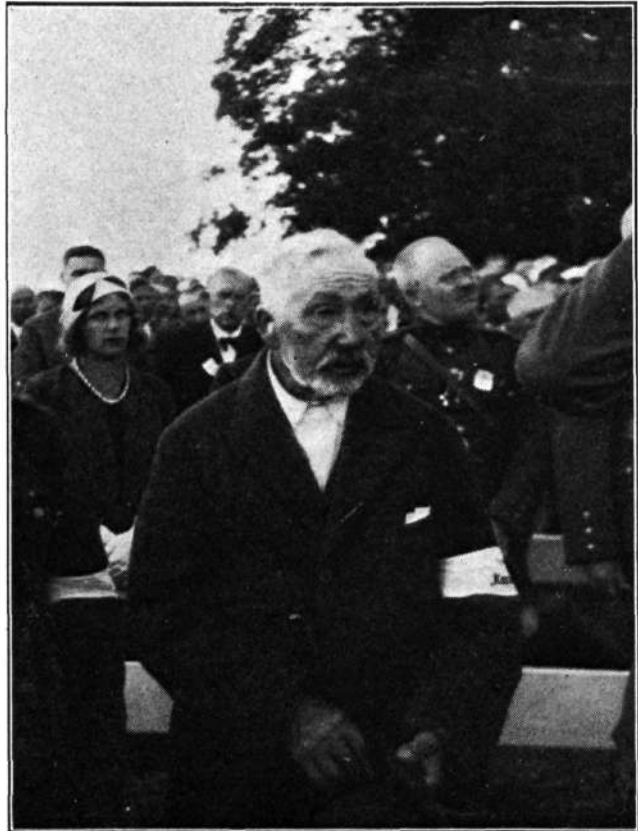
Sakalamaa 2. lennupäev. Kaitseväe ja eralennukid sooritasid mitmesuguseid trikke ja vigurlende, mida rahvas jälgis huviga. Uudishimu ja vaimustus oli suur, nii et rahvamass purustas tõkked ja tormas lennuväljale silmitsema lähemalt lennukeid. Seetõttu jäi ka osa lennupäeva kavast täitmata ja lennupäev lõppis algava pimedusega.

Õhtul oli Lossimägedes Kirsimäel maksuta rahvapidu, kus kanti ette vanu rahvatantse ja põletati tulelõkkeid vanade lossivaremete vahel. Keskööl lahkusid külalised Viljandist, viies kaasa üleva meeleolu ja kaua hinge püsima jäävad muljed. Veel rongis istuti kaua koos gruppina, aruteldi üheskoos läbielatud sündmusi ja tuletati meele ühiseid mälestusi.

*

Harva on pidustusi, kus kava täitub minutilise täpsusega. Seda võis märgata möödunud vabadusriist vendade päeval Viljandis. Seal sündis kõik nii täpselt kava kohaselt, et jäi mulje, nagu oleks nende tegelaste tehtud varemalt peaproovi. Võib-olla oligi selleks peaprooviks meie vabadussõda, kus omandasid need mehed selle tugeva distsipliinitunde ja vankumatu juhi käskude täitmise kohustuse. Igatahes vägagi ilus ja meeldiv oli seda päeva jälgida ja näha, kuipalju õilsat vennalikkust ja suurt, püha rahvustunnet on neil meestel. Meile — pealtvaatajaile — andis ta tagasi selle, mis kippus juba kaduma elukeerises — julguse ja vankumatu usu tulevikku.

Heikki.

Kapten Irve isa mälestussamba pühitsemist jälgimas

Merekaitseliidu asutamise võimalusi meil

Mereväeleitnant R. Kokk

Eelmises „Kaitse Kodu!“ numbris näitasin, missugused olid maailmasõjas abiorganisatsioonid ja nende ülesanded.

Siirdudes nüüd meie olukorrale, tuleb küsida, missugused ülesanded võiksid olla merekaitseliidul sõja korral meie oludes ja missuguseid ülesandeid oleks eriti tähtis usaldada säärasele organisatsioonile.

Arvan, et on liigne selgitada meie merepoliitilist ja strateegilist olukorda. Selge on, et tulevikus meie meresõja tulipunktiks on alljärgneva kahe küsimuse lahendamine: merekaubanduse- ja rannakaitse. Viimase küsimuse juures moodustab eritähtruse Tallinna kaitse.

Nagu eelpool juba mainitud, need riiklikult elulised ülesanded on meie väikesele laevastikule ja vananenud merekindlustele üle jõu käivad. Tähendab, kõigile neile aladele tuleks ka merekaitseliit rakendada sõjakorral tööle.

Merekaubanduse kaitse küsimus tuleviku sõjas omab meie riigile erakordse tähtsuse. Nõrgalt arenenud või osalt üldse puuduv sõjavaru tootmine kodumaal tingib täiel määral selle sisseveo välisriigest. Ainuke võimalus seda teostada jääb mere kaudu, sest muid ühendusteid meie vaevalt saame kasutada. Selle küsimuse lahendamine omab seepärast erakordse tähtsuse ja otsustab, kas meie suudame hädaohu puhul oma iseseisvust kaitsta või mitte. Merel võõrale abile lootmine on kõigepealt liig suur risk, teiseks — see abi võib ka hilineda. Ei tohi kunagi unustada, et Baltimeri võidakse väga kergesti sulgeda mõne meile vaenulise riigi poolt, nagu see tegelikult juhtuski maailmasõjas. Ja siis oleme jäetud ainult endi hooleks.

Olukord kujuneb meile raskeks allveelaevade blokaadi puhul. Meil ei piisa jõude korralikuks konvoikaitseks. Seepärast tuleks luua merekaitseliidu üksusi, mis oleksid eriti määratud ja välja õpetatud allveelaevade vastu võitlemiseks ja konvoiteenistuseks. Neisse üksustesse tuleks koondata hästi merekõlvulised ja kiired mootorpaadid. Neid peaks varustama siis allveepommidega, kuulipildujatega või väikest kalibriit automaatsuurtükiga ja suitsuboide või suitsutekitamise aparaatidega. Hea, kui neid oleks võimalik varustada ka raadioga ja hüdrofoonidega. Sääraseid üksusi tuleks luua neis kohis, kuhu meil on kavatsus juhtida oma konvoid, samuti seal, kus meie rannavett läbib konvoi sõidutee.

Merekaubanduse kaitsega on paratamatult seotud ka tarviliste farwaterite alatine traalimine. See on algnõue, et vältida kaotusi tonnaži alal. Selleks aga ei jätaku meil traalereid. Seepärast tuleks tugevamad mootorpaadid varustada traalimiseadeldistega ja õpetada neid käsitama viimaseid. Tarviduse

korral, olenevalt asukohast, need üksused peaksid võimalised olema ka miinide panekuks.

Puht-rannakaitse seisukohalt asjale liginedes leiame rea ülesandeid, mida merekaitseliit võiks täita.

Meie luuretegevus sõjakorral välispool Tallinna kaitserajooni lasub täiel määral kõigis oma raskusis meresidepostidel, mis on aga seotud kindla asukohaga. Et see luure oleks aga pidev, seda me ei saa kuidagi ütelda. Näiteks öösi, uduga, halval nähtavusel jne. Luurepiirkond jääb väikeseks või kaob üldse. See ei rahulda üht tähtsat luure nõuet — pidevust. Tähendab, meil puuduvad ujuvabinõud, mis peaksid luure ulatust pikendama ja ajatühimikke täitma, niipalju kui see on üldse tegelikult võimalik. Meie rannikul on rida väga tähtsaid strateegilisi kohti, mida peaksime sõjakorral eriti silmas pidama, näiteks mõned lahed, väinad jne. Kui meil on aga võimalik moodustada teatud mootorpaatide üksused, mis igal ajal on valmis täitma teatud luureülesandeid või isegi teatud rajooni alatiselt valvama, siis oleme parandanud sellega märksa oma seisukorda. Mida tihedamini suudame oma rannikule luua sääraseid luureüksusi, seda parem.

Need luureüksused võivad täita peale luureülesannete veel rea teisi ülesandeid, näiteks lootsiteenistust läbi miiniväljade, väinade ja farwaterite tõkestamist, meremärkide kõrvaldamist, sideteenistust, valveteenistust jne.

Tallinna kaitse küsimus on seotud teatud rajooniga, kuhu on koondatud meil kasutada olevad kaitseabinõud nagu merekindlused, laevastik, lennuvägi jne. Eriti on siin jälle tunduv laevastiku puudus. Meil pole küllalt luureüksusi, vahilaevu, traalereid, abilaevu jne. Tähendab, ka siin rajoonis tuleb merekaitseliit rakendada aladele nagu seletatud eespool.

Toodud arutluse põhjal oleks meil merekaitseliidu üksusi tarvis luua järgmises kohis: Narva-Jõesuus, Toilas, Purtses, Muhus, Kundas, Vergis, Käsmus, Pärisepeal, Loksal, Salmistul, Tallinnas, Paldiskis, Spithamis, Haapsalus, Vormsis või Suur-Sadamas, Sõrus, Virtsus, Ristnas, Kihelkonnas, Sõrves ja Pärnus.

Merekaitseliidu eesotsas peaks seisma merekaitseliidu ülem, kutseline mereväe ohvitser, kes alluks otseselt kaitseliidu ülemale. Kõigi kaitseliidu malevate juure oleksid loodud merekaitseliidu osakonnad, mis alluksid administratiivselt malevate pealkuile, kuid väljaõppelt merekaitseliidu ülemale. Merekaitseliidu üksusi (osakondi) kohtadel otseselt merekaitseliidu ülemale allutada ei ole soovitav, sest siis tekiks kohal kaks paralleelset organisatsiooni, kuna ometi terve rida küsimusi on lahendatud kaitseliidul juba praegu, nagu relvade, laskemoona, õppeabinõude,

riidevarustuse jne. Pealegi see koormaks merekaitse-liidu ülemat kõrvaliste küsimustega ega lubaks täit tähelepanu pöörda väljaõppele. Säärane alluvus on läbi viidud praegu ka Soome merekaitse liidus.

Merekaitse liidu ülemale alluksid väljaõppe teosta-mise mõttes malevate merekaitse liidu osakondade pealikulid — kutselised mereväe ohvitserid, kes oleksid siis ühtlasi ka instruktoreiks. Osakondade pea-likule peaksid olema abiks väljaõppe alal eriala allohvitsserid, kes aitaksid üksuste väljaõpet teostada merepraktika, signaali-, miini-, traali-, suur-tüki- jne. aladel.

Maleva merekaitse liidu-osakonna pealikulile alluksid siis flotillid või üksikud divisjonid, mil oleksid oma pealikulid — merekaitse liidu ohvitserid. Flotill on üksikute divisjonide koon-dus, näiteks Tallinnas, Pärnus ja Haapsalus. Üksikud divisjonid aga alluksid kohapealseile malevkonda-dele. Divisjoni pealikulile alluksid üksikud ujuvabinõude komandörid ja erikomandode ülemad, kui neid on loodud divisjoni juure, näiteks sidekomando jne.

Üldiselt jaguneks merekaitse liidu vabatahtlikest koosnev osa juhtkonnaks, teki ala- ja ma-sinaala meeskonnaks.

Juhtkonna hulka kuuluksid merekaitse liidu ohvitserid, komandörid ja nende abid.

Teki ala meeskonda kuuluksid kõik eriala spetsialistid suurtüki-, miini-, signaali- jne. aladel.

Masinaala meeskonda kuuluksid moto-ristid, masinistid, kütjad ja elektrikud.

Merekaitse liitu peaksime katsuma koondada iga-suguseid ujuvabinõusid, mida saaks ülesannete koha-selt sõjakorral kasutada. Need oleksid kohal asuvad kala-mootorpaadid, lõbusõidu-mootor-paadid, rannasõidu-mootorpaadid, mootorpaadid abipurjedega, puksiirid jne. Andmete põhjal meil leidub sääraseid ujuvabinõusid. Rahuajal peaks selles mõttes püüdma nende omanikega juba kokku leppida, et neid saaks teatud tasu eest (kütte- ja määrdeainekulu) kasutada. Sõjakorral see küsimus peaks lahenema rekvisitsioonilises korras. Neist ujuvabinõudest peaks siis moodustama vastavalt nende iseloomule, suurusele ja omadusile kas luureüksused, allveelaevade vastu võit-lemise üksused või traalimisüksused.

Kuid väljaõppe mõttes oleks vajaline merekaitse lii-dul enesel muretseda vähemalt üks musterpaat. See sarnaneks üldjoontes maailmasõja ajal liitlasil tar-vitusel olnud M. L. (Motor Launches) paatidele. Need paadid olid kuni 80 j. pikad, kahe-kolme mootoriga, mis andsid kiiruse 20 sõlme ümber, hästi merekõlvulised, relvastatud väikese suurtükiga (75 mm ja vähem) või kuulipildujatega, allveepommidega, varustatud traali-misseadeldisega, uduaparaadiga, suitsupoidega, hüd-rofoonidega ja radioga. Säärase paadi muretsemine täiendaks märksa meie merejõude. Peale selle võiks säärase paadiga korraldada kohapealsete divisjonide juures erialadel lendkursusi, kusjuures kõike saaks läbi võtta praktiliselt, kuna õppeabinõude küsi-

muse lahendamine kohtadel ei ole nii-kui-nii esialgu lihtis.

Merekaitse liitlaste väljaõpe jaguneks kahte järku:

1) üldsõjaväeline- ja 2) eriala õppus. Kõik merekaitse liitlased teeksid läbi n.-n. üldsõjaväe-lise õppuse koos maakaitse liitlastega vastavate male-vate, malevkondade või kompaniide juures, kusjuures võetaks läbi rividrill, laskeharjutused, vintpüssi-, kerge- ja raskekuulipildujate materjaalosa ja vastavad määrustikud. Üldõppuse läbiteinud merekaitse liitlased jagatakse erialadele järgmiselt: 1) juhtkond, 2) teki ala merekaitse liitlased ja 3) ma-sinaala merekaitse liitlased.

Juhtkonda kuuluksid merekaitse liidu ohvitserid, s. o. flotillide ja divisjo-nide pealikulid, ujuvabinõude koman-dörid ja nende abid ning erikomandode pealikulid.

Alul tuleks organiseerimisel nimetatud kohtadele määrata mereväe reserv-ohvitseri või kutselisi meremehi, kel on teatud teoreetiline teadmiste taga-vara ja praktika meresõidus. Pärast üldõppuse läbi-tegemist tuleks viimaseile talvel korraldada eriõppe-kavaga kursused, kus läbi võetaks merepraktikat, navigatsiooni, lootsimist, signaalas-jandust, üldteadmisi suurtüki-, miini- ja traalimisalal ning meremäärus-tikku. Kursuste lõpul tuleksid korraldada vastavad katsed, ja isikud, kes need on toiminud, määrata siis vastavaile kohtadele. Merekaitse liidu ohvitser oleks kõrgeim amet ja aukraad, millele võiks kaitse liitlane tõusta, kui tal ei ole mereväe ohvitseri kutset. Mere-kaitse liidu ohvitseriks saamine toimuks aga vastavate erikursuste ja katsete põhjal.

Teki ala merekaitse liitlased jaguneksid alljärg-nevalt:

1) signalistid, 2) komandörid ja 3) minöörid.

Signalistidele tuleks õpetada semafo-ri, morset, signaliseerimist plagude-ga signaalraamatu järgi, rahvusva-helist signaalraamatut jne.

Komandöridele tuleks õpetada kerge-maid suurtükke, nende materjaalosa, eelteadmisi laskemetoodidest ja põh-jadikult kuulipildujate käsitamist ja laskmist.

Minööridele tuleks anda teadmisi ankru-miinidest, nende veeskemisest ja kah-jutuks tegemisest; traalimisalal — kõigist traalidest ja nende käsita-misest; samuti meil kasutada ole-vaist allveepommest, suitsu- ja udu-katte tekitamise abinõudest.

Masinaala meeskonnale tuleks anda kohal kasutada olevate abinõudega teatud praktiline oskus oma erialal.

On selge, et kõigil eeplool loeteldud erialadel ei tule välja õpetada igas divisjonis kõiki spetsialiste, vaid see oleneb sellest, missugused ujuvabinõud on ko-

hal ja millisel alal mobilisatsiooni korral divisjon hakkab tegelema.

Väljaõppe küsimuse käsitlemisel olen seadnud üles teatud raamkava. Kuidas seda tegelikult läbi viia, missugused moodused võtta tarvitusele, see tuleks nüüd, kus merekaitseliidu organiseerimisele on juba asutud, võtta põhjalikumale kaalumisele.

Eelpool märkisin kohad, kus tuleks meil kõigepealt organiseerida merekaitseliidu üksusi. Andmete põhjal on võimalik kõigisse neisse kohisse teatud arvul ujuvabinõusid koondada mobilisatsiooni korral. Praegu on aga rida kohti, kus ujuvabinõude küsimus sünnitab raskusi. Siin tuleb paratamatult leida mingisugune moodus — kas siis kasutada praegu kohal olevaid vähem kõlvulisi mootorpaate või püüda hankida sinna vastav ujuvabinõu. Mobilisatsiooni korral tuleb teha nii-kui-nii teatud ümberpaigutusi ujuvabinõudega. Kus rohkem on neid, sealst sõjakorral ära võtta ja saata neisse kohisse, kus on neist puudus. Meeskonnad moodustatakse aga kohal, kus divisjon hakkab tegutsema. On väga tähtis, et just meeskond oleks kohalt pärit, kuna nad tunnevad kõige paremini kohalikke olusid, oskavad hästi navigeerida ja on juba rahu ajal välja õpetatud kõigile iseärasusile selles piirkonnas.

Mobilisatsiooni väljakuulutamisega merekaitseliit läheks alluvaks merejõudude juhatajale ja merekaitseliidu ülem täidaks otseselt tema käske. Et merekaitseliit üldse suudaks sõjakorral teatavat abi pakkuda meie merejõududele, on tarviline, et säärane alluvus viidaks läbi. Ei ole mõeldav üldse mingisugune muu alluvus,

sest siis on võimatu luua ühiseid aluseid edukaks sõjategevuseks. Pealegi on säärane moodus läbi viia väga lihtis, kuna mobilisatsiooni korral meresiderajooni ülemad — kutselised mereväe ohvitserid, võiksid käsutada otsekohe neile alluvaks tehtud üksikuid divisjone. Veidi erinev olukord on Tallinna rajoonis, kus tuleb mobilisatsiooni küsimus erisuguselt lahendada.

Merekaitseliidu kasutamine sõjakorral ei ole üldse mõeldav, kui isiklik koosseis lahku mobilisatsiooni korral suurel määral. Seepärast tuleksid merekaitseliitlased, kes on tarvilised kohtadel, võtta täiesti eriarvele ja mobilisatsiooni väljakuulutamise momendist arvata tegevteenistuses olijaiks. Samast momendist nad hakkaksid ka mob. kava kohaselt ülesandeid täitma.

Läbi arutanud merekaitseliidu asutamise võimalused ja selle kasutamise mobilisatsiooni korral, jääb kokkuvõttes mainida, et:

1) Merekaitseliit on meile riigikaitseseisukohalt väga tarviline organisatsioon. Selle tähtsus ei vähene iialgi, kuigi peaksid ka meie merejõud suurenema, sest merekaitsese küsimus jääb meie majanduslike olude juures üheks raskesti lahendatavaks.

2) Kogemused maailmasõjast näitavad, et merevalitsemine nõuab ääretult suurt sõjalist organisatsiooni merel ja kaldal. Seepärast on väga tarviline säärase organisatsiooni loomine juba rahuajal.

ELAMUTE SISUSTAMISE ATELJEE „UUDNE MÖÖBEL“

Rõõmstaval viisil on viimasel ajal ka meil rohkem hakatud huvi tundma elamute ajakohase ja maitseka sisustamise vastu. Ainult meie mööblitööstused ja -ärid pole suutnud pidada sammu ajaga ja pakuvad ikka veel iganenud, rasket, suurt ja kallist monumentaal-mööblit, mida nad kopeerivad paremal juhul keskpärastest saksa ajakirjadest.

Vastukaaluks meie mööbliturul valitsevale ajast ning arust jäänud maitsele ja suunale asutasid käesoleval kevadel kaks rakenduskunstnikku, R. Wunderlich ja O. Martinson, elamute sisustamise ateljee „Uudne Mööbel“, mille ülesandeks on rihuldada meie nõudlikuma ja intelligentsema publiku nõudeid, pakkudes neile originaalkavandite järgi valmistatud tõesti uudset ning otstarbekohast mööblit hinnaga, mis tublisti odavam üldisest hinnatasemest, nii et mööblid oleksid kättesaadavad ka neile, kel pole võimalust tuhandeid kroone komplektide eest välja maksa.

Äri ruumid on korraldatud alatise näitusena, mille külastamine on tasuta ja ostusunduseta. Sel korraldusel on see paremus, et publikul on siis võimalus näha asju juba ruumi paigutatult.

Vaatamata oma ainult mõnekuisele tegevusele on uus ettevõtte juba laialdast poolehoiudu võitnud. Ka ajakirjanduses on temast korduvalt kiitvalt sõna võetud. Jääme lootma, et see omal alal ainulaadne ettevõtte areneb ja laieneb ning suudab mõjuvalt kaasa aidata meie elamu- ja dokukultuuri tõstmisel.

ATELJEE ASUKOHT TALLINNAS VIRU 16.

RATSAKAITSELIITLANE SIDERATSANIKUNA

Kapten J. AIA

Sideratsanik.

Sideratsanikuks nimetatakse ratsanikku, kelle ülesandeks on sidemepidamine:

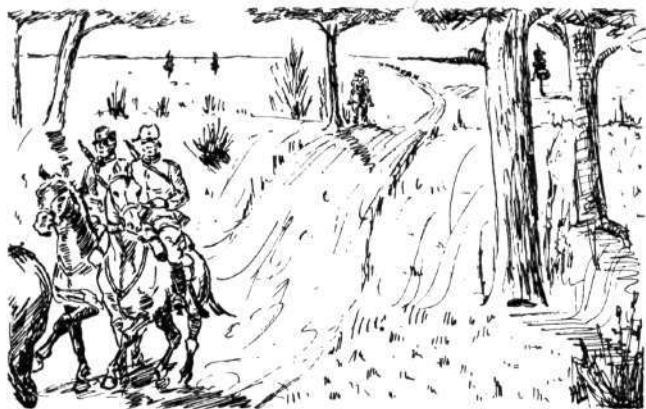
1. laialipaisatud üksuse osakeste vahel,
2. kahe üksuse vahel.

Ülesande täitmine seisab:

- silmsideme pidamises,
- leppemärkide andmises,
- teatamises.

Et täita oma ülesannet, sideratsanik peab oskama:

- liikuda,
- vaadelda.

Joon. 1. Käesoleval juhul sideratsaniku peatuskoht on heaks vaatluspunktiks, kust näeb üheaegselt ettesaadetud rännak-eelpiilkonda ja talle järgnevat kolonni

Joon. 2. Sideratsanikud peavad sidet kahe teel asuva kolonni vahel

Sideratsanik liigub hüpetega ühest vaatluspunktist teise, kasutades maastikku enesele silmsideme loomiseks ja hobusele jõu kokkuhoidmiseks.

Vaatluspunktides peatub nii, et näeks mõlemaid üksusi, kelle vahel ta peab sidet. Peatuse vältuse reguleerib ise, arvestades mõlema üksuse nähtavust. Annab ühest üksusest antavad leppemärgid teisele üksusele edasi.

Sideratsanik liigub:

- üksuste liikumisteed mööda või
- rööbiti liikuvate üksuste korral nende vahel, maastikul.

Joon. 3. Sideratsanik peab sidet kahe rööbiti liikuva üksuse vahel maastikul

Sideratsaniku õpetamisest.

Sideratsaniku väljaõpe teostatakse rea õppuste abil, kusjuures tuleb alata kergemaist ja järkjärgult minna üle raskemaile.

Näiteks:

1. Teateratsanik teel kahe liikuva üksuse vahel;
2. Teedeta maastikul kahe liikuva üksuse vahel;
3. Teel üksuse ja piilurite vahel;
4. Teedeta maastikul üksuse ja piilurite vahel.

Üksuste kujutamiseks võib tarvitada lippe, sest õppuse läbiviimiseks vajaliste üksuste koosseisu moodustamiseks pole igakord võimalust.

Õppust võib mitmekesistada ja raskendada liikumise käikude (tempo) muutmise ja õppuse üleviimisega raskemale maastikule.

Sideratsaniku õppust ei tule igatahes teostada iseisvana, vaid rööbiti teistega, kasutades selleks õppusele mineku ja tuleku käigud jne. Eriõppuste pidamine oleks aja raiskamine.

Pilte tänavuselt kaitseväge lennupäevalt

INIMENE LENDAMAS

Aastatuhanded ei ole suutnud lennu alal ära teha seda, mida on saavutatud viimaseil aastakümneil. Tarvitseb ainult tuletada meele lennukite levimist riikide ja rahvaste vahelistes kokkupuutumistes ja läbikäimistes. Alates juba maailmasõjast on lennuki arenemine teinud kolossaalseid edusamme. Sõjapidamises on ta kujunenud sääraseks teguriks, et paljud strateegid annavad talle esmajärgulise tähtsuse. Kui vaadata maailmariikide sõjaministeeriumide eelarveid, siis näeme lennuasjandusele kulutatavate summade aasta-aastast kasvumist. Mõnes riigis teevad need summad juba kuni 20% kogu eelarvest. Ja mitte ükski sõjaasjanduses ei ole lennuk leidnud laialdast tarvitamist. Meil oleks praegu raske kujutella kultuurrahvaste suhteid ja läbikäimisi ilma lennukita. On ju kogu maailmas olemas regulaarsed reisijate kui ka postiveoliinid. Kurioosumina paistab see, et statistiliste andmete järgi autos sõitjate surmasaanud ohvrite arv on protsentuaalselt mitu korda suurem kui lennukis sõitjate juures. Siin tuleb osalt muidugi seda võtta arvesse, et autotarvitajate arv on palju suurem ja liikumistingimused teised kui lennukil, kuid osa tuleb siiski

panna lennuki arenemise arvele. Juletakse juba tõendada, et moodsas ja korralikult ehitatud lennukis on sõit niisama julge kui autos.

Kuid ammu see oli, kui inimene tegi esimesi abitud katseid õhuvallas.

Juba vanal ajal hellitasid inimesed soovi niisama vabalt liikuda õhus kui maapinnalgi. Linnud ülal olid neile veetlevaks eeskujuks. Veeriigi vallutamine läks endisel inimesel palju kiiremini. Siin andis loodus kasulikke näpunäiteid. Inimene nägi tuulest murtud puid vee peal ujumas. Siit tegi ta varsti järelduse, et sarnane riistapuu ka teda ennast võib viia edasi. Ta tegi puutüve väljaõonestamisega esimese sammu laevanduse alal, mis arenedes viis selle hiilgavaile saavutusele. Alul sõitis inimene oma primitiivses veesõidukis. Ainult muidugi pärivett, oskamata rakendada jõudu, kas mehhaanilist või isiklikku, oma sõiduki edasi viimiseks. Ent aastatuhandete jooksul täienesid sõiduriistad sedavõrd, et praegune luksuslik ookeanihiiglane jõuab täita ka kõige hellitatuma kultuurinimese soove ja vaevalt lubab oletada, et tema päritolu on esiisade lihtsast puutüvest.

I c a r o s

Kuid lennuki arenemine ei läinud kaugeltki nii kiiresti. Õige kaua pidi inimene leppima ainult sooviga samuti hõljuda õhus nagu linn. Aga et soov oli olemas ja ta järelejätmatult kiusas inimesi, tõendab see, et mida tõeliselt ei saadud otsustada, selle üle loodi müüt. Müüt Daedaloosest ja Icarosest on laialt tuttav. Nad pidid mõlemad põgenema kuningas Minose viha eest Kreeta saarele. Daedalos oli aidanud põgeneda Theseust ja selle eest heitis kuningas ta vangki, hiljuti valmissaanud labürinti. Vangis sepißes Daedalos endale kunstlikud tiivad, vahast ja sulgedest, ja nende abil sai oma poja Icarosega õhku tõusta ning põgeneda. Nad lendasid Sitsiilia poole. Kuumavereline ja ülemeelik Icaros tõusis üha kõrgemale ja sattus liig lähedale päikesele. See sai talle hukatuseks. Kuumus sulatas vaha, tiivad lagunesid ja Icaros kukkus merre. Praegugi kannab see koht nime „Ikari-meri“.

Tähelepanuväärt on asjaolu, et esimese lennu sooritamise kirjutatakse Daedalose arvele, kellele muistsete juttude järgi kuulub palju teisi leidusi. Daedalos tähendab kunstnikku ja tema leiutuste arvele kirjutavad vanad greeklased sarnaste praktiliste asjade avastamise nagu puur, kirves, kaal jne.

Ajalooliselt kindlakstehtud esimesed lennukatsed leidsid aset õige vanal ajal. Aastal 375 e. Kristuse sündimist olevat Arhytasel Tarendist korda läinud ehitada puust tuvi, mis oli täidetud mingisuguse kerge õhuga. Jääb ainult kindlaks tegemata, kas siin ei ole tegemist tuulemaoga, mida juba ammu oskasid ehitada hiinlased ja teised. Täpsemaid teateid sellest lennuajaloolisest faktist ei ole säilinud. Järgmiseks suuremaks pioneeriiks võiks nimetada Itaalia renessansiaegset maalikunstnikku Leonardo da Vincit, kes töötas selle probleemi kallal 16. sajandi alul. Temast järele jäänud kirjadest võib leida hulk joonistusi ja mõtteid,

milles mõningate vigade kõrval leidub väga õigeid tähelepanekuid ja looduseaduste tundmist. Paljude nurjumiste ja ebaõnnestumiste järele pettus da Vinci katseist ja loobus lennuki mudeli ehitamisest.

Umbes samal ajal ehitas lennuki Itaalia matemaatik Dante Perugias. Kaasaegsed ajaloolased teavad kõnelda, et ta oma lennukiga on mitu korda lennanud üle Trasimeni järve. Kord tahtnud ta demonstreerida oma sõiduriista kellelegi väejuhile ja sarnasel pidulikul juhtumil kutsunud oma imelinnu lendu vaatama kõik linna kodanikud. Ta asunud lennukiga kõige kõrgemasse Perugia torni ja hakanud sealt alla liuglema. Kuid õnnetuseks murdunud üks raudvarbadest, millega ta lennuki tiibu lehvitatud, ja selle tagajärjel kukkunud lendur Püha Mauriitsiuse kiriku katusele ja murdunud jalaluu. See sündmus kohutanud sedavõrd auväärt matemaatikut, et ta edaspidiseist katseist loobunud.

Raske on kontrollida, kas vanaaegsed kirjeldused lennukatseist pole liialdatud, kuid nii palju on seal siiski tõtt, et inimesed olid asunud mõtlema, kuidas teostada lendu, ehitades linnulendu järeleaimavaid lennukaid ja tehes nendega katseid. Et need lennukid ei õnnestunud ja väga tihti andsid koguni koomilisi tagajärgi, selles oli süüdi tolleaegse tehnika ja üldteaduste madal tase. Tuleb pidada imeks, et üksikud katsed sarnaste primitiivsete aparaatidega siiski õnnestusid. Alles 1880. aastal õnnestus insener Otto Lilienthalil ehitada lennuvõimelisi aparaate ja neid niivõrd täiendada, et neile võis rajada kogu lennuasjanduse edaspidise arenemise, olgugi et see hiljem võttis hoopis teissuguse suuna ja on praegusele tasemele tõusnud sootu teisil põhimõttele kui seda Lilienthal omal ajal üles seadis.

Otto Lilienthal sündis 1848. a. Anklamis, Saksamaal. Töötas kaua aega Berliinis insenerina. 1880. a. hakkas iseseisvaks töösturiks, asutades vabrikut. Kogu aja huvitas teda lennuprobleem. Nagu tema eelkäijadki, uuris ta linnu lendu ja püüdis sellele rajada lennuasjandust. Erinevus oli vaid selles, et ta pani suuremat rõhku hõljumise osale loobudes algusest peale otsekohe lendu tõusmisest. Oma uurimiste tulemused ta avaldas 1889. aastal kahes kogukas raamatus, mis otsekohe äratasid suurt huvi asjatundjais ringkonnis. Lilienthali järeleulijad, lennuasjanduse pioneerid, ameeriklased Ehanute ja vennad Wright'id, on palju kordi tunnistanud, et Lilienthali uurimused on neid vaimustanud lennukatseile. Lendamist mootorijõul, oma südamesoovi teostamist, Lilienthal kahjuks ei näinud. Kuid sellest hoolimata ta jääb esimeseks, kes süstemaatiliselt läbi viis lendamisprobleemi hõljumise põhimõttele ja seega ergutas teisi õnnelikumaid tegelema lennuasjandusega, mis viis suuremale saavutusile.

Lilienthali esimene lennuki mudel oli ühekordne. See oli algusest peale arvatud hõljumiseks, kuid mitte kerkimiseks. Lennuki kere oli punutud pajuokstest ja kaetud õhukese riidega. Kandepindade suurus oli 14 ruutmeetrit. Aparaat kaalus ainult 20 kilogrammi. Konstrueeritud oli ta nii, et teda võis tarbekorral kokku panna, ja seepärast oli teda kerge toimetada ühest

kohast teise. Väljasirutatuna sarnanes lennuk nahkhiirele. Lilienthal toimis väga ettevaatlikult ja tegi oma esimesed lennukatsed õige madalal. Järgmisil aastail ta ehitas mitu lennukit, üksteisest ikka suuremad. Iga vaba minuti ta tarvitas harjutamiseks, väites õigusega, et ainult harjutused ja sellest saadud kogemused õpetavad tegema tarvilisi parandusi lennukite juures. Esimesed lennud ta võttis ette ainult ühe meetri kõrgusesse ja ta suurendas neid kuni 2½ meetrini. Varsti ta sai nii kaugele, et aias üle avara rohuplatsi sai lennata ja hädaohuta maanduda. Tema kava-kindlate ja visade harjutuste tulemus oli see, et ta varsti julges lennukatseid teha juba kõrgemalt alla.

On teada, et maa läheduses õhuvoolud on kõige muutlikumad ja seega kõige hädaohtlikumad lennukile, kuna kõrgemal valitsevad hoopis ühtlasemad ja vähem kardetavad voolud. Seepärast tekib küsimus, kuidas saavutas Lilienthal tasakaalu lennu juures? Ta pidas tasakaalu oma jalgadega. Kandepindade vahel oli aparaadil kaks polstrit, millele toetusid käsivarred, kuna kätega ta pidas kinni ristpuust. Lennu ajal rippus keha vabalt alla. Jalgu sirutades ette või taha, paremale või pahemale poole ta võis oma aparaadi raskuspunkti iga silmapilk muuta ja sellega juhtida iga muutust lennuki tasakaalus õhuvoolude mõjul. Mõistagi hüppas ta lendu igakord vastu tuult, nõnda et õhk teda ülal kandis, ja pikkamisi ta vajus alla maapinnale. Et hoida õhku liig kiiresti ära voolamast kandepindade alt, olid need taga äärtest veidi allapoole pöördud. Nii kogunes õhk kandepindade alla otsekuu padjaks, millele võis toetuda lennuk. Kauaaegsete harjutamiste järele asus Lilienthal toimetama hõljumisi suuremaist kõrgusist. Ta laskis Steglitzi juure ehitada tornitaolise kuuri nõrgalt kallaku katusega. Siin ta tegi hõljumisharjutusi mitusada korda. Mõni aeg hiljem ta laskis Berliini lähedale teha 15 meetri kõrguse künka. Siit ettevõetud lendudel selgus, et mahakukkumise hädaohu võis vähendada kandepinna suurendamisega. Lilienthal tegi seda, lisas aga ühtlasi juure endisele korrale teise, nõnda et ühekordsest lennukist sai juba kahekordne. Iga kandepinna pikkus oli umbes 3½ meetrit, keskmine laius umbes 1¼ meetrit ja kogu pind 9 ruutmeetrit. Lennuki sabaotsa ta kinnitas kaks tüüritaolist pinda, neist ühe vesiloodis ja teise püstloodis, et aparaadiga kergem oleks tasakaalu pidada. Ülemine tiivapaar oli umbes 4 meetrit kõrgemal alumisest. Kuna uus lennuk palju aeglasemalt alla laskus, uskus omanik temaga palju kõrgemaid ja pikemaid lende võivat sooritada. Julgus kasvas. Ta söandas lennata isegi kõvade tuultega. Tuule kiirusest 6—7 meetrit sekundis jätkus, et aparaat mäe otsast õhku tõsta hoogu võtmata. Vahel juhtus, et kõva tuul viis lennuki palju kõrgemale lähtekohast ja lainetaolist joont kujutades liugles lennuk maa poole. Maandumine sündis nii, et Lilienthal keha sirutas tahapoole, millega aparaadi tagumine osa sai rohkem koormatud ja esimese poole üles kerkides tuulele suutis tugevamini vastu panna. Nii ta saavutas lennukiiruse vähendamise. Maandumis-

Langenud kotkas

hetkel sirutas juht jalad jällegi ettepoole ja pehmendas sellega kukkumise pörotust.

1896. aastal asus Lilienthal oma lende tegema Rhinoweri mägedesse. Nende mõnede harjade kõrgus ulatus kuni 80 meetri kõrguseni merepinnast. Lendude pikkus kasvas kuni 350 meetrini. Katsetaja söandas liuglemisi ette võtta õige kõvade tuultega ja tundis lõbu maapinna läheduses valitsevate hädaohtlike õhuvoolude vastu võitlemisest, hoides oma kehaga lennuki tasakaalu.

Ent nagu sageli innukad katsetajad langevad oma kire ohvriks, nii juhtus Lilienthaliga sama õnnetus. Kord äkiline tuulehoog, mille vastu ta ei saanud küllalt kiiresti tegutseda, lükkas ta aparaadi ümber ja lendur kukkus 15 meetri kõrguselt alla, vigastades aparaadi raudosa vastu oma selgroo. Järgmisel päeval ta heitis hinge.

Teerajaja lennuasjanduses oli surmale langenud, kuid tema ideed elasid edasi ja kandsid vilja. Tema katseist said järeltulijad ergulust ja õpetust, mille najal võis sündida lendamise edaspidine arenemine. Seepärast võib O. Lilienthali nimetada lennuoskuse isaks. Tema palavaimaks sooviks oli mootori abi tarvitusele võtmine lendamisel, kuid selle teostamine jäi tal nägemata. Säärane lennuk oli küll juba valmis, kuid surm takistas teda uut aparaati proovimast. Lilienthali teened aga õhuasjanduse teerajajana jäävad igaveseks püsima.

E. P.

SÕRVE

MAALILISTE ORGUDE, KÕRGENDIKE JA RAHVARIIETE MAA

Matkamärkmeid omaegsest unistuslikust Läänemere Gibraltarist

„Siit Salme sillalt Säärerele, kus hallid riided kantakse...“ — Nii alustas omaegne Saaremaa haridustegelane ja Eesti esimese laulupäeva

Muide on aga see Kuresaarest paarikümne kilomeetri kaugusel algav poolsaar, mis eraldatud Saaremaast vaid pooleldi kinnikasvanud Salme jõega, saarlase silmis ikka välispool Saaremaa territooriumi seisvaks „Sõrvemaaks“. Ja iga saarlane näeks vist küll meeleldi, et poolsaar moodustaks ka omaette administratiivse ühiku, — enesestmõistetavalt aga Saaremaa protektoraadi all.

korraldaja — Anseküla pastor Martin Körber (tuntud rahvasuus „Sõrve kuldnoka“ nimetuse all) — enam kui poole sajandi eest oma tohutupika, Sõrve poolsaart ülistava luuletuse. Aastakümneid on möödunud ja aja lendav vool on ka selles Saaremaa lõunapoolseimas osas nii mõndki enesega viinud kaasa. Nii on peagu täieliselt kadunud Sõrve meeste lambahallid kintspüksid. Harukordselt kohatavaks on muutunud ka nii meeste kui naistegi poolt pealisiidena kantavad hallid vammused (mille kohta nähtavasti viitabki M. K. ülaltsiteeritud luuletuse algus). Ent püsivad tänapäevani aus Sõrve naiste värvikad rahvariided. Ja need kõrged, kaenla alla ulatuvad, raskeis voltides allaripuvad kroogitud seelikud (mille kurrud on pressitud sisse kuumade leibade all!), mis süngatoonilistena (madarapunase ja musta vahelduvais põiktriipudes) Anseküla kihelkonnas ja värviröömsatena (roosapunase ja valge, pastellroheline ja kollase põiktriipudes) Jamaja kihelkonnas moodustavad laia- ja puhvitud käiseliste jakkidega mingi üllatusliku ja siiski nii haaravalt omapärase harmoonia. Ja Setumaa, Muhumaa, Vormsi, Noarootsi ja Ruhnu kõrval on Sõrve poolsaar üks neid harvu kohti Eestis, kus kantakse rahvariideid nii argipäeva- kui ka „kirikuriidena“. Erilises lugupidamises on rahvariided vanemate naiste juures. Nooremate enamik on aga juba europaseerunud. Rahvariideid kantakse vaid pidulikel koosviibimistel. Ja vaid pikem kasv, piklik peakuju, blondid juuksed ja sinised silmad eraldavad „sõrulase“ tavalisest saarlasest. Kuuluvad ju „sõrulased“ tuntud antropoloogi J. Aul'i (Klein) uurimuste järgi enamikult põhja-balti rassi esindajate hulka ja sama teadlase üksikasjalise uurimuse järgi on sõrulased liivlaste, Gottlandi saare rootslaste ja muhulaste kõrval — pikemakasvulisim tõug Euroopas. Blondjuukselisi, sinisilmalisi leidub aga nende hulgas (J. Auli andmed) 80% kogu elanikkonnast.

„Ristiinimese süda on kõva otseku Sõrve maantee“ — olevat kunagi ütelnud Põide pastor. Ja kui see elatanud jumalamees ei liialdanud oma võrdlusega, siis pole Saaremaa vaimuliku elu küll kerge. — Sest Sõrve asfaltsile maantee on tõesti sedavõrd kõva aluspõhjaga, et ei muutu poriselt pehmeks isegi sügisvihmade valangul.

Sõites üle Salme jõe silla, mis asetseb Kuresaarest 18 km kaugusel, olemegi Sõrvemaal. Kitsana ja merekäärdude vahele kokkupigistatuna sirutab see poolsaar oma kaela, ulatudes kitsaimas kohas hädavaevu vaid 2 km laiuseni. Siis aga paisub ta järsult kuni 18 km laiuks — idast piirava Riia lahe ja läänest ründavate Läänemere rahutute voogude vahel, et siis lõppeks 40 km kaugusel algusest kaduda merehauda ahtakese väljavenitatud säärena.

Vana muistend kõneleb poolsaare tekkimisloost järgmist: Muinaskangelane Suur Tõll kaotades rängas lahingus oma alatise elukoha, Tõlluste mõisa, asunud elama Sõrve — Anseküllä. Vanaõelus elanud aga vägimehega leppimatul vaenujalal. Et oma vihatu lõplikult hävitada, alustanud ta kraavikaevamist, et toetades siis rinda vastu kraavi perve paisata poolsaar merre ühes sõrulastega ja nende vägimehega, kus viimane siis upuks pääsmatult. Märgates aegsasti vanakurja kavatsust Tõll saatnud talle kallale terve sülemi mesilasi. Mesilasist kurjasti nõelatult joosnud vanaõelus Läänemere suunas ja otsekohe üle-pea-kaela merre, kus uppunud. Jooksuhoos vandunud ta aga ära kogu mesilaste soo Sõrvemaal. Ja siit-peale ei õnnestu tänapäevani mesilastepidamine Sõrve poolsaarel. Lained aga paisanud vanaõeluse korjuse kontide koliseses randa ja sellest saanudki rand oma nimeks Kollina rand. Vanaõeluse määratumast luustikust muutunud aga rand äärmiselt kiviseks. Merre suunduva jooksuraja jälgedest tekkinud Salme jõgi. Tekkimisloo koh-

Sõrve noorik kaevul

ta liigub vanarahva suus veel teisi versioone, aga kõik nad on seotud Tõllu ja vanaõeluse vaenujalalise vahekorraga.

Poolsaar ise on rebitud puruks peagu kogu ulatuses maailmasõjaaegsete kaevikute ja väljakindlustuste võrgu jäänustega. Tahtsid ju venelased ehitada siia maailmasõja ajal Läänemere võitmatu Gibraltari. Ja terve rida 30 sm, 15 sm ja 75 mm kahurite patareisid pidi truude koertena valvama Riia lahe ligipääsmatust.

Poolsaare kaela õndlas avaneb paremal vaade omapäraselt künklikule Palada soole, mis vanarahva jutu järgi olevat tekkinud sellest, et Suur Tõll vihtunud seal härjavankri tiisliga vaenlast, vere ulatudes põlvini. Poolsaare kitsaimas kohas, kõrgel liivaseljan-dikul, algabki kaevikute ämblikuvõrk.

Mõned kilomeetrid lõuna poole asetseb paremal künkal mürskudest kriimustatud Anseküla kirik. Kiriku õuel on leidnud endale viimse puhkepaiga vene rügemendi ülem, kes 1917. a. oktoobris — sakslaste Saaremaa vallutamisel — tegi siin viimse meeletliku vastupanukatse Sääre kindlustuste varju pagevate vägede eesotsas. Julge mees maksis oma ennastsalgava katse eluga ja peatu lambakarjana ruttasid demoraliseeritud sõdurite jõugud Sääre kindlustuste hõlma alla. Sakslaste mürsud aga tabasid korduvalt kirikut ja õpetajamaja.

Pahemal on kalmistu, kuhu on maetud teiste hulgas ka saksa ja vene sõdureid ja laevaõnnetustel huk-

kunud välismaa meremehi. Maailmasõja ajal pidasid võitlevad pooled kiriku ja kalmistu kohal omapäraseima merelahingu. Riia lahes ristles soomusristleja „Slava“. Teisel pool Sõrve poolsaare kaela, mõned kilomeetrid eemal Läänemeres — Saksa sõjalaevastik. Kumbki võitlev pool ei kannatanud lahingus. Kannatas vaid kalmistu männimets mürskude plahvatusist.

Laudsile maantee aga kannab meid edasi sama ustavusega nagu põgenevaid venelaste jõuke enam kui poolteise aastakümne eest, ja juba piirabki teed mõlemalt poolt tihe okasmetsamüür. See ongi kuulus „Viieristi“ mets, mis kannab venelaste hoolimatu laastamise jälgi maailmasõjast, kes kulutasid määratumaid metsatagavarasid Sõrve Sääre kindlustuste ja Mõntu enam kui veerand kilomeetri pikkuse sõjasadama kai (silla) ehitamiseks. Natuke edasi algabki „Saaremaa šveits“. Põlise kuusemetsaga kaetud kõrgendikul tõuseb ja laskub maantee rahutus lainetuses. Oktoobris 1917. a. alistusid siin venelaste väeriismed lõplikult sakslasile ja pahemal asetsevas popsi luitunud majakeses sõlmitigi vaherahu. Laskuva seljandiku õnaruses paremal vilgub piklikult noolekujuline „Koltse“ järv, mis olevat tekkinud Suure Tõllu hooga lennutatud tollaratta viskest. Siis avaneb paremal ürgoru metsaga kaetud sügavik. Pahemal aga virvendab ultramariinselt Riia lahe avarus ja laskub seljandik kuristikuna järsult.

Mõned kilomeetrid eemal, kus maastik muutub niiskepoolseks lausikmaaks, sirgub okasmetsa varjava katte all häbelikuna eesti metsade haruldus — jugapuu, ja luuderohi (efeu) põimub humalaväätidena puutüvede ümber. Ulatub ju talve külmima kuu temperatuur kuu keskmisena 60 a. jooksul Sõrves vaid — 3,21°.

Sõrve okasmetsa tihnikuis pesitsevad rohkearvuliselt tõrvmustad rongad ja vist ainsaina esindajaina eesti rannikul — merikotkaste kuninglik paar.

Tähelepanu pälviv Riia lahe järsult laskuval kaldal on kaevikuist läbiküntud Mõntu park, kus kasvab greeka päffel ja valge akaatsia. Veteavaruste tormitantsul lakuvad aga lained ahnelt siinset kõrget liivakallast, uhtudes järjekindlalt merre põliste puudega kaetud maalahmakaid.

Iga seljataha jäetud kilomeeter Sõrves kõneleb maailmasõja mälestusist. Sääre asunduses on ühishaud, kuhu on maetud 1917. a. varasügisel saksa lahingulennukilt heidetud pommi lõhkemisest plahvatanud laske-moonakeldri ohvrid — arvult 100 vene soldatit, kes juhtide jamsivate korralduste tagajärjel paisati veriste nartsudena vastu sügispimedat taevast.

Endises Sääre mõisa pargis asetsevad vana romaanistiilse kiriku (kabeli) varemed — Buxhoevden'ite sugukonna viie sajandi vanuste hauakividega.

Raudse, betoonisse tardunud mälestusena püsivad oma kohal (Sõrve tuletorni läheduses) maailmasõjaaegsete kindlustuste jäänused, mille püstitamiseks on lõhutud maatas oma ajal terve küla. Siin on varisenud kokku tuhahunnikuna üks vene strateegia suurunistustest — luua Sõrve Säärele Läänemere Gibraltar. Selle kurblooluse tummade tunnistajatena püsivad praeguse ni kohal raskekahurite betoonalusmüürid, kust elektri-

Sõrve kuldne noorsugu ringmängul

jõul kerkivate 30 sm hävitajate metallist suud pidid valitsema Riia lahte. Ja mõte ise polnudki nii unislikult teostamatu, kuna mürsud oma võimsas lennuhoos olid võimelised tabama Kuramaa randa. Kuid vene enamliku agitatsiooni määndav pisilane oli juba teinud oma kõikelaastava töö ja nii putkasidki vene soldatite karjad pelgurlike jänestena saksa „maatormi“-vägede (Landsturmtruppen) eest. Ärimehelikult mõtlejad sakslased aga müüsid need võimsad kahurid Saaremaalt lahkumisel soomlasile vana terasena. Ainult kindlustuste jäänused kõnelevad veel aastakümneid siin kunagi toimunud tragöödiast oma vaikivalt kurba keelt.

Saarlane on suurimaid lokaalpatrioote maailmas ja täisverelise saarlase vaatevinkli järele ei kuulu ka Sõrve mees saarlaste hulka. Ja Salme jõgi, mis kevadise suurvee ajal lõikab Sõrve poolsaare Saaremaa küljest, ulatudes Riia lahest Läänemereni — lahutab ka „saarlase“ „sõrulasest“. Samuti on ka sõrulasele Salme jõe sild kindlaks, kaht „maad“ eraldavaks piirpunktiks (lahutab „Sõrvemaad“ Saaremaast!) ja sõites igasügisel räimepüügi hooajal räimekoormaga üle Salme silla läheb sõrulane „maale“ „kalade“ eest vilja „vasutatama“ (täh. räimele vastu vilja vahetama).

Sõrve ise aga elab täiesti omaette elu ja kuski mujal pole vahemaa vana ja uudse eluvormi vahel nii suur kui siin. Uudne Sõrve tegutseb. Uudne Sõrve sammub palavikulise rutuga põllumajanduse arendamise teel — tõstab karjatoodangut, suurendab põlluviljakust. Ja kahe valla piirkonnas töötab täie koormatusega kolm esimese järgu meiereid.

Vana „Sõrvemaa“ eluavaldusi aga ümbritseb salapärase hämaruse linik. Mitmet liiki „veesegajad“ ennustavad siin prohvetliku läbinägevusega tulevikku noorele rahvale. Mitmet sorti „kun(t)simehed“ ja „võlujad“ „võluvad“ täid krae vahele oma vihameestele ja nende loomadele. Targad „maa-arstid“ ja „nõiad“ parandavad „ussivalu“ ja „pistihaiget“. Ja vanema generatsiooni ettevaatlik põllumees juba oskab ise kanda hoolt põlluviljakuse tõstmise eest. Herneid külvates ta torkab esimese hernetera ettevaatlikult mullasse, et see ei satuks vastu kivi, ja viskab esimese külvipihutäie vastu pehmet tuult. Sest ainult siis kasvavat ilu-

sad, pehmed herved. Ja musttuhat muud „mustakun(t)si“ võtet tunneb ta põlluviljakuse tõstmiseks.

Kui aga habemesse kasvanud Sõrve taat juhtub leidma maast noa, siis viskab ta selle otsekohe minema, pomisedes oma halli habemesse: „Nälg, mine minema, mina sind ei taha.“ Sest maast noa leidmine tähendavat eksimatult nälga. Vana perenaine on aga suur „meister“ lutikate ja kilvide hävitamises ja päeval, mil sügisel sajab esimest lund, ta peksab vana vihaga vastu toa seina, hüüatades käskivalt: „Lutikad välja! Kilgid välja!“ Ise aga hoidub ta selle juures piinliku hoolega kellegagi kõnelemast, sest vastasel korral ei olevat „kun(t)sist“ abi. Ja õigeusklikud isaisade tõekspidamiste austajad söövad saunas pärast pesemist ihule jäävad vihalehed viimseni, kuna siis polevat karta „pistihaiget“.

Noore maailmakodaniku vastuvõtul püüavad aga vanad tädikeseid puhuda kolm korda üle vastsündinu, pomisedes vargsi omaette mõne trükimusta pelgava sõna. Sest vaid see võte hoidvat vanakurja eemale lapse juurest. Laulatusel püüab aga vanaema õpetussonadest kinni pidav pruut astuda tähelepanematult peiule jala peale, siis jäävat edaspidi kõik titeema valud mehe kanda.

Nii elavad tähelepanematult üksteise kõrval uudne, edasitõttav, ratsionaalselt mõtlev Sõrve ja vana, mineviku ebausust tukkuv, igasuguseid „kun(t)simehi“ ja „võlusid“ uskuv mineviku „Sõrvemaa“. Ruttavale ühepäeva-matkamehele jääb see mineviku „Sõrvemaa“ aga nähtamatuks „terra incognita“ks. Ainult moodsed, värvitud, rõdudega taluelamud ja sealsamas kõrval — sammaldunud katustega, unkaaukudega poolsuitsutared viitavad sellele vahemaa pikkusele, mis lahutab vana Sõrve moodsest. Ent kõike muutva aja ruttavas voolus püsib muutmatuna oma uhkes kauniduses n. n. Sõrve Schwarzwald — Kargi mõisa park (poolsaare Läänemere poolsel kaldal), kus aasta ringi haljendav luuderohi põimub rahutus igatsuses mööda igivanu tüvesid kuni 7 meetri kõrguseni. Ja pargi kõrgendikelt avanev panoraam all orus lõimitava majade pesakonaga ja ulgumere sinetava avarusega võistleb julgesti Rõuge ja Toila unustamatu looduseiluga.

J. Viigant.

Mineviku Sõrve kääbustuulik

G.=VARJENDID

ÕHU VÄRSKENDAMISE KÜSIMUS GAASIKINDLAIS VARJENDEIS

«Kaitse Kodu'le» kirjutanud cand. chem. D. BUXHOEVDEN,
kaiiseliidu gaasikaitse juhataja

See küsimus on tähtis mitte ainult siis, kui on tegemist g-kindlate varjenditega, mis kavatakse ehitada ja sisse seada majade keldriruumidesse, vaid samuti ka iga varjendi kohta, mis ehitatakse sõjaajal positsioonil. Alati on tegemist kitsa ruumiga, milles asub hulk inimesi, ja kui uksed ja teised avaused on suletud ja väljast värske õhk ei pääse sisse, siis muutub viibimine selles ruumis väljakannatamatuks.

Moodsas sõjas on aga varjendite küsimus astunud esile ja mitte ainult rindel, kus positsioonisõjas ehitatakse rohkesti varjendeid, vaid samuti ka tagalas, kus tuleb linnades sisse seada g-kindlaid varjendeid majadesse kõigile maja elanikele. Arusaadav, et ühel kui ka teisel juhul katsutakse sellest saada üle võimalikult väiksema ruumiga, millesse mahutatakse maksimaalne inimeste arv.

Kuid tulevikus on võimatu kasutada seni tarvitatud õhuventilatsiooni viise, sest arvestades sõjagaasi on lubamatu lasta voolata väljast värsket õhku ruumi, kuhu on paigutatud inimesed. Niisugused varjendid peavad olema hästi suletud, et õhk väljast sisse ei pääseks, ja õhu värskendamiseks tuleb asetada varjendisse g-kurn, mille läbi pumbatakse väljast õhk varjendisse ventilaatori abil.

G-kurn ja ventilaator maksavad aga raha ja mida suurem on g-kurn ja mida tugevam õhuventilaator, seda kallimad nad on. Seepärast katsutakse saada läbi mitte ainult minimaalse ruumiga, vaid samuti ka minimaalse g-kurnaga ja õhuventilaatoriga. Et jõuda selgusele, kui palju on vaja värsket õhku varjendisse ühe isiku jaoks ühe tunni jooksul, on tehtud väga kasulikke katseid Saksamaal ja nimelt „Auer“ g-torbikute tööstuse juures asetsevas g-kaitsekoolis Oranienburgis. Katsete eesmärgiks oli teha kindlaks:

— kui kaua võib inimene, kes ei tee tööd, viibida õhukindlas ruumis, ilma et see halvasti mõjuks inimese tervisele, ja

— kuidas saab kindlustada ruumi mürgitatud õhu sissetungimise eest nii, et seesviibijaid ei mürgitataks.

Seks otstarbeks valiti kolm isesugust ruumi, milles korraldati katseid, ja nimelt:

- 1) õhukindlas katlas, ruumalaga 10 m³;
- 2) g-kindlas varjendis maja keldriruumis, ruumalaga 53 m³, ja
- 3) g-katseruumis, laboratooriumis, ruumalaga 30 m³.

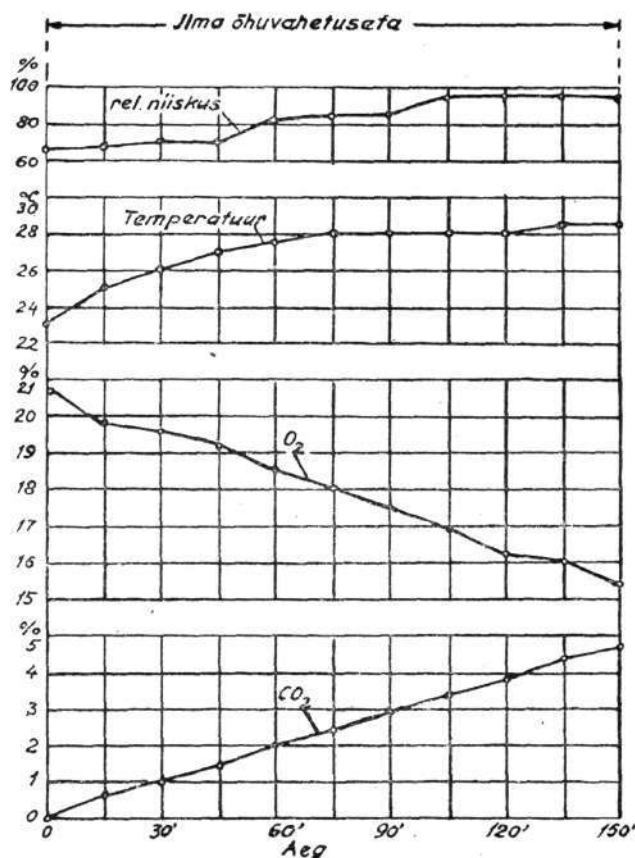
Kahes esimeses ruumis teostati katsed sel teel, et iga 1 m³ ruumi kohta oli ette nähtud 1 isik, nii et katsete ajal viibis õhukindlas katlas 10 ja g-kindlas varjendis 53 isikut.

Katsed õhukindlas katlas.

Esimene katse: (joon 1) hapniku langus ja söehapugaasi (CO₂), temperatuuri ja niiskuse tõus.

Õhukindlasse katlasse, mille ruumala 10 m³, mahutati 10 täiskasvanud isikut 22—59 a. vanuses. 10 isiku kehamaht oli 0,75 m³, nii et katlas oli 9,25 m³ vaba õhku.

Söehapugaas (CO₂) näitas katse ajal kindlat tõusu

Joon. 1

ja andis 2½ tunni jooksul ruumis 4,7%. Sellest järgneb, et 1 isik tekitab ligi 0,29 ltr/min. (CO₂) söehapugaasi.

Esimese tunni möödumisel, kus CO₂ oli tõusnud kuni 2%, oli seesviibijail hingamine natuke raskendatud, kuid kaugeltki veel mitte võimatu. Katse lõpul, kui CO₂ hulk ruumis oli tõusnud kuni 4,7%, oli seesviibimine juba raskendatud, kuid lämbumise tunnusmärgid puudusid veel.

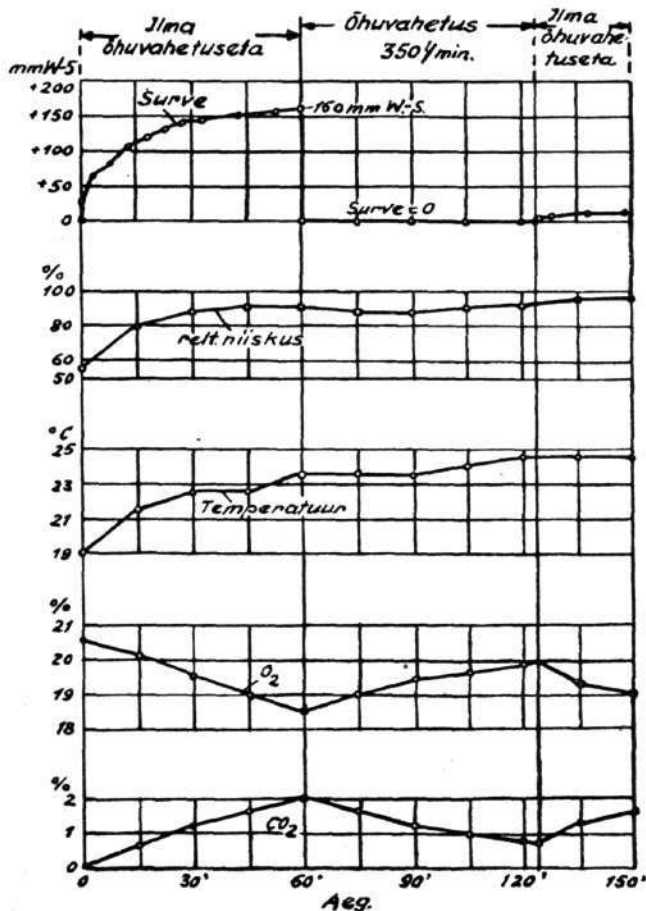
Hapniku hulk, mis harilikus õhu koosseisus on ligi 20,8%, langes 2½ tunni jooksul katse ajal kuni 15,4%. See hapniku hulk õhus võimaldab inimestele veel täitsa vabalt hingata.

Relatiivne niiskus ruumis tõusis katse ajal 65% kuni 95%.

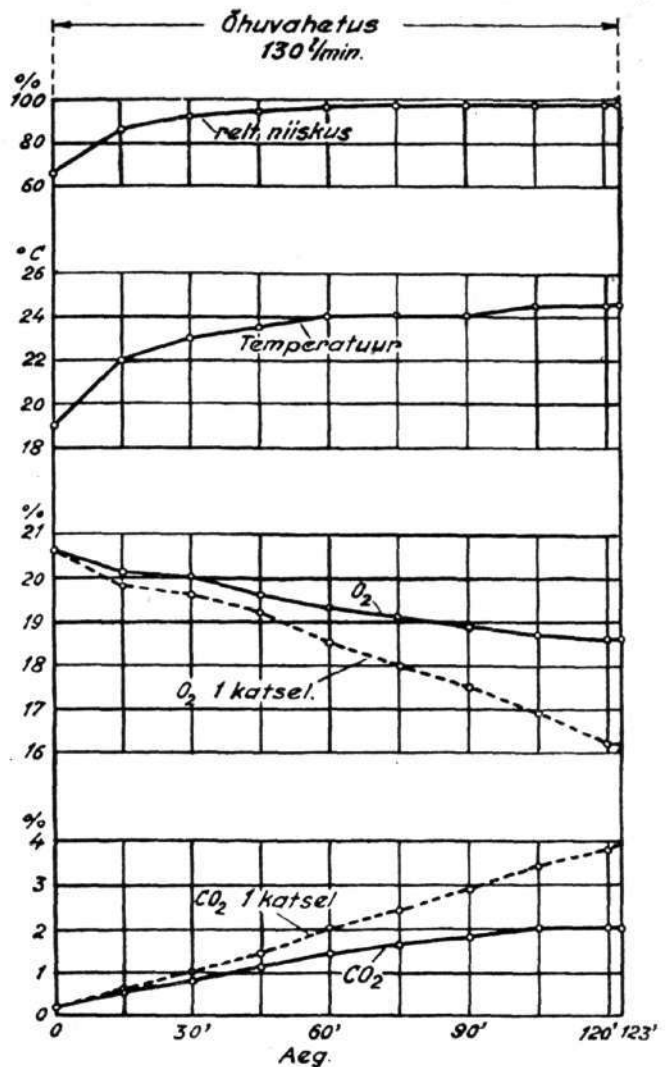
Temperatuuri kohta saadi 1 tunni jooksul püsiv temperatuur, mis 28° C jäi tasakaalu. Surve ruumis tõusis kuni 150 mm veesamba rõhumiseni.

Seesviibijate isikute seisukord oli umbkaudselt ühesugune. Esimese tunni jooksul tülitas neid kõige rohkem temperatuuri tõus, mistõttu nad hakkasid hingama. Pärast ilmus inimestele hingamise kiirendamine, mis katse lõpul oli umbes kaks korda harilikust hingamisest kiirem. Viimase poole tunni jooksul oli inimestel rääkimine raskendatud.

Katseil saadud andmed on toodud diagrammidena joonisel 1.

Joon. 2

Joon. 3

Teine katse: (joon. 2) õhu värskendamine teise tunni jooksul à 350 l/min., teised tingimused nagu esimesel katsel.

Õhukindlasse katlasse mahutati nagu esimesel katselgi 10 isikut. Esimese tunni jooksul oli katel hermeetiliselt suletud ja tekkinud olukord katlas vastas täieliselt olukorrale esimesel katsel. Teisest tunnist peale pumbati 350 l/min. värsket õhku katlasse, tähendab, iga isiku jaoks 35 l/min. Avati siinjuures väike ventiil, et saavutada ühendus välisõhuga surve tasakaalu hoidmiseks. Selle värsket õhu hulga suudeti söehapugaasi (CO₂), mis oli tõusnud kuni 2%, suruda alla 1 tunni jooksul kuni 0,8%. Samuti sündis hapniku hulga tõusmisega katlas, mis esimese tunni jooksul oli langenud kuni 18,6% ja õhu värskendamisel 35 l/min. 1 isiku kohta tõusis jällegi 1 tunni jooksul kuni 19,9%. (Joon. nr. 2.)

Kaks tundi pärast katse algust suleti jällegi katel. Loomulikult tõusis jällegi söehapugaas (CO₂) ja langes hapniku hulk ruumis.

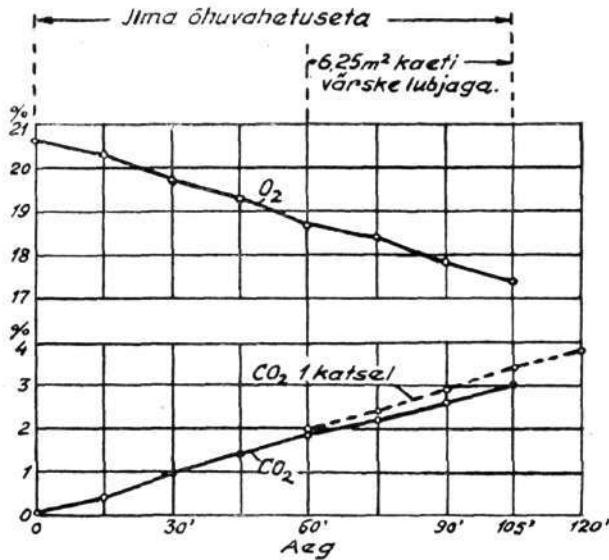
Surve katse esimesel tunnil, hermeetiliselt suletud katlas, tõusis kuni 160 mm WS, teise tunni jooksul, kus sündis õhuvahetus katlas, surve oli tasakaalus välisõhuga, pärast aga enam palju ei tõusnud, sest temperatuur oli katlas juba jäänud püsivaks.

Kolmas katse: (joon. 3) õhu värskendamine õhukindlas katlas algas kohe pärast — à 130 l/min., teised tingimused endised.

Katse näitas, et 1½ tunni jooksul jäi söehapugaasi hulk (CO₂) püsima 2%-le ja hapnik (O₂) — 18,7%. Sellest võib järeldada, et õhuvärskendamisel ruumis à 12—13 l/min. ühe isiku jaoks söehapugaasi % ei muutu ohtlikuks, mis teoreetiline arvutus samuti tõendab, arvatades ühe isiku kohta 0,27 lt/m. söehapugaasi (CO₂) tekkimist.

Temperatuuri ja niiskuse tõus katse ajal oli nagu eelmistelgi katsetel.

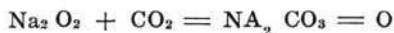
Neljas katse: (joon. 4 ja 5) tingimused ruumi ja isikute suhtes endised. Katse eesmärk — keemiliste vahendite abil hävitada söehapugaasi (CO₂).

Joon. 4

Esimesel proovil katsuti söehapugaasi hävitada värskelubjaveega (Ca (OH)₂). Selleks viibisid isikud kinnises ruumis 1 tunni, mille järele lubjati 6,25 m² pindala üle värskelubjaveega. Söehapugaasi (CO₂) hulk, mis esimese tunni jooksul oli tõusnud kuni 1,9%, näitas ka pärast kindlat tõusu. Olgugi et söehapugaasi tõusmine oli eelmisist katseist veidi madalam, näitas toimunud katse siiski, et lubi ei suuda hävitada ruumis tekkinud söehapugaasi nõutaval määral. (Joon. 4.)

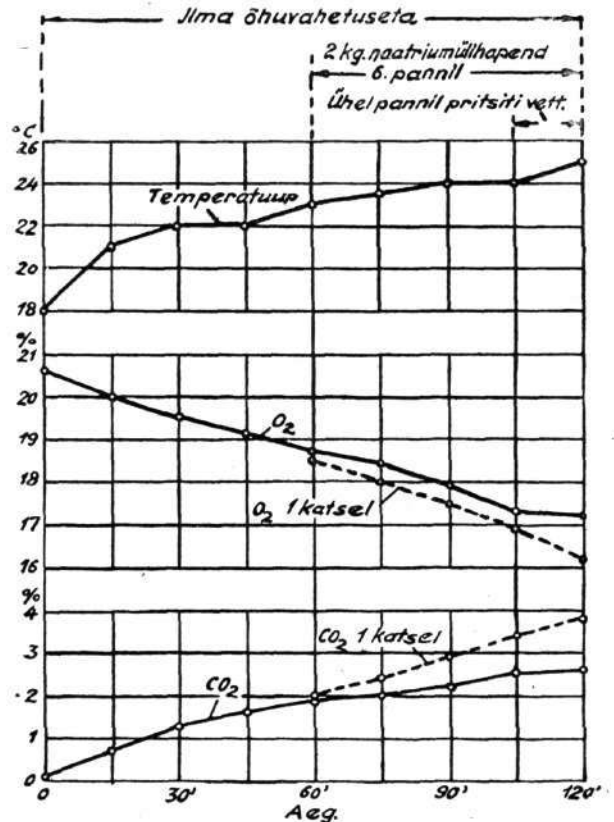
Teisel proovil katsuti hävitada tekkinud söehapugaasi (CO₂) naatriumülilhapendiga Na₂O₂ ja ühes sellega täiendada hapniku (O₂) kaotus ruumis. (Joon. 5.) Nimitelt sünnib söehapugaasi ja naatriumülilhapendi vahel reaktsioon järgmiselt:

Söehapugaas seotakse sooda näol ja muutub kahjutuks, kusjuures vabaneb hapnik.

Katse teostati eelmiste katsete tingimustel, kusjuures esimese tunni jooksul õhku ei uuendatud. Katse teisel tunnil puistati kuuel pannil 2 kg naatriumülilhapendit, mis kohe õhus oleva söehapugaasiga reageeris. Katse lõpul niisutati veega 1 pann naatriumülilhapendit, mille tõttu viimane veel täielikumalt reageeris söehapugaasiga. (Joon. 5.) Tagajärg oli, et CO₂ hulk ruumis tunduvalt enam ei tõusnud ja hapniku langeamine samuti piirati. Pahe seisab selles, et reaktsioon on eksotermiline, s. o. soojust tekitav, mille tõttu temperatuur ruumis kiiremini tõuseb.

Viies katse: Selle katse eesmärk oli teha kindlaks, kas ühe inimese riietesse, kes on viibinud gaasitatud ruumis, jääb peatuma ohtlik hulk mürggaase. Selleks lasti ruumi isik, kes oli viibinud 7 min. tugevasti gaasitatud ruumis. Õhukindlas katlas viibisid g-torbikutega varustatud 9 isikut. Niipea kui isik gaasitatud riietega astus katla, pandi käima ventilaator, mille võimsus oli 350 lt/min. Ventilaator ajas ruumiõhu läbi g-kurna. 5 minuti pärast üks isik võttis näolt g-torbiku, kuid õhk ruumis oli niivõrd gaasitatud, et tuli g-torbikud kohe jälle võtta kaitseasendisse. Poole tunni pärast võisid inimesed ruumis kaitsemata viibida 2 minutit, siis tuli uuesti g-torbikud võtta kaitseasendisse. Siis teostati ühendus ventilaatori kaudu vä-

Joon. 5

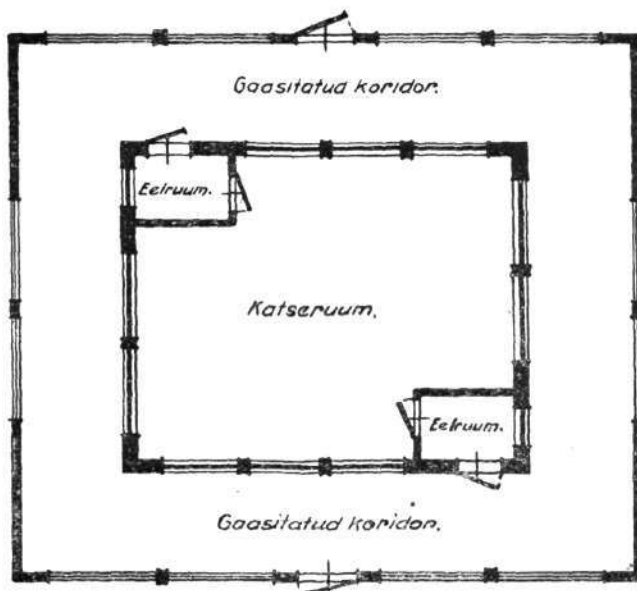
lisõhuga, kuid see kohe ka ei annud paremusi. 45 min. järele üks isik vaevalt suutis g-torbikuta olla 15 min.

Olgugi et see katse ei vasta igapidi tegelikule olukorrale, võib siiski sellest järeldada, kui võrd visalt sg jääb peatuma inimese riideisse ja kui võrd ohtlik see on, kui inimene, kes viibis kauemat aega gaasitatud õhkkonnas, astub teiste juure, kes viibivad kinnises ruumis. See katse näitab, et inimesed, kes gaasitatud õhkkonnast astuvad g-kindlasse varjendisse, peavad oma gaasitatud riided vahetama enne kui lubatakse neile astuda üldruumi teiste sekka, ka siis, kui ruumis on ventilatsiooni sissesead.

Katsed g-kindlas varjendis ja katseruumis. Katsete tagajärg, mis teostati g-kindlas varjendis, mille põranda pindala oli 53 m² ja milles viibis katse ajal 53 inimest, oli üldjoontes samasugune, mis saadi kätte õhukindlas katlas. Ilma õhuvahetuseta viibisid inimesed selles ruumis, kus iga isiku jaoks oli ainult 1 m³ õhku, kaks tundi 22 min. Sõehapugaasi (CO₂) hulk oli tõusnud kuni 4%, kuna hapnik langes 15,5%. Uks varjendisse oli tihendatud kummiriba abil. Kui pärast värskendati õhk ventilaatori abil, mis võimaldas anda 350 lt/min., muutus viibimine varjendis kergemaks, olgugi et ühe minuti jooksul ühe isiku kohta tuli juure ainult 6,6 ltr värsket õhku, s. o. 396 ltr tunni jooksul.

Kogu katse ajal oli uks suletud, siiski rõhumine ruumis tunduvalt ei tõusnud, mis näitab, et läbi harilike seinte sündis õhuvahetus.

Kuues katse: (Joon. 6) Selle katse eesmärk oli teha kindlaks, kui võrd suudab hoida ära gaaside sisse-

Joon. 6

tungimist g-varjendisse ta ees olev eelruum. Katse teostati „Auer'i“ katseruumis, mis asetseb laboratooriumi juures. Katseruumi ees on eelruum, mille läbi tuleb astuda enne katseruumi saabumist. Katseruumi ümbrus — koridor — gaasitati ja gaasitatud koridori läbi astus üks isik katseruumi. Selleks ta astus alul katseruumi eelruumi, sulgedes kohe selle ukse. Ainult siis avas teise ukse ja astus katseruumi, sulgedes kohe jälle ukse. Katseruumis isik võttis näolt g-torbiku ja võis takistamata viibida katseruumis. 5 minuti pärast astus teine isik samal viisil katseruumi. Teise isiku sissetulemisega katseruumi oli nii rohkesti sisse tunginud mürggaase, et viibimine g-torbikuta muutus võimatuks. Katse teostati ventilaatorita. See katse näitab, et üldruumi ees olev eelruum ei suuda täieliselt ära hoida mürggaaside sissetungimist üldruumi, kui eelruumist läbi käiakse ja üldruumis puudub õhuventilaator. Ukse avamisel tungib mürgitatud õhk sisse.

Järeldused tehtud katsetest.

G-kindlate ruumide sisseseadmisel majade keldri-ruumidesse astub alati esile see küsimus, kui palju peab ette nägema iga isiku jaoks värsket õhku. Sellega on seotud g-kindla ruumi ja g-kurna suurus ja ventilaatori võimsus.

Teostatud katsed näitavad, et ei nõuta selleks avaraid ruume, vaid samuti võib sündida õhu värskendamine väga piiratud määral. Siin tuleb arvestada seda, et isikud, kes viibivad g-varjendis, ei tee mingit tööd; vastupidisel juhul oleksid tingimused õhu värskendamiseks märksa teised. Abiandmispunktides peaks õhu värskendamine sündima palju kiiremini. Inimene võib elada õhkkonnas, milles hapnik on langenud 12—10%, aga inimesel on raske viibida õhkkonnas, milles sõehapugaas (CO₂) on tõusnud kuni 5%, ja võimatuks muutub inimesele viibimine ruumis, milles sõehapugaas on tõusnud kuni 6%. Seepärast tuleb peaaegaliselt hoolitseda g-kindlas ruumis selle eest, et sõehapugaasi % ei tõuseks liig kõrgele. Katsed näitavad, et sõehapugaasi vähendamist ruumis ei saa hästi teostada lubja abil, otstarbekohane oleks juba tarvitada lehelisülihapendit, mis aga nõuab suuremat kulu. Kõige otstarbekohasem on õhuventileerimine, mis peab sündima läbi g-kurna, kui ruumi ümbrus on gaasitatud.

G-kindla ruumi ees olev eelruum ei saa takistada mürgitatud õhu sissetungimist, kui inimesed liiguvad läbi eelruumi. Samuti kannavad isikud riietes mürggaase üldruumi. Selleks peavad alati need isikud eelruumis ümber riietuma, ja enne kui neid lastakse astuda üldruumi, tuleb eelruum läbi ventileerida või mürggaas seal hävitada.

AUTOMAATRELVADE TULE MÄRKIMISEST KAITSELIIDU MANÖÖVREIL

Eelseisvate sügiseste taktikaliste õppuste ja manöövrite lähenemisega ei ole üleaurune peatuda mõne reaga nähtuste juures, mis varem ilmsiks tulnud ja milledest ilmtingimata tuleb loobuda, kui tahetakse neid õppusi korraldada enam-vähem tõetruus olukorras

Neid nähtusi on palju. Käesoleval juhtumil peatume ainult tähtsaimate juures, millised on tarvis esimeses järjekorras likvideerida. Need oleksid:

- 1) juhi otsuse edasiandmine,
- 2) liikumise ja tule koostöö ja
- 3) automaatrelvade tule märkimine.

1. Otsuse tegemine ja edasiandmine.

Ei ole üksi tähtis, et juht oskab olukorda õigesti hinnata ja õigeid otsuseid teha. Mitte vähema tähtsusega on, kuidas oma otsus antakse edasi, eriti just vähemais üksustes.

Juhi otsus väljendatakse harilikult käsu näol. Käsk on suuremal osal juhtumil kas kirjalik või suusõnaline. Kirjalikke käsk antakse suuremaile üksustele ja nende juures meie käesoleval korral pikemalt ei peatu. Võib nimetada ainult, et omaaegsel Otepää manöövri sai uus pataljoni ülem 5 minutit enne tegevuse algust kaustikut meeletuletava kirjaliku käsu, millega „esialgselt tutvumiseks“ kulus üle tunni aega, kuid nägin Saaremaa dessantoperatsioonis pataljonipealikut, kel valmises kirjalik pealetungi käsk kahekümne minuti jooksul, mille põhjal tegevus viidi täie eduga läbi.

Tehnilisest küljest omab suusõnalise käsu andmise viis suure tähtsuse. Siin juht mitte üksi ei anna edasi oma käsku, vaid ta ka mõjutab käsusaajat. Seepärast peab olema otstarbekohane käsu sisu ja käsuandmise viis.

Mis puutub käsu sisusse, siis kaitseliidu pealikul on päris head taktikalist taipu ja sel alal suuri eksimusi tuleb harvem ette. Paljudel pealikul tuleb puudusena ette, et neil puudub käsu luustik. Hüpatakse ühe asja pealt teisele ja unustatakse mõni tähtis asi hoopis ära. Pealikul peab olema kindel kondikava, mille järgi käsk anda. Siis ei ole karta „segimineku“ ega „vahelejätmist“.

Häid mustreid saab kol.-leitn. A. Balderi käsiraamatust „Pealik lahingus“ (v. lhk. lhk. 57; 79; 81—82; 85; 90; 97; 112; 117; 122; 123; 124; 125; 132—133; 139—140; 143—144). Iga pealik peab omama kindla käsuandmise järjekorra. On kindel kondikava lihas ja veres, siis on kergem asja sisu anda edasi.

Suuremate üksuste pealikud, nagu pataljonid ja kompaniid, saavad oma ülesandega võrdlemisi kergesti hakkama. Mida rohkem allapoole, seda nõrgemaks läheb juhtimine. Kui on veel kuulda rühmapealikuid käsklustamas, siis seda ei saa enam ütelda suurema osa jaopealike kohta.

Jälgides kaitseliidu suuremaid taktikalisi õppusi ja manöövreid tundub, nagu oleks jaopealik massi taga ära

kadunud. On päris haruldane nähtus, kui jaopealik juhib oma alluvaid ja käsklustab.

Suurem osa tegutseb ise ilma jaopealikuta ja seepärast suuremate taktikaliste õppuste ja manöövrite nõrgem osa ongi vähemate üksuste tegutsemine kallaletungi piirkonnas.

Et meie jaopealikud ei ole seni veel õigesse sõiduvette sattunud, on täiesti põhjendatud nähtus: neid ei ole sinna asetatudki.

Kui teistele pealikele on oma press peale pandud, siis seda ei saa sugugi ütelda jaopealike kohta. Need mehed on jäetud nagu silmapaari vahele ja omaette.

Seni on hoogsasti muretsatud kompaniide ja üksikute rühmade pealike taktikalise väljaõppe eest ja tulemusi sel alal on. Suurem osa nendest pealikest saab oma üksuse juhtimisega lahingtegevusel hakkama.

Rühmapealikuid on peamiselt tööle rakendatud laskeasjandusliku tegevuse, eriti õppelaskmise, korraldamisele. Maaüksuste kohta peab ütleva, et seal rõhuvas enamuses laskejuhatajad-rühmapealikud oma ülesanded hästi täidavad. Seda võib ütelda ka linnaüksuste kohta, kus laskesüsteem on viidud läbi „Laskemääruste“ kohaselt.

Seda ei saa ütelda jaopealike kohta.

Neile meestele ei ole kindlaid kohustuslikke ülesandeid peale pandud, välja arvatud eeskirjalised ülesanded. Kaitseväge eeskirjad on meie nooremaile pealikele võrdlemisi kättesaamatud ja, mis peamine asi, nad ei ole täies ulatuses sobivad.

Esimeses järjekorras oleks midagi erilist tarvis nooremaile pealikele, eriti jaopealikele. Kui alul midagi muud ei saa ära teha, siis vähemalt neile kätte juhatada ja õpetada see hädavajaline, mida vaja lahingtegevusel.

Eeskätt just jao juhtimine lahingus. See ala on sõna tõsisel mõttes peagu korraldamata. Manöövrikuül jao juhtimist näha ei ole. Tegutseb küll mingisugune meeste grupp, mitte nii palju pealiku juhtimisel kui meeskonna üldisest tahtest täita oma üksuse ülesannet. Seepärast sel alal tuleb ette liig palju korraldusi ja eksimusi.

On viimne aeg jaopealikud rakendada tööle. Ei ole kahtlust, et selle ülesande täitmine õnnestub hästi, kui asjast õigesti kinni haaratakse.

Jaopealikud tuleb viia veendele nende suures tähtsuses nüüdisaja lahingus ja edasi nad välja drillida jao juhtimises. Ma kriipsutan eriti alla drillida, sest ilma lihha ja verre lõikava drillita neid mehi oma jagusid juhtima ei panda.

Küsimuse raskuspunkt seisab selles, et jaopealik on lähedal oma alluvaile. Ei ole kerge üleaedset Tõnist, Peetrit või Juhaniit käsukorras panna tegutsema. Raske on jaopealikul ennast juhina eraldada nii lähedate suhete juures.

Kuid seda on tarvis teha, ja mõõdapääsmatult. Ja seda ainult võimsa drilli abil. Neid endid tuleb täitmi-

See sedavõrd drillida, et nad suudavad täitmist ka allu-
valle peale sundida.

Jaopeallkute tegevuse esialgne programm oleks väga
lihtne; see oleks õieti neli punkti:

- üksikmehe rividrill,
- üksikmehe lahingdrill,
- jao rividrill ja
- jao lahingdrill.

Siin ei ole rohkem tarvis kui „Jalaväe Eeskirja“
I osa § 3 põhjalikult läbi võtta.

Ühe- või kahepäevane tubli mehe drill aitaks juba
hädast välja. Ka selle lühikese aja jooksul saab jao-
pealikule vajalise juhtimise oskuse tuua verre.

Esimises järjekorras on tarvis jaopealikud panna
„kõnelema“ ja oma tahet ning otsust suusõnaliselt aval-
dama. Selleks on tarvis ainult mõnikümme komando-
sõna kätte harjutada ja osata neid täpselt ja julgesti
edasi anda.

Senine „surmavaikus“ jagude joonel peab kaduma.
Avaldub jaopealik, kasvab ta mõju ja jao tegevuse väärtus
tõuseb. Ei ole paha, kui esialgu „lärm“ läheb isegi
liiale, küll liialdused kaovad isegi ajajooksul. Palju
hüdaohlikum on jaopealiku passiivsus.

Parem tegutseda ja sekka mõnikord ka eksida kui
alati käsi rüpes hoida.

Sobiv moment asuda jaopeallkute taktikalisele ja
rivilisele väljaõppele on paar kuud enne suuremaid sūgi-
seis taktikalisi õppusi ja manöövreid. Kahe-kolme kuu
jooksul selleks paar päeva ikkagi leidub ja — mis eriti
sobiv — pea järgneb katse-manööver või suurem õppus.

Juhid näevad õppuse tulemusi ja oskavad teha kor-
rektnure järgmise aasta jaopeallkute väljaõppes.

See suur töö tuleb otsekohe võtta kä-
sile ja juba käesoleva aasta sūgisestel manöövritel
ja taktikalistel õppustel jaopeallkuid rakendada tõsi-
selt tööle.

Tuli ja liikumine manöövritel.

Jälgides kaitseliidu taktikalisi õppusi ja manöövreid
tuletavad need paljugi meele vabadussõja-aegseid päevi.
Nimelt juhtide osas. On kompaniis ainult üks tegu-
võimas juht — moodustab kompanii ühe grupi, on kaks
juhtimisvõimelist meest — moodustub kompaniist kaks
gruppi j. n. e. Ühe sõnaga, kuipalju võimelisi juhte,
niipalju on ka tegutsevaid gruppe.

On kompaniisid, kus tegutsetakse veel „täies koos-
seisus“.

„Türgiaegne rünnakukord!“ libises mõni aasta tagasi
kaitsvägede staabiülema üle huulte, nähes ühe maleva
rünnaku.

Alatine nähtus on, et manöövri esimene osa, eriti
lähenemine, sünnib äärmiselt visalt. Ollakse ülearu-
giga tagasihoidlik ja ettevaatlik. Jõudes aga lahingu tähtsai-
maisse faasidesse — kallaletungile ja läheda maa tule-
võitluse piirkonda — tuleb sõit sisse ja lahingutegevus
kaotab isegi oma reaalse ilme.

Kas tahetakse luua lõppeffekti või eksitakse aja ar-
vestusega, kuid lahingute lõppepisoodid ei ole õiged.

Sel alal tuleb märkida suurima puudusena tule ja
liikumise kooskõlastamise puudust. Laskurosad ei ar-
vesta automaatrelvade tuld, mitte üksi oma, vaid ka vas-

tase automaatrelvade tuld. Veel vähem arvestatakse
oma kaaslasturite tuld. On alatine nähtus, et kas terve
jagu või isegi rühm tulistab korraga või liigub korraga.
Selle nähtuse peamiseks põhjuseks on, et meeskonda ei
asetata lahingule küllalt lähedasse olukorda. Ja millest
on tingitud see nähtus?

Peamisi põhjusi on kaks:

1) vahekohtunikud ei suuda küllaldaselt määrata oma
ülesandeid täita, ja

2) vähemate üksuste pealikud ei ole küllaldaselt
peremehed oma üksustes.

Mis puulub vahekohtunikesse, siis täiesti vilu-
nud kohtunike leidmine on kaitseliidus äärmiselt raske.
Aastas kord või kaks taktikalistest õppustest osa võtta
— see ei anna küllaldaselt kooli. Teiseks, kohtunike arv
on liig väike, et tegevust täies ulatuses hoida vaos. Et
tuld hoida täiesti vaos, peaks iga automaatrelva ja laskur-
rühma juures olema oma kohtunik.

Palju süüd jääb ka jao- ja rühmapealikele. Need
mehed ei võta küllaldaselt hindamise alla vastase tege-
vust ega arvesta seda. Kogu arvutus peetakse ainult
oma olukorra järgi, aga see, mis teeb vaenlane, ei huvita
kedagi.

Siin peavad küll vähemate üksuste pealikud vastase
suhtes silmad pidama rohkem lahti ja suurema lugu-
pidamisega suhtuma viimase tegevusele ja toimingule,
eriti tulele.

Automaatrelvade tule äramärkimine.

See on ala, mil seni vast kõige rohkem on patu-
statud — mitte materjalosa puudulikkuse, vaid selle väär-
kasutuse tõttu.

Automaatrelvade markeerimiseks on üksustel tule-
lippe ja „kärstajaid“ küllaldaselt. Ainult nende kasu-
tamine ei kannata suuremal osal juhtumeist isegi alge-
list kriitikat välja. Oleks palju õigem ja kasulikum käia
põhimõtte järgi: ei osata tulemärkimise vahendeid kasu-
tada, ei maksa neid üldse välja vilagi.

Olen isiklikult näinud järgmist tulemärkimise pilti:
300—400 m laiuses metsatukas asub umbes 1—1½ las-
kurrühma. Vaenlasepoolsele metsaveerule on löödud
üles 14 punast tulelippu ilma suunalippudeta. Lipud seis-
avad ülal kuni üksuse asukoha vahetamiseni. Lippude
juures mehi ei ole, need peavad omaette püssitule
lahingut.

Niisugune janditamine tuleb otsekohe lõpetada. Ka
vähimagi taktikalise taibuga mees peaks saama aru, et:

— tule suuna näitamiseks ei ole lipu ülestõstmisel
mingsugust mõtet: seda tuld võib enese pihta suuna-
tuks lugeda kogu vaenlase rindel ja võib seda jätta ka
arvestamata;

— niisugust juhust ei ole küll ka meie tulevikusõjas
ette näha, et 300 m rindele on paigutatud 14 kuulipil-
dujat;

— kuulipilduja ei saa lõpmatuseni tulistada; esiteks
ei pea relva materjalosa vastu ja teiseks ei suuda keegi
katta sääraselt pöörast laskemoona kulu.

Oli loodud niisugune „tulemüür“, millest ükski elav
olend läbi ei pääseks. Ja mis veel hullem — seda tule-
müüri ei saadud kuidagi viisi mõjutada, olgugi et ta
hävitamiseks anti igasugust võimalikku ja võimatut tuld.

Säärastest tulenäitamise viisidest ei ole mingisugust kasu ja on parem nendest juba alul loobuda.

Et taktikalisi õppusi ja manöövreid teha elavaiks ja luua tõelisele lahingule võimalikult lähedane olukord, tuleb kindel kord luua automaatrelevade tule märkimisel ja arvestamisel.

Tähtsaimad põhimõtted, mille järgi toimida, on järgmised:

Igale relva eriliigile määrata oma tulemärkimise viis.

Kaitseliidu taktikalistel õppustel aetakse harilikult läbi ainult ühe punase lipuga ja sellega märgitakse ära nii kerge kui ka raske kuulipilduja tuld.

Kergete ja raskete kuulipildujate tuled oma omadusilt ja võimeilt on sedavõrd erinevad, et neid ei või küll panna ühte patta.

Kaitseväes on pandud maksma kindel süsteem, kuidas kummagi relva tuld ära märkida. Kuid see viis on kaitseliidu olukorras raskesti vastuvõetav vajaliste abinõude puudusel („Luukas“-lambid ja mitmevärvilised signaallipud).

Teiseks, tulemärkimise viis peab olema lihtne. On see kombinatsioonirikas, jäävad vast kõik kombinatsioonid kasutamata ja tuld näidatakse juhuslikult.

Kaitseliidus tuleks küll esialgu piirduda ainult üht sorti tule iseloomu näitamise viisiga – olgu see siis tõkke- või maashoidev tuli.

Eraldada tuleks tulesid relvade järgi. Kerge kuulipilduja tuld ja raske kuulipilduja tuld tuleb eraldada juba nende väärtuste ja omaduste poolest.

Taktikalistel õppustel ja manöövritel tuleb keskmiselt laskurühma kohta 2 kergelt kuulipildujat. Kui nende kõikide tuld täiesti korralikult ära märkida, võib tekkida sellane tulede segu, et isegi vahekohtul nendes on raske orienteeruda ja võtta õiget seisukohta.

Seepärast tuleb võtta tõsisele kaalumisele küsimus, kas kergete kuulipildujate tuld üldse näidata ja piirduda üksi raskete kuulipildujate tule märkimisega.

See küll pealt nähes nagu vähendaks tule efekti, kuid sisuliselt see annab palju paremusi:

– kaovad mõttetus „tulemüürid“, mida ei saa tõsiselt arvestada ja mis loovad ainult teatava efekti silmale;

– automaatreleva tuli muutub väärtuslikumaks, teda hakatakse hindama ja seetõttu ka teda arvestama. Oleme tulega arvestamise saanud kätte, võtavad taktikalised õppused hoopis teise sisu ja väärtuse.

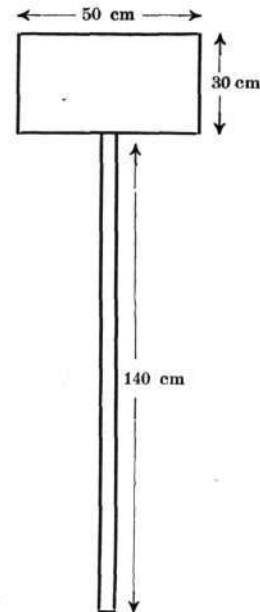
Seega võiks, vähemalt esialgu, tulemärkimisel lipude arvu tuua ohvriks asja sisu kasuks.

Minule tundub, et praeguses olukorras peab märkima ära raskete kuulipildujate tuld ja kergete kuulipildujate tuld ainult neis üksustes, kus seda osatakse teha. Siit tekib jällegi vajadus mõlemate tulede eraldamiseks.

Asja paremaks selgitamiseks vaatleme lähemalt, kuidas tuld märkida ja missugustele nõuetele peab tulemärkimine vastama.

Tulemärkimise viisid ja nõuded.

Sobivaimaks osutub kaitseliidule raskete kuulipildujate tuld märkida kahe punase nelinurkse tulelipuga (v. joon. nr. 1). Lipu mõlemad küljed võivad olla punased,

Joon. nr. 1.

Raske kuulipilduja tule (ja suuna) lipp.

siis ei tule eite mingisuguseid eksitusi ega arusaamatusi. Tule iseloomu, kas tõkke- või maashoidev tuli, võib ära näidata valangu pikkusega.

Lippe kasutatakse harilikus korras. Suunda näidatakse (liigub) suunalipuga, mis märgi pool.

Kerge kuulipilduja tule märkimiseks võiks kasutada ainult üht, n.-n. „universaal“-lippu. Seni on mõnel pool kasutamist leidnud juba järgmine universaal-tulelipp (v. joon. nr. 2 ja 3):

Lipu valgel pinnal musta ristiga märgitud nelinurk tähistab kuulipilduja asukohta; punane kolmnurk lipu varda otsas, mis asub perpendikulaarselt ristiga tähi- sele, tähendab tule suunda. Tulistamisel tõstetakse lipp üles ja viseeritakse kolmnurkse punase lipuga tulistatava märgi pihta.

Tähendab, vastase peale on tuli juhitud siis, kui tema poole vaatab musta ristiga valge pind. Mida rohkem hakkab nägema punast kolmnurka, seda enam tuli läheb ära kõrvale.

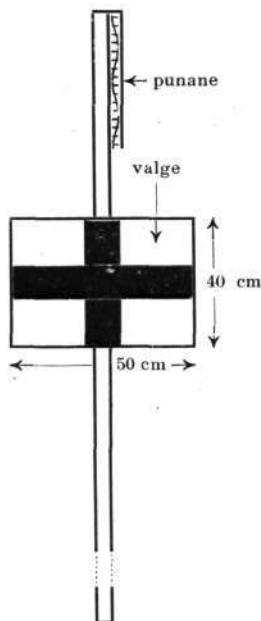
See oleks äärmiselt lihtne kerge kuulipilduja tule näitamise viis ja see oleks ka hästi erinev raske kuulipilduja tule omast.

Raske kuulipilduja tuli – kaks punast lippu ridastikku, ja kerge kuulipilduja tuli – valge pind musta ristiga.

Nüüd veel mõni sõna nõudeist tule märkimise kohta.

Mõttetus tulemüürid tuleb heita kolikambri ja asuda teadlikule tulistamisele. Teadlik tulemärkimine rajaneb alljärgnevaile põhinõudeile:

— Automaatrelva tuld võib anda ainult juhi käskluse järel. Ei või „lipujunkur“ oma lipuga mängida oma äranägemise järgi. Lippu võib üles tõsta ainult juhi käskluse järgi.

Joon. nr. 2.
Kerge kuulipilduja tule lipp.
Vaade eest.

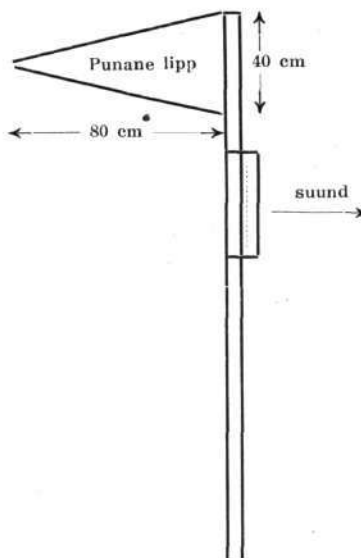
— Lipp tuleb ülal hoida täpselt käskluse järgi.

Selleks tuleb lipp (lipud) välja suunata kättelejuhata tud märgi pidasi. Edasi on tarvis välja rehkendada, kui kaua lipp hoida ülal. Kui lippu vahetpidamatult veerandtundide kaupa hoida ülal, nagu see sagedasti ette tuleb, siis on see täieline mõttetus. Peab pidama meeles, et lipu ülalhoidmise ajal töötavad kuulipildujad ja niisugusele laskmisele ei löö vastu relva laskemoon ega materjaalosa.

Lipu ülalhoidmise aega arvestatakse määratud va langute pikkuse järgi, lugedes keskmiselt 5 lasu välja andmise peale 1 sekund. Näiteks: 10-lasulise valangu tarvis lipp hoida ülal 2 sekundit, 50-lasulise valangu tarvis 10 sekundit j. n. e.

— Ilma käskluseta tulelippe mitte üles tõsta!

— Iga lipu ülestõstmist peab saatma relva tulistamine paukpadrunitega; pauklaskemoona puudumisel peab kogu lipu ülalhoidmise ajal töötama „täristaja“.

Joon. nr. 3.
Kerge kuulipilduja tule lipp.
Vaade küljelt.

Kogemused on näidanud, et õppustel, kus ülalloe teldud reeglitest on kinni peetud, õppus omab hoopis teise ilme, ja kui veel hoolega vaadelda vastaspoole tulelippude tegevust ning lugeda ja saada aru nende kee lest, õppus muutub palju huvitavamaks ja kaasakiskuvamaks. Võib isegi saada tõelise lahingumeeleolu ja -innu.

Ei tohi minna liiale tulelippude tarvitamisega, parem nendest hoopis loobuda. Vähemalt esialgseks reeg lik tuleb võtta:

- raskete kuulipildujate lippe tarvitada alati ja eriline rõhk panna lipumeeskondade väljakoolitamisele;
- kergete kuulipildujate tulelipud võtta tarvitusele ainult siis, kui meeskond oskab neid õigesti käsitada.

A. P.

FOTO-ATELJEE

Parikas
TALLINNA

Kuninga tänn. 1.

Aateljee avatud: ärip. 9–5, pühap. 11–2.

Moodsad kunstilised üksik portreed, lastevõtted ja grupid. Pildistused tellija kodus ja vabas looduses. Maitserikkad suurendused igast pildist, plaadist ja filmist.

Maalilised seinapildid kodumaa kaunimatest kohtadest: rand, jõed, järved, kosed, maastikud, linnad jne.

Laitmatud tehnilised võtted tööstuse ja kaubanduse reklaamiks. Võtted ehitistest, siseruumidesi, kunstiesemetest jne.

Fotoamatööride võtete asjatundlik välja tööstus. Filmide ja plaatide hoolikas ilmutamine, valgustusviigade parandamisega. Kopeerimine ja suurendamine võtte iseloomule vastavatele pa beritele. Maitserikas kartoneerimine jne.

Ainukesed eestikeelsed fotoograafia õpperaamatud. Rikkalik koogu pildialbumeid Tallinnast, teis test linnadest ja maastikest. Luksus-pilditeos „Eesti pildis ja sõnas“ tekstiiga neljas keeles. Portreed seinapildid Eesti avalikest tegelast. kõigilt aladelt jne.

KAS LENNUASJANDUSE KRIIS?

VISAND LENNUASJANDUSE VÕIMEIST
JA VÄLJAVAATEIST TULEVIKKU

Propaganda lennuasjanduse kasuks õitseb kogu maailmas. Asjatundjad ja asjast huvitatud on kõik ühes arvamisest lennuasjanduse piiramatuid võimalusist ja hiilgavaist tuleviku väljavaateist. Võhikud suhtuvad vahest küll õige skeptiliselt õhusõidule, ja palju on neid, kes lennukit peavad enesetapmise riistaks. Kuid need on võhikud ja nende arvamine ei ole mõõduandev.

Siiski võiks kerkida küsimus, kas rahvuspoliitilistel motiividel toimuv kihutustöö õhusõidu kasuks ei ole viinud lennuasjanduse võimete ülehinnangule, mis enam ei ole kooskõlas tõelisusega. Henri Bouché, Prantsusmaa tuntumaid eriteadlasi lennuasjanduse alal, maailmasõja lendur-kapten, prantsuse õhuministeriumi kaasabil väljaantava lennutehnilise ajakirja „L'Aéronautique“ peatoimetaja, on viimasel ajal mitmel puhul avaldanud oma mõtteid lennuasjanduse võimete praeguse taseme kohta ja tuleviku väljavaadete üle õhusõidu alal. Hiljuti ilmus tema sulest, koostöös Ch. Dollfus'iga, monumentaalne „Lennuasjanduse ajalugu“, luksusväljaanne, mille lugemist ja omandamist võib soovitada igale lennuasjandusest huvitatule ja igale raamatustõbrale. Selle teose eessõnas H. Bouché on kokkuvõtlikult väljendanud oma vaateid. Nagu ta ise ütleb, on ta tahtnud esitada bilansi lennuasjanduse arengu tulemuste kohta. Tema arvamise järgi on bilanss olnud seni passiivne inimkonnale. Kuna siin on tegemist eriteadlase arvamisega, siis ei või olla huvita tutvuda lähemalt H. Bouché vaadetega. Alljärgnevalt toome vabas ning lühendatud tõlkes tähtsaimad väljavõtted mainitud kirjutusest.

„Lennuasjanduse areng tänapäeva tasemeni on inimkonnale maksnud: 1) 400 miljardit pr. franki (60 miljardit Ekr.); selle summa on maailma suurriigid kulutanud lennuasjanduse peale 1914. aastast alates, 2) tuhandeid inimelusid, sõjas ja rahuajal surmasaanud lendurite näol.

Praegu veel kulutatakse maailmas iga aasta ümarguselt 20 miljardit franki (3.000.000.000 Ekr.) lennuasjanduse peale. Sellest summast läheb $\frac{3}{4}$ maa- ja merelennuväele, $\frac{1}{12}$ õhustranspordi toetamiseks, $\frac{1}{12}$ lennuasjanduse administratiivkuludeks, $\frac{1}{12}$ tehniliste küsimuste uurimise, lennutööstuse ja lennuturismi ergutamiseks ja propaganda tegemiseks lennuasjanduse kasuks.

Selle hiigla rahalise pingutusega võrreldes on

*) Henri Bouché ja Charles Dollfus: Histoire de l'Aéronautique.

lennukõlvuliste lennukite koguarv kogu maailmas üpris väike: umbes 20.000 lennumasinat. Teiste sõnadega, maksumaksjale kodanikele tähendab iga lennuki olemasolu keskmiselt miljon-frangilise (150.000 Ekr.) maksukoorma aastas.

Õhusõit on võimaldanud mõnele emotsionaalset ja vaimeid rikastusi, on kiirendanud osaliselt transporti. Nende positiivsete tulemuste varjuküljeks on suur sotsiaalne väärnähtus: lennutööstuse areng tänapäeva tasemeni on sündinud ainuüksi maksumaksja kodaniku kulul.

On tõenäoline, et maailmasõjata seisukord oleks olnud teine. 1914. aastani lennutööstuse toodang oli õige väike. Neli aastat hiljem, 1918. a. sügisel, oli ainuüksi Prantsusmaal 4000 lennukit ja sõdivad riigid valmistasid igaüks tuhandeid lennukeid ja mootoreid kuus. See oli sõjatööstus, mille olemasolu õigustas ainult sõda. Kuigi näiliselt ta töötas erakapitaliga, oli ta tõeliselt riigitööstus. Viimaseks on ta jäänud ka pärast sõda — hiigla arsenal, mis töötab arvestamata majanduslikke ja tehnilisi aluseid. Tooted olid müüdnud juba enne valmistaamist; rekordiliste omaduste saavutamiseks ei hoolitud rahast ega julgeoleku küsimusest. Hädahoituse ja tootmishinna probleemide lahendus on aga esmajärgulise tähtsusega eraostjaskonna võitmisel. Sõjaväe poolt antud massilised tellimised lennutööstusele on olnud suurimaks talkistuseks õhusõidu edukale arengule.

Tõsi küll, lennuasjandus on näidanud imetlusväärset kvantitatiivset edu. Kiiruse rekord, mis oli kuue aasta eest 450 km/t, on nüüd 650 km/t. Ühe lennuga on kaetud 10.500 km, 5.500 km asemel kuue aasta eest. Kestvuslennu rekord on nüüd 84 tundi, kuna kuue aasta eest ta oli ainult 45 tundi.

Saavutatud tulemused tuleb panna järgmiste tegurite arvele: 1) mootorivõime suurendamine, 2) lennukite rindtakistuse vähendamine, 3) aerodünaamiliselt paremate kandepindade profiilide tarvitusele võtmine, 4) kergemate ehitusainete kasutamine, 5) paremate ühendusviiside tarvitusele võtmine üksikute ehitusosade ühendamiseks omavahel. Kuid need, enesest küll suured saavutused on vähese majandusliku tähtsusega. Lennuki tarvituse üldistamiseks oleks vaja ühtainust, kuid see-eest põhjapaneva tähtsusega kvalitatiivset saavutust: võimaldada lennukile paigal püsimist õhus.

Praeguse lennuki puudused on järgmised: 1) ta püsib õhus ainult oma liikumise kiiruse tõttu, 2) mootori

ülesütlemissel korral ta peab liigutama alla kindla nurga all — muidu ta ei ole enam juhitud, 3) õhkutõusmine ja maabumine võib sündida ainult tangent-selt maapinnale või veepinnale.

Tänapäeva lennuk kõlbab ainult lennuväele, kes on sunnitud kasutama seda, mida talle pakutakse. Omades sääraseid puudusi ta ei või leida laiemat ostjaskonda. Võtaks liig palju aega jääda ootama täiusliku lennuki võrsumist tänapäeva lennukist palja evolutsiooni teel. Lennutööstusel tuleks pöörduda enam tähelepanu lennutehniliste probleemide lahendusele.

Praeguses olukorras lennutööstusel on võimalik elada ainult lennuväe tellimistest; seepärast tal on vähe tahtmist teha suurimaid jõupingutusi lennuki üllalooleteldud puuduste kõrvaldamiseks.

Õhusõja hädaoht suureneb iga päevaga. Igal pool nõutakse võimsate õhulaevastike loomist suure kandevõimega lennukist; õnneks ühegi riigi majanduslik seis ei luba säärase õhulaevastike sündi. See oleks ka mõtetu, sest ühelegi riigile ei lubaks ta naabrid haarata enda kätte ülivõimu õhuvallas. Kuid vähingi riik omab lennukite näol vahendi kallaletungiks oma naabreile. Seepärast on mõistlikum asuda lennuasjanduse rahvusvahelisele korraldamisele.

Kuigi desarmeerimise konverentsi senine käik on valmistanud suuri pettumusi neile, kes temale panid suuri lootusi, on siiski tõenäoline, et vähemalt õhujõudude piiramise alal peatselt saavutatakse kokkulepe. Lennukeilt pommituste keeld ei oma mingit väärtust, niikaua kui rahvaste kätte jäetakse vahendid säärase pommituste teostamiseks. Sõjalennukite tonnaaz tuleb vähendada seesugusele tasemele, et lennukilt teostatud pommitused kaotaksid oma mõjukuse. Kaubanduslik lennuasjandus tuleb internatsionaliseerida ja tema üle seada sisse vali ja alaline kontroll — säärase järelevalve teostamine on eriti kerge lennuasjanduse alal. Internatsionaliseerida tuleks õhustransport kogu maailmas või vähemalt Euroopas ja maailma suurimail õhulinidel, asendades viljaka koostööga riikidevahelise ruineeriva valevõistluse, mis pealegi võib lähimas tulevikus tekitada konflikte. Säärase reformide tagajärjeks oleks: lennuvägede varustusliku koosseisu kiire vähenemine ja lennutööstuste toodangu kahane-mine, sest õhustranspordi üldistamine, kuigi ratsionaal-semal alustel, nõuaks delikaatsete tehniliste probleemide lahendust.

Õhuvallutus ei ole veel teostatud lõplikult. Selle eesmärgi saavutamist takistas seni lennutööstuse enneaegne areng, põhjustatud maailmasõjast ja pärast-sõjalistest relvastustest. Kuid selle ülesande lahendusele tuleb asuda uuesti; teda võib lahendada lõplikult lühima aja jooksul, kui rahvad nõustuvad asuma ühiselt selle töö kallale ja pühendama talle ainult poole neist summadest, mida nad praegu kulutavad hirmu-külvajate õhulaevastike ehitusele.

Teadus ja tehnika peavad jõudma järele tööstu-sele ja kaubandusele. Lendamine seisab praegu liig pundulistel alustel; tuleb uuesti asuda lindude, putu-kate ja langlevate seemnete tähelepanelikule vaatlusele, katsuda tehnika vahenditega aimata järele loo-

duse nähtusi, kuigi mitte täpselt kopeerides looduse lahendusi.

Lennuasjandus on arenanud kangelasmeelt oma meeste ridades, on rikastanud vaimeiselt tuhandeid inimesi, aidanud maailma tundmisele, kiirustanud väikest osa inimtranspordist. Nende saavutuste hinnaks on olnud: tuhanded inimesed, määratunud rahalised kulud, lisarelvastused, sõjapiirkonna laiendamine sõdivate riikide tervele territooriumile, uued võistlused suurtel kaubanduslikel ühendustel.

Kuid ei ole veel hilja muuta bilanssi aktiivseks inimkonnale!

Nii H. Bouché kriitiline suhtumine pahedele ja hüvedele, mis on enesega toonud lennuasjanduse areng. Süstematiseeritud kokkuvõttes võiks ta vaateid väljendada järgmistes punktides:

1) Tänapäeva lennuk omab palju puudusi. Need puudused sõltuvad lennuki lendamise printsiibist — lennuki õhuspüsimine põhjeneb ta kiirusel — ja on säärase iseloomuga, et hoiavad lennukist cemal crakliantuuri.

2) Sõda ja lennuki kasutamine sõjarelvana on pidurdanud lennuasjanduse arengut, takistades uute lennuviiside leidmist.

3) Niikaua kui lennutööstus töötab peamiselt sõjalisiks otstarbeiks, ei ole loota, et ta pööraks suuremat tähelepanu hädaohutuse ja ökonoomsuse probleemide lahendusele. Olukord muutuks ainult siis, kui lennutööstus, olles kaotanud oma senise kliendi — lennuväe — on sunnitud otsima enesele uue ostjaskonna.

4) Eelöeldust sõltub, et õhusõidu arengu huvides on takistada lennutööstuse töötamist sõjalisiks otstarbeiks. Viimane eesmärk saavutatakse õhujõudude vähendamise ja kaubandusliku lennuasjanduse internatsionaliseerimise teel.

5) Eelmiste reformide teostamisega saavutatakse veel inimlik siht — sõja humaniseerimine ja sotsiaalne hüve — kodaniku maksukoorma kergendamine.

Selle kirjutuse raam ei võimalda võtta põhjalikule ja üksikasjalisele vaatlusele H. Bouché ideed. Pealegi tuleks asuda säärasele vaatlusele äärmise ettevaatlikkusega ning laskumine filosoofilistesse arutlustesse: tsivilisatsiooni hüvedest ning pahedest inimkonna heakäigule oleks paratamatu. Võttes aluseks ülaltoodud süstematiseeritud kokkuvõtte raamistikku on alljärgnevalt ainult tahetud hoiatada lugejat suhtumast liig usaldavalt H. Bouché ideedele. H. Bouché on tahtnud anda kriitilist ülevaadet lennuasjanduse arengust tänapäevani ja sellest teha tuleviku järeldusi, kuid tema arutus ise kutsus ka esile kriitika.

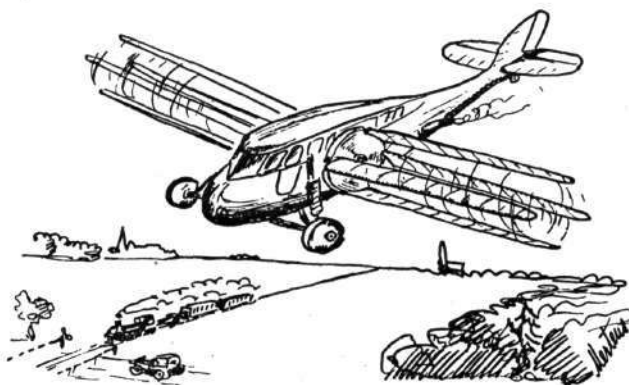
1) Ei või väita vastu väitele, et tänapäeva lennuk omab suuri puudusi ja et need puudused pidurdavad lennuki tarvituse üldistamist ja ta saamist sääraseks rahvalikuks sõiduriistaks nagu seda on praegu auto. Need puudused on lendamise hädaohtlikkus ja lennuki kallidus. Lendamine hädaohtlikkus sõltub just lennuki õhuspüsimise moodusest. Lennuk lendab ainult niikaua kui ta omab kiiruse, mis on suurem teatud miinimumist. Korrektseks lennuks tarviline kiirus on sõltuv lennuki (õigemini: lennuki kandepindade)

kallakust suhteliselt lennujoonele. Lenduri ülesandeks on kooskõlastada lennuki kallakust lennuki kiirusega ja valvata selle järele, et kiirus ei langeks alla kriitilist miinimumi. Vastasel korral varitseb teda hädahoht „kiiruse kaotuse“ näol: lennuk hakkab vajuma ja kukub alla. Ka lennuki tüüride mõjuvus on seoses lennuki kiirusega, mitte küllaldase kiiruse juures lendur kaotab lennuki juhtimise võime. Viimane olukord teeb kiiruse kaotuse just eriti kardetavaks.

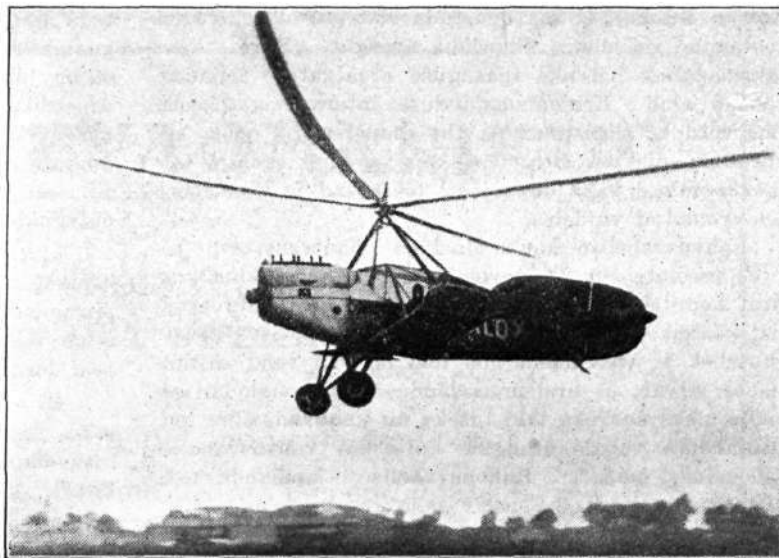
Teine lennuki „sünnimisviga“ on horisontaalne maabumine suure maabumiskiirusega. Viimane on turismilennukeil 50 kuni 60 km ümber tunnis, sõja- ja transportlennukeil aga veel palju suurem. On arusaadav, et säärane suur kiirus nõuab lendurilt osavust ja suurt meelegindlust maabumise korrektseks toimimiseks. Eriti hädahohtlikuks osutuvad seetõttu maabumised ebasoodsas maastikus.

Ülalöeldust võiksid vähikud vahest järeldada, et on tarvis omada erilist kangelasmeelt selleks, et kasutada reisimisel õhuline. Õhutranspordi statistika andmed tõendavad vastupidist. Hädahohtlikuks võib lennuk muutuda vilumatus kätes. Reisilennukite juhid on kõik äraproovitud kvalifitseeritud lendurid — nendega ei ole karta ei kiiruse kaotust ega õnnetusi maabumisel.

Tänapäeva lennuki tarvituse laienemist takistab veel teine puudus — lennuki kõrge hind. On küll juba olemas lennukid, mis on hinnalt odavamad tavalistest sõiduautodest. Näiteks Klemmi lennukitehas Saksamaal on lasknud müügile turismilennuki L 33 hinnaga Rmk 4500.—. Kuid see on üheistmeline masin ja ta lennuomadused ei ole ka just kõige hiilgavamad: maksimaalne kiirus on 110 km/t, reisiikiirus 90 km/t, ulatus: 450 km. — Lennuki kalliduse põhjuseks on tüüpide ülirohkus ja sellest sõltuv ebaratsionaalne tootmine. Välja arvatud sõjalennukid, on vähe neid tüüpe, mis oleksid ehitatud rohkem kui 1—10 eksemplaaris. Lennuasjanduse levimine ja lennutööstuse seadmine ratsionaalsemaile alustele töötab lennuki tootmishinna langust juba lähemas tulevikus.

Kühvelratastiibadega lennuk

Autogiro lennuk

2) On ju võimalik, et maailmasõjata lennuasjanduse areng oleks toimunud teises suunas. Kuid maailmasõda on üks fakt, mille juures me ei saa enam midagi muuta. Oleks ülearune rääkida asjadest, mis oleksid võinud olla. Pealegi, kuigi inimlikkuse seisukohast sõda on absurdne ja kahjulik nähtus, tõestab kultuurajalugu, et tehnika arengut sõjad on ainult soodustanud ja kiirustanud. Ei ole põhjust kahelda ka selles, et sõda on olnud kasuks lennuasjanduse arengule. On isegi võimalik, et lennuasjandus, just oma puudulike aluste tõttu oleks jäänud täiesti kängu, kui mitte tema rakendus sõja teenistusse ei oleks talle võimaldanud hankida enesele edukaks arenguks tarvilisi rahalisi ressursse.

3) Rohked on jõupingutused uute lennuviiside leidmiseks. Hispaania inseneri La Cierva autogiro lennuk ei tunne kiiruse kaotust ega maandumise hädahohte. Autogiro lennuk kujutab enesest suurt sammu nende puuduste parandamise poole, mida H. Bouché just loetleb oma kirjutuses. Ja imelik, H. Bouché nõuab lennutööstuselt ta sõjaväest kliendi võtmist seks, et võidelda edukalt nende puuduste vastu, kuid esimeseks autogiro suurimaks tellijaks on just... Briti lennuvägi.

Revolutsiooni õhusõidu alal töötab külvelrataslennuki ilmumine, mille ehitus on praegu uurimisel saksa konstruktoril Rohrbachil. See lennuk põhjeneb Voith-Schneideri propelleri põhimõtte kasutamisel lennuki õhus kandmiseks. Külvelrataslennuk mitte ainult ei lenda iga soovitud kiirusega, vaid ka igas suunas, ka püstloodis ja tagurpidi, ja võib isegi püsida paigal õhus. H. Bouché pessimistlikud vaated õhusõidu arengu tulevikku ei ole kuigi õigustatud.

4) H. Bouché arutluse lõppsihiks on ajaloolise aluse loomine ta ideedele õhurelvastuste vähendamise ja kaubandusliku lennuasjanduse internatsionaliseerimise tarvidusest. Teatavasti on õhujõudude piiramise ja õhutranspordi internatsionaliseerimise kava arutamisel Genfi desarmeerimise konverentsil juba aasta

aega*). Kuidagi ei saa nõustuda väitega, et selle kava teostamine edendaks õhusõidu arengut. Selle kava maksmapanek halvaks igasuguse eraalgatuse lennuasjanduse alal. Eralennuasjanduse internatsionaliseerimine võrduks riigistamisele ühe „super-riigi“ poolt, see tähendab võistluse tarviduse kaotust ning arengu lõppu. Järgmised kaks dokumenti tõestavad ja illustreerivad avaldatud väidet.

Rahvusvahelise kaubanduskoja õhutranspordi komitee resolutsioon 23. novembrist 1932. a.: „Õhutranspordi komitee, ilma et ta tahaks avaldada oma arvamist küsimuse poliitilise külje üle, usaldades valitsuste rahutahet ja vahendeid, mis nad leiavad rahu säilitamiseks, arvab, et eralennuasjanduse internatsionaliseerimine oleks suureks takistuseks nii kaubandusliku lennuasjanduse vabale arengule kui ka rahvusvahelise kaubanduse edule“. Rahvusvahelise kaubanduskoja nõukogu kinnitas oma poolt selle resolutsiooni.

Briti tööstuste liidu esimehe Guy Locok'i kiri briti peaministrile Mac Donald'ile 20. veebruarist 1933. a.: „Liit arvab, et tööstuse seisukohast lähtudes eralennuasjanduse internatsionaliseerimise kaval on järgmised puudused:

1) Ta oleks hädaohtlik Briti impeeriumi õhuliinide arengule; viimane asjaolu on suurima tähtsusega kolmest vaatepunktist vaadatuna: poliitilisest, sotsiaalsest ja kaubanduslikust. Lennuasjandus on alles lapsekingades, kuid ta on juba näidanud oma suurt tähtsust impeeriumi üksikute osade vahel kontakti säilitava vahendina. Suurim huvi asja vastu on äriühingudel, kel kiire ühendus ülemere turgudega on elulise tähtsusega.

2) Briti lennutööstuse (lennukid ja mootorid) tulevik oleneb briti leidurivaimu ja organiseerimise vabast väljendusest. Rahvusvaheline kontroll segaks

*) Lähemat selle kohta vaata minu kirjutuses: „Humaansema sõja poole. Desarmeerimine õhus ja õhutranspordi internatsionaliseerimine“. („K. K.“ nr. 5 s. a.)

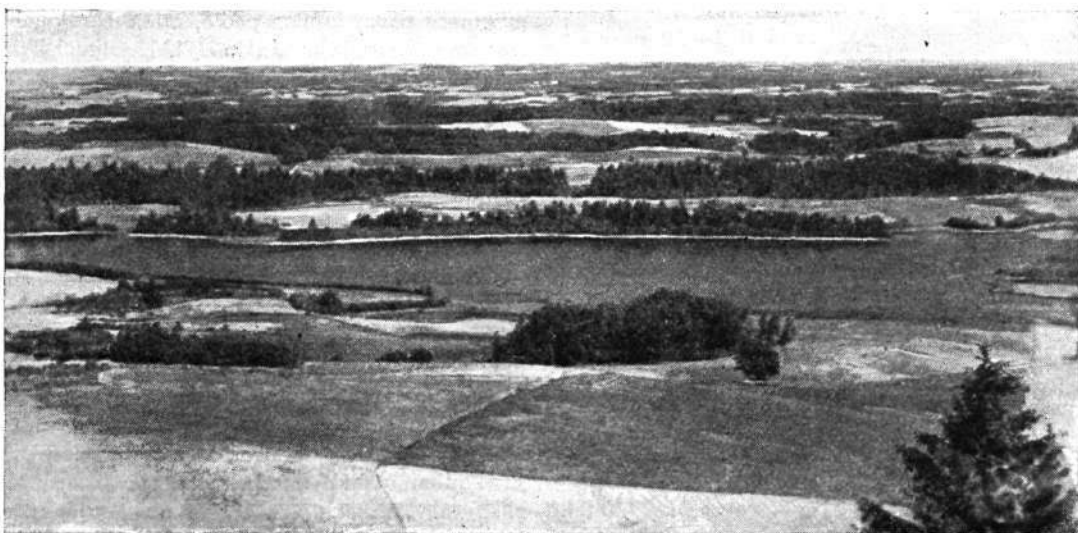
teda ning takistaks teda etendamast osa, milleks õigustab teda tema minevik. Olukord on seda tõsisem, et on juba teada, et vähemalt üks tööstusriik, nimelt Ameerika Ühendriigid, nõuab tema vabastamist rahvusvahelisest kontrollist. Esimene koht eralennuasjanduse alal jääb kahtlemata riigile, kes asetatakse sel teel eesõigustatud seisukorda lennukite ehituse ja õhuliinide ekspluateerimise alal.“

5) On üpris kahtlane, et õhujõudude piiramisega väheneks kodanike maksukoorem. Ühe relvaliigi arvu piiramise tagajärjeks oleks ainult relvastuste suurenemine teistel sõjatehnika aladel. Kodanik ei võidaks sealjuures midagi.

Ei ole ka raske ära näha, et õhujõudude vähendamise ja õhutranspordi internatsionaliseerimise kava maksmapanek sel kujul, nagu ta on praegu arutamisel Genfis, ei saavuta oma otsekohesemat sihti: lennukeilt pommituste vältimist tuleviku sõdades.

Sõda alustada tahtval riigil on alati võimalus haarata enda kätte „internatsionaliseeritud“ lennukeid, mis peavad ühendust sisemaistel liinidel, ja neid, mis läbilennul ta maa-alast peatuvad ta lennuväljal, ja neid kasutada sõjalisiks otstarbeiks. — Ei ole ka sugugi kerge takistada salajast lennukite ehitust. — Kava kohaselt keeldakse riikidele ainult suurema tonnaažiga sõjalennukite pidamine. Kuidas aga teha võimaluks pommide kaasavõtmine ja pildumine vähemaille lennukeile, see on lahing-, luure ja hävitusmasinaile? — Tuleks mitte ainult internatsionaliseerida õhutransport, vaid ära keelda lennuasjanduse igasugused avaldused välispool loodavat rahvusvahelist õhulaevastikku, sest ka kergeid turismilennukeid võib kasutada pommipildureina.

H. Bouché kirjutusest paistab läbi arvamine, et õhuvallutus on toonud inimkonnale rohkem kahju kui kasu. Võib olla! Kuid siis on õigustatud ka palju üldisem küsimus: kas tsivilisatsiooni areng üldse on teinud inimesi õnnelikumaks?

Kui siit kõrgelt pilvepiirilt vaatan...

KÄSMU LAEVAOMANIKUD

KORRESPONDENT REEDER
KAPTEN O. TIEDEMANN

Kaubavedu oma aurikute, mootorlaevade ja purjekatega Eesti, Soome, Daani jne. sadamate ning Inglismaa ja kontinendi sadamate vahel

UUS TÄN 3,
TALLINN

TELEGR.: «MERIMEES»

TELEF.: { 450-82
450-56

NARVA KALEVI MANUFAKTUUR

ENDINE PARUN A. L. STIEGLITZI

KALEVIVABRIK

ASUTATUD 1846. A. NARVAS.

Suurmüük ja ladu Tallinnas, Jaani tän. 11, tel. 446-36 ja 446-38.
Kauplus: Narvas, kalevivabriku juures, tel. 26. Avatud äripäevil kl. 9—12 ja 14—17.

Valmistab kõrges headuses ja maitserikkais moodsais mustreis ja värvides puhtvillaseid meeste- ja naisterahva palitu- ja mantliriideid, ülikonnariideid, fraki- ja smokingiriideid, naister. kostüümiriideid, kaitsevaelaste ja kaitsekiitl. riideid, kooliõpilaste kalevit jne.

Kõik kangad kannavad vabr.-märki, mida ostmise juures tähele panna!

Iga tõsine isamaalane ostab ainult kodumaal valmistatud kaupa, vähendab seega tööpuudust ja hoiab ära valuuta kohutavat väljavoolu välismaale.

Vaimseid ja kehalisi
võimeid arendab toit,
milline sisaldab jõuaine
ekstrakti.

Söö kaerahelbeid

f i r m a

J. PUHK & POJAD

Plekitööstus

G. LINHOLM

V. Kalamaja 32, Tallinn

Telefon 439-93

Valmistab kõiksugu artikleid
valgest, mustast ja trükitud
p l e k i s t

kõrgeimas headuses

H i n n a d

on kroonilangusest tingitud
materjalide kallinemise peale
vaatamata m õ õ d u k a d

Soovitan laost:

Inglise valget plekki:
J. C., X, XX, XXX, XXXX

Siberi plekki 10% kuni 20% tahvleis. Musta
plekki, õhukest pärgade vabrikule, inglise
tsingitud plekki 10% kuni 14%, inglüstina.

Soojaõli raudvaatides.

W. WUNDER

Tallinn, Suur Patarei 6.

Telefon 25-32.

Tulge Tallinna näitusele!

Algus 1. sept. kell 2

Lõpp 4. sept. kell 2

Näitus on suur ja huvitav

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisuse välja-
andel ilmuvad:

„PÄEVALEHT“

kui rahvuslik, vabameelne, kodanlik, poliitiliselt erapooletu ja iga päev ilmuv ajaleht. Kõige suurem, loetavam ja mõjuvam ajaleht Eestis. „PÄEVALEHT“ võib tellida kõigis kodumaa postiasutustes ja esindajailt linnades ja maal.

„LASTE RÕÕM“

on ainuke iseseisev lasteajakiri Eestis.

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisuse

GRAAFIKATÖÖSTUS

Tallinnas, Pikk tän. 2, oma majas, telef. (2)11-08, valmistab kõige kiiremalt, odavamalt ja maitserikkamalt igasuguseid aktsidents-, raamatu-, kivi-, ofset- ja rotatsioontrükitöid, klišeid ja raamatuköitmistöid. — — — Kõige soodsam tellimiskoht trükitööde tarvitajale.

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisuse

RAAMATU- JA KIRJUTUSMATERJALILADU

Suur Karja tänav nr. 23 ja Pikk tänav nr. 2 on kõige suurem, täielisem ja valikurikkam Eestis. Ostutingimused alati kõige kasulikumad ja hinnad kõige soodsamad. Teenimine kiire ja korralik.

Telefonid:

„Pvl.“ ja „Laste Rõõmu“ talitused 433-11 ja 433-54.
Raamatukauplused 446-11 ja 434-94.

KAUBANDUS-TÖÖSTUS-
AKTSIASELTS

„KREENBALT“

Tallinn, S. Karja tän. 13

Telegr. address: „Kreenbalt“ Tallinn

Postkast nr. 346 Telef. 425-14.

J ä r g m i s t e

**kodumaa tekstiilvabrikute
müügikeskkoht ja pealadu:**

**Balti Puuvilla Ketramise ja
Kudumise Vabr. A.-S.**

**Kreenholmi Puuvillasaaduste
Manufaktuuri O.-Ü.**

**Sindi Tekstiilvabrikute Ühis.,
end. Wöhrmann & Poeg.**

Eesti Niidivabriku Ühisus. :-

Kõigi ülalnimetatud vabrikute saaduste en-gros-müük.

NÕUDKE KODUMAA KAUPA!

NÕUDKE KODUMAA KAUPA!